

Onderzoek naar de praktijkervaringen van de
Midden-Oostencorrespondent en redacteur

Erasmus Universiteit Rotterdam
Masterthesis ter afsluiting van de masteropleiding Media & Journalistiek

Student: Esther Ouwens Nagell
Afstudeerbegeleider: Dr. B.C.M. Kester
Tweede lezer: Prof. Dr. H.J.G. Beunders

September 2006

Voorwoord

Deze thesis is geschreven ter afsluiting van de masteropleiding Media & Journalistiek aan de Erasmus Universiteit Rotterdam.

Deze thesis gaat over de praktijkervaringen van buitenlandcorrespondenten en redacteurs Midden-Oosten. Hiervoor werden verschillende correspondenten en redacteurs geïnterviewd. Doel van deze thesis is meer inzicht te verkrijgen in de dagelijkse beroepspraktijk, bijvoorbeeld: hoe vindt selectie plaats, welke bronnen worden toegepast maar ook wat betekent het om in het Midden-Oosten te werken of erover te berichten. Wat kan een thesis schrijven ontzettend interessant en leuk zijn! Natuurlijk kende het onderzoek en het schrijfproces enige diepe dalen en wanhopige uren. Maar vooral de fijne momenten van het afgelopen half jaar waarin ik deze thesis schreef staan mij bij. De interviews met buitenlandcorrespondenten en redacteurs waren erg boeiend. Lof wil ik uitspreken voor de gastvrijheid van de correspondenten en redacteurs. Alle namen uitgebreid tijd voor het interview en er kwamen interessante gesprekken tot stand. Heel erg bedankt hiervoor: Salomon Bouman, Sijfra Herschberg, Inez Polak, Harm Botje, Joris Luyendijk, Judit Neurink, Henk Müller, John Leenaarts, Laurens Boven en Carolien Roelants.

In het bijzonder wil ik Mevr. Dr. Bernadette Kester bedanken voor haar begeleiding tijdens het schrijven van mijn masterthesis en de prettige gesprekken die wij voerden over mijn thesisonderwerp. Haar enthousiasme werkte aanstekelijk en stimulerend evenals de talloze literatuur en boekentips.

Ten slotte wil ik mijn ouders, grootouders, familie en vrienden bedanken voor het meelesen, steunen of het geven van prettige afleiding.

Esther Ouwens Nagell

Rotterdam, september 2006

Inhoudsopgave

Voorwoord		pag. 2
Inleiding		pag. 5
Hoofdstuk 1	Journalisten en buitenlandcorrespondenten	
§ 1.1	De journalist	pag. 9
§ 1.2	Waarden die de journalist nastreeft	pag. 10
§ 1.3	Crossnationale waarden	pag. 12
§ 1.4	De buitenlandcorrespondent	pag. 15
§ 1.4.1	Een profiel van de buitenlandcorrespondent	pag. 15
§ 1.4.2	Praktijk en werkwijze	pag. 17
§ 1.4.3	Ontwikkelingen in de praktijk	pag. 20
§ 1.4.4	Standplaatsen	pag. 25
§ 1.5	Een profiel van de buitenlandredacteur	pag. 27
§ 1.6	Conclusie	pag. 28
Hoofdstuk 2	Factoren die de correspondentie beïnvloeden	
§ 2.1	Selectie en beïnvloeding van buitenlands nieuws: <i>gatekeeping</i>	pag. 29
§ 2.2	Een Hierarchy-of-influences benadering	pag. 31
§ 2.3	Factoren op het gebied van internationaal nieuws	pag. 35
§ 2.3.1	Technologisering	pag. 35
§ 2.3.2	Globalisering & Domestificering	pag. 37
§ 2.3.3	Homogenisering	pag. 39
§ 2.3.4	Commercialisering	pag. 40
§ 2.4	Het medium is de boodschap	pag. 41
§ 2.5	Conclusie	pag. 42
Hoofdstuk 3	Midden-Oosten nieuws	
§ 3.1	Kenmerken van Midden-Oosten nieuws	pag. 44
§ 3.2	Het Midden-Oosten in de westerse media	pag. 46
§ 3.3	Conclusie	pag. 50

Hoofdstuk 4	Analyse	
§ 4.1	Onderzoeksopzet & methode	pag. 51
§ 4.2	Profiel van de correspondenten & redacteurs	pag. 55
§ 4.3	Factoren op individueel niveau	pag. 60
§ 4.3.1	Het belangrijkste dat is geleerd in de praktijk	pag. 60
§ 4.3.2	Kennis en vaardigheden	pag. 63
§ 4.3.3	Een doorsnee werkdag	pag. 65
§ 4.3.4	Bronnen	pag. 67
§ 4.3.5	Definitie van nieuws	pag. 69
§ 4.3.6	Objectiviteit	pag. 70
§ 4.3.7	Meerwaarde van een correspondent	pag. 72
§ 4.3.8	Conclusie	pag. 73
§ 4.4	Factoren op organisatie niveau (meso)	
§ 4.4.1	Verhouding correspondent – redacteur	pag. 75
§ 4.4.2	Conclusie	pag. 78
§ 4.5	Internationale factoren (macro)	
§ 4.5.1	Factoren op macro niveau	pag. 79
§ 4.5.2	Conclusie	pag. 85
§ 4.6	Werken in het Midden-Oosten	
§ 4.6.1	Werken in een nieuwe omgeving	pag. 86
§ 4.6.2	Kenmerkend aan Midden-Oosten nieuws	pag. 88
§ 4.6.3	Het beeld van het Midden-Oosten	pag. 90
§ 4.6.4	Conclusie	pag. 92
Hoofdstuk 5	Conclusie	pag. 93
Literatuurlijst		pag. 98

Bijlagen

Cd-rom

- Digitale wav. van de interviews
- Schriftelijke uitwerkingen van interviews
- Fragmenten van interviews
- Vragenlijsten buitenlandcorrespondenten en redacteurs
- Pdf. bestand van de masterthesis

Inleiding

“Om louter technische redenen is het correspondentschap in Israël lange tijd fysiek zwaar geweest. (...) Ik sjeesde met mijn auto door de woestijnen en Palestijnse gebieden, krom regelmatig de hoogvlakte van Golan op. Behalve de fysieke inspanning van het rijden, vaak over slechte wegen, was er toen ik aan mijn correspondentschap begon geen rechtstreekse telefoonverbinding tussen Israël en Europa. Voor het doorpraten van iedere correspondentie moest via de binnenlandse telefooncentrale een ‘lijn’, dat wil zeggen een radiografische verbinding worden aangevraagd. Dat kon uren duren. In oorlogstijd of tijdens ‘grote momenten’ was dat dus een extra zware belasting. Bovendien zat de militaire censuur ertussen. Die luisterde mee. ‘Klik’ hoorde je en dan wist je dat ergens een lijn werd ingestoken.” Uit ‘Israël achter de Schermen’ van Salomon Bouman.¹

De beroepspraktijk van de buitenlandcorrespondent, als mediaconsument staan we niet zo snel stil bij ‘de wijze waarop’ buitenlands nieuws wordt vergaard. Het land, de omgeving, de cultuur waarin de buitenlandcorrespondent zich bevindt is voor veel mediaconsumenten onbekend. Het beeld dat zij van het buitenland hebben wordt als het ware geframed, krijgt een context, doordat een journalist de werkelijkheid van het buitenland construeert. Een artikel in de krant, de foto die erbij geplaatst wordt, de beelden op televisie, alle dragen bij aan de beeldvorming van de lezer of kijker.

Gaye Tuchman geeft aan dat journalisten een “window on the world”² construeren. Hierbij legt zij nadruk op het feit dat journalisten slechts een scheef of beperkt beeld van de werkelijkheid kunnen geven. Consumenten van lokaal nieuws kunnen het nieuws toetsen aan hun eigen lokale werkelijkheid, die zich buiten de media bevindt. Dit is echter niet mogelijk in het geval van buitenlands nieuws, toetsing aan de lokale werkelijkheid is in dit geval niet aan de orde. Dit maakt de mediaconsument sterk afhankelijk van het beeld dat de buitenlandcorrespondent construeert. Daarnaast is het voor een buitenlandcorrespondent, afkomstig uit een ander land met een andere culturele achtergrond, vaak moeilijk (zeker in het begin) om de maatschappelijke en culturele context te bevatten van het land waarin hij of zij zich bevindt. Veel van de normen en waarden waarmee de correspondent is opgegroeid worden geprojecteerd op de nieuwe situatie, waardoor mogelijk een scheef beeld ontstaat. Daarnaast heeft het al dan niet beheersen van de plaatselijke taal een grote impact op de perceptie van de gebeurtenis door de journalist.³

¹ Bouman, Salomon, *Israël achter de schermen. Zionisme op een dwaalspoor* (Amsterdam 2004) 12-13.

² Tuchman, Gaye, *Making News* (New York 1978) 10.

³ Hess, Stephen *International News & Foreign Correspondents* (1996) 79-80.

De media bepalen waar mensen over denken, dit uitgangspunt wordt ook wel de 'agendasetting-theorie' genoemd. Het begrip agenda setting heeft sinds het begin van de jaren zeventig grote bekendheid gekregen, Bernard Cohen (1963) doet de volgende uitspraak over agenda setting: "de pers is aanzienlijk meer dan een leverancier van informatie en opinies. Ze slaagt er wellicht niet altijd in om de mensen te vertellen wat ze moeten denken, maar ze slaagt er verbazingwekkend goed in om de mensen te vertellen waarover ze moeten denken."⁴

De 'gatekeeping' theorie van Pamela Shoemaker laat zien dat een journalist een zogenaamde gatekeeper (poortwachter) is. De journalist selecteert en beslist over wat nieuwswaardig is. Pamela Shoemaker en Stephen Reese zijn van oordeel dat de sociaaldemografische achtergrond, mediaorganisatie, politieke en ideologische opvattingen en de manier waarop de journalist zijn eigen taak definieert, van doorslaggevende aard zijn bij de selectie van nieuws.⁵

Deze thesis richt zich op buitenlandcorrespondenten die werkzaam zijn in het Midden-Oosten. Het Midden-Oosten is een regio waarvoor veel aandacht bestaat in de Nederlandse pers. Centraal in het nieuws over het Midden-Oosten staat het Israëliisch-Palestijns conflict. Dit conflict is bepalend voor het huidige internationale, politieke landschap. Werken in het Midden-Oosten wordt veelal als zwaar omschreven: "According to first-hand testimonials from correspondents, editors and producers in various branches of American media, the Middle East is one of the most difficult regions in the world to cover. Faced with volatile and highly charged situations and attitudes, journalists working in Arab countries as well as Israel face enormous personal and professional challenges."⁶

Het doel van deze masterthesis is te ontdekken voor welke persoonlijke en professionele uitdagingen Nederlandse correspondenten in het Midden-Oosten staan.

Tot nog toe is er in Nederland niet veel onderzoek uitgevoerd naar buitenlandcorrespondenten. Buiten Nederland schreven Jeremy Tunstall en Stephen Hess schreven respectievelijk *Journalists at work: specialist correspondents* (1971) en *International News & Foreign Correspondents* (1996).

⁴ Cohen, Bernhard in: De Boer, C & Brennecke, S.I. *Media en Publiek. Theorieën over media-impact*. (Amsterdam 1999) 157.

⁵ Ibrahim, Dina, Individual perceptions of international correspondents in the Middle East. *Gazette* Vol 65 (1): 87-101(2003) 88.

⁶ Ibrahim, Dina, *Gazette* Vol 65 (1): 87-101 (2003) 87.

In deze onderzoeken wordt vooral een profielschets van de buitenlandcorrespondent gegeven. Ulf Hannerz, professor aan de Universiteit van Stockholm heeft een onderzoek uitgevoerd naar de praktijkervaringen van buitenlandcorrespondenten. In dit onderzoek geeft hij aan dat het thuisland van correspondenten en hun persoonlijke interesses van invloed zijn op hun berichtgeving.

In dit onderzoek staan de praktijkervaringen van de Nederlandse buitenlandcorrespondent centraal. De onderzoeksvraag die hieraan ten grondslag ligt is:

Hoe beleven correspondenten de werkpraktijk in het Midden-Oosten? En welke factoren beïnvloeden volgens hen zelf het correspondentenschap?

Deelvragen bij de hoofdvraag zijn: Hoe ziet de dagelijkse journalistieke praktijk van buitenlandcorrespondenten eruit? Welke factoren zijn van invloed op hun werk? En wat gebeurt er met iemand die in een land werkt dat hij niet goed kent, of waarvan hij de culturele/religieuze context niet goed kan bevatten? En wat zijn hun ervaringen in een niet-westerse werkomgeving?

Daarnaast richt deze thesis zich op de relatie die de correspondent onderhoudt met de redactie in Nederland en de redacteuren die verantwoordelijk zijn voor het Midden-Oosten. De laatste deelvraag luidt aldus: hoe is de relatie tussen de redactie en de correspondent? En hoe ziet de dagelijkse journalistieke praktijk van de Midden-Oosten redacteur eruit?

De thesis is als volgt ingedeeld. Na de inleiding volgen de theoretische hoofdstukken 1, 2 en 3. In het eerste hoofdstuk worden de theorieën die bestaan en de onderzoeken die zijn uitgevoerd naar journalisten in het algemeen en buitenlandcorrespondenten in het bijzonder besproken, met als doel de specifieke 'eigenschappen' van buitenlandcorrespondenten in kaart te brengen. Hoofdstuk twee gaat over de factoren die volgens verschillende theorieën buitenlands nieuws beïnvloeden. De 'gatekeeping' theorie en de 'hierarchy-of-influences' benadering van Shoemaker en Reese komen hier aan de orde. Maar ook de invloed van technologische ontwikkelingen, globalisering & domestificering en commercialisering wordt besproken.

In het derde hoofdstuk staat het Midden-Oosten centraal, hierin wordt uitgelegd wat er zo bijzonder is aan deze regio. In hoofdstuk vier vindt de analyse aan de hand van de opgestelde deelvragen plaats om zo tot een antwoord op de hoofdvraag te komen. De uiteindelijke beantwoording van deze vraag is te vinden in hoofdstuk vijf, de conclusie.

Om op de onderzoeksvraag een antwoord te geven is een kwalitatief onderzoek uitgevoerd. Dit onderzoek bestaat uit een serie diepte-interviews met voormalige en huidige buitenlandcorrespondenten die werkzaam zijn of zijn geweest in het Midden-Oosten. Daarnaast zijn redacteurs geïnterviewd werkzaam op de buitenlandredactie en in het bijzonder verantwoordelijk voor het Midden-Oosten. De interviews vonden face-to-face plaats en namen ongeveer één uur a anderhalf uur in beslag. Totaal zijn er vijf correspondenten en vijf redacteurs die voor de geschreven pers, radio en televisie werken geïnterviewd. Het betreft hier de correspondenten Salomon Bouman, Harm Botje, Joris Luyendijk, Inez Polak en Sjifra Herschberg. En redacteurs Carolien Roelants, Judit Neurink, Henk Müller, Laurens Boven en John Leenaarts. Van iedere mediaorganisatie is een correspondent en redacteur geïnterviewd. Zij zijn of waren werkzaam voor NRC Handelsblad, Trouw, de Volkskrant, Radio 1 Journaal en het NOS Journaal.

Hoofdstuk 1 Journalisten en buitenlandcorrespondenten

In dit onderzoek staat de buitenlandcorrespondent centraal. Om een gedegen theoretisch kader te schetsen over de buitenlandcorrespondent is het belangrijk eerst een profiel aan te geven van de journalist alvorens verder in te gaan op journalisten die vanuit het buitenland corresponderen. Buitenlandcorrespondenten zijn immers journalisten met een bijzonder specialisme.

In de eerste paragrafen (1.1 t/m 1.3) van dit hoofdstuk wordt gekeken naar het journalistieke beroep. Er wordt aandacht besteed aan een Nederlands en een crossnationaal onderzoek (uitgevoerd in 21 landen van de wereld). Het sociaaldemografische en professionele profiel van de journalist staan hier centraal.

In paragraaf 1.4 wordt uitgebreid aandacht besteed aan de buitenlandcorrespondent. Deze paragraaf behandelt de onderzoeken die specifiek gericht zijn op de buitenlandcorrespondent, een profiel van de correspondent, typen buitenlandse verslaggevers, de opkomst van nieuwe soorten correspondenten en standplaatsen. Ten slotte geeft paragraaf 1.5 een profiel van de buitenlandredacteur.

§ 1.1 De journalist

De journalistiek is een open beroep. Iedereen mag journalist worden, aan potentiële beoefenaars van het vak worden geen eisen gesteld. Artikel 7 van de Grondwet stelt: 'niemand heeft voorafgaand verlof nodig om via de drukpers (media) gedachten te openbaren, behoudens ieders verantwoordelijkheid voor de wet.' Als journalisten de wet overtreden en zich schuldig maken aan bijvoorbeeld schending van privacy, smaad en laster, kan een journalist justitieel vervolgd worden. Maar een rechter sanctioneert altijd achteraf. In tegenstelling tot andere beroepsgroepen, zoals artsen en advocaten, kennen journalisten geen bindende voorschriften of regels waaraan zij gehouden kunnen worden door hun beroepsorganisatie. De Raad van de Journalistiek velt weliswaar oordelen over de handelwijze van journalisten, meestal nadat een 'gedupeerde' de zaak aanhangig heeft gemaakt (uitspraken worden gepubliceerd in het vakblad De Journalist), maar deze uitspraken zijn niet bindend. De Raad van de Journalistiek kan geen sancties toepassen of haar besluiten opleggen aan de journalist of nieuwsorganisatie. Sinds 1954 kent de journalistiek de Code van Bordeaux, een code die is opgesteld door verschillende Europese journalistenbonden en vakorganisaties. In de Code van Bordeaux zijn ethische regels uit de afzonderlijke lidstaten samengevoegd tot een internationale richtlijn.

Deze richtlijn bevat heel algemene opmerkingen over objectiviteit en onafhankelijkheid en gaat niet in op specifiek ethische principes of gedragsvoorschriften. Alle pogingen van overheidswege om journalistieke regels vast te leggen, zijn tot op heden mislukt.

De Raad van Europa wil op internationaal niveau de voorschriften voor journalistiek handelen nauwkeuriger omschrijven. De Raad heeft daartoe een resolutie aangenomen, waarop journalisten met felle kritiek hebben gereageerd. Ook op nationaal niveau zijn herhaaldelijk pogingen ondernomen om algemeen ethische gedragsregels op te stellen. Begin jaren zeventig werd in het Algemeen bestuur van de NVJ (Nederlandse Vereniging voor Journalisten) een ontwerpverklaring van 'Journalistieke Beroepsethiek' opgesteld, maar dit voorstel haalde het niet.

De laatste decennia is er vooral een debat ontstaan over de rechten en de plichten van de journalistiek. Hoe professioneel is deze beroepsgroep, wanneer iedereen zichzelf 'journalist' kan noemen? Vanuit dit maatschappelijk debat ontstonden onderzoeken waarbij gepoogd werd meer inzicht te verkrijgen in 'de journalist'. En in hoeverre de journalistiek een professie genoemd kan worden.

§ 1.2 Waarden die de journalist nastreeft

In 2002 werd er een onderzoek naar de Nederlandse journalist uitgevoerd door Mark Deuze. Hij probeert in dit onderzoek onder andere uit te zoeken wat journalistiek als beroep of professie is, of kan zijn. Professionalisering is de poging van een beroepsgroepering de maatschappelijke betekenis van het eigen beroep in overeenstemming met de eigen voorstelling ervan aanvaard te krijgen; men tracht daartoe niet alleen de beroepsactiviteiten verder uit te bouwen en vorm te geven, men streeft ook legitimering ervan na.⁷

Deuze geeft echter aan dat de journalistiek als professie lastig is af te bakenen. Professionalisering is niet alleen een proces van institutionalisering en verzelfstandiging, maar het is ook, en misschien wel in de eerste plaats, een socialiseringsproces waarbij de beroepsbeoefenaars een bepaald stelsel van gedeelde opvattingen, rolpercepties, waarden en houdingen aannemen. Mark Deuze argumenteert dat het professionalisme van de journalistiek niet zozeer moet worden afgemeten aan de traditionele kenmerken die het beroep worden toegekend, maar bestudeerd moet worden door te kijken naar de principes en standaarden die de journalisten gebruiken in hun werk.

⁷ Ginneken, Jaap van, *De schepping van het nieuws: de 101 vertekeningen die elk 1 procent verschil maken* (Alphen aan de Rijn 2002) 76.

Volgens Mark Deuze is het belangrijk de 'ideaaltypische waarden' te ontdekken die journalisten delen. En die de journalistieke praktijk beïnvloeden. Deuze onderscheidt de onderstaande 'ideaaltypische waarden':

1. Publieke dienstverlening: journalisten fungeren als waakhond in de maatschappij.
2. Objectiviteit: journalisten zijn neutraal, onpartijdig, objectief, eerlijk en geloofwaardig.
3. Autonomie: journalisten moeten onafhankelijk zijn, vrij en zelfstandig in hun werk.
4. Gevoel voor snelheid en actualiteit: journalisten zijn actueel, snel met het brengen van het laatste nieuws.
5. Ethiek: journalisten hebben gevoel voor ethiek, validiteit, en legitimiteit.⁸

Mark Deuze concludeert in 2002 vanuit de profielstudie die hij uitvoerde dat de beroepsgroep van Nederlandse journalisten opvallend gelijkvormig is. De Nederlandse journalist is man, 40 jaar oud en heeft een hoog opleidingsniveau. De journalist werkt in de context van een redactie en spreekt en ziet daar regelmatig mannelijke collega's die ook gemiddeld rond de veertig jaar zijn. (66% is man, 34% is vrouw) . Het opleidingsniveau is hoog 31% HBO en 41% universitair. Als de journalist een vrouw is, ondervindt zij meer moeite bij het maken van een carrière binnen de mediaorganisatie; terwijl haar mannelijke collega's hoger stijgen op de ladder en meer gaan verdienen blijft zij 'hangen' op een bepaalde positie en inkomensniveau. De Nederlandse journalist ziet zichzelf over het algemeen als progressief, heeft affiniteit met links (79%) en is niet bijzonder religieus of levensbeschouwelijk ingesteld (slechts 17%). De Nederlandse omroepjournalist werkt in een meer diverse omgeving, waarin oud en jong, man en vrouw, autochtoon en allochtoon door elkaar heen worden aangetroffen. De weinige journalisten met een niet-Nederlandse achtergrond (2%) werken op gespecialiseerde redacties en berichten veelal over onderwerpen die direct te maken hebben met de eigen herkomst. Aangezien dit voor een deel ook voor journaliste geldt, kan vanuit het verleden gesproken worden van 'gettovorming' in de Nederlandse journalistiek.⁹

Jo Bardoel geeft aan dat wanneer de journalistiek haar maatschappelijke taken naar behoren wil vervullen, een zekere mate van onafhankelijkheid en ongebondenheid noodzakelijk is. Strikte organisatorische afbakening geldt daarom binnen de beroepsgroep op voorhand als omstreden. Journalistiek moet volgens velen immers een 'open beroep' zijn en blijven.¹⁰

⁸ Deuze, Mark What is Journalism? Professional identity and ideology of journalists reconsidered, *Journalism* Vol. 6 (4): 442-464 (2005) 447.

⁹ Deuze, Mark, *Journalists in the Netherlands – An analysis of the people, the issues and the (inter-)national environment* (Amsterdam 2002).

¹⁰ Bardoel, J. Het einde van de journalistiek? Nieuwe verhoudingen tussen professie en publiek. In: Bardoel, J. Vos, C. van Vree, F. & Wijffjes, H. *Journalistieke cultuur in Nederland* (Amsterdam, 2002) 125.

§ 1.3 Crossnationale waarden

Bestaat er eigenlijk overeenstemming tussen landen onderling over de waarden die de journalistiek moet nastreven? David Weaver maakte in 1998 een bundeling van journalistenstudies uit 21 landen in een studie die hij de 'The Global Journalist' noemt.¹¹ The Global Journalist is één van de belangrijkste crossnationale vergelijkende onderzoeken over het sociaaldemografische en professionele profiel van journalisten. (Het gaat om volgende landen: China, Hong Kong, Korea, Taiwan, Australië, Nieuw-Zeeland, de Pacifische Eilanden, Groot-Brittannië, Finland, Frankrijk, Duitsland, Hongarije, Polen, Spanje, Algerije, Canada, de VS, Brazilië, Chili, Ecuador en Mexico).

In het onderzoek van Weaver gaat de meeste aandacht naar de individuele journalisten. Deze studie richt zich specifiek op gegevens over de achtergrond, de werksituatie en de opinies en attitudes van de individuele journalisten, om aan de hand daarvan de journalistieke beroepsgroep te beschrijven.

Weaver stelt het volgende vast:

- De typische journalist is een jonge hooggeschoolde man, die veelal geen journalistieke opleiding heeft gevolgd.
- Bepaalde groepen, zoals vrouwen en etnische minderheden, blijven duidelijk ondervertegenwoordigd in de journalistiek.
- De beroepstevredenheid onder journalisten ligt vrij hoog en blijkt sterk gerelateerd aan de autonomie die de journalisten (menen te) hebben.
- Over de professionele opvattingen blijkt er tussen de journalisten uit verschillende landen al met al weinig consensus te bestaan: alleen over het belang van de journalistieke functie om (informatie zo snel mogelijk) te verspreiden blijkt er een duidelijke eensgezindheid onder journalisten.
- Ook op het gebied van ethische kwesties zijn er grote verschillen merkbaar, die volgens Weaver in de eerste plaats te maken hebben met de culturele normen in de betreffende landen.
- Terwijl het belang dat journalisten hechten aan aspecten als autonomie en specialisatiemogelijkheden in zekere zin universeel is, is er weinig of geen eensgezindheid over het belang van baanaspecten zoals loon, werkzekerheid of doorgroeimogelijkheden.¹²

¹¹ Reese, S.D Understanding the Global Journalist: a hierarchy-of-influences approach, *Journalism Studies* Vol. 2 (2) (2001) 173-187.

¹² Weaver, David, Journalists Around the World: Commonalities and Differences. In: Weaver, David, *The Global Journalist* (1998) 455-480.

Wanneer we de uitkomsten van het onderzoek van Mark Deuze (2002) en Weaver (1998) met elkaar vergelijken vallen er opmerkelijke verschillen en overeenkomsten op. Bij het onderzoek dat Deuze uitvoerde in Nederland zijn de journalisten gemiddeld 40 jaar oud. Weaver concludeert juist dat de typische journalist een jonge hooggeschoolde man is, die veelal geen journalistieke opleiding heeft gevolgd. Dat journalisten hooggeschoold zijn is een conclusie die beide onderzoekers trekken. En ook dat etnische minderheden en vrouwen ondervertegenwoordigd zijn in de journalistiek. De ideaaltypische waarden 'autonomie' en 'gevoel voor snelheid en actualiteit' die Deuze beschrijft komen overeen met de uitkomsten van Weaver. In Nederland is er meer eensgezindheid omtrent de professionele opvattingen van journalisten. De waarden als 'journalisten verlenen een publieke dienst', 'zijn objectief' en hebben 'gevoel voor ethiek' komen in de crossnationale vergelijking van Weaver veel minder tot uiting.

Het gevaar dat schuilt in profielstudies naar journalisten bestaat uit het feit dat hierdoor de indruk kan ontstaan dat de individuele kenmerken van de beroepsgroep een doorslaggevende invloed uitoefenen op de manier waarop de journalisten hun werk verrichten. Uiteraard is de werkelijkheid complexer en wordt het doen en laten van journalisten ook bepaald door allerlei andere factoren, zoals routines, het redactiebeleid, commerciële druk, de politieke context, ideologische factoren, enzovoort.

Een ander belangrijk probleem bij crossnationale vergelijkingen zoals die gedaan worden in het onderzoek van Weaver is dat men te veel invloed dreigt toe te schrijven aan de nationale context. David Weaver zegt hierover: "Comparing journalists across national boundaries and cultures is a game of guesswork at best."

Stephen Reese geeft aan: "If we do choose to compare on a national level, we implicitly assume that countries are relatively homogeneous internally, that the variation in the phenomenon of interest is greater across rather than within countries."

Een van de belangrijkste conclusies van Splichal & Sparks (1994) is dat intranationale verschillen in opvattingen en attitudes van (aspirant)journalisten vaak groter zijn dan crossnationale verschillen¹³ Volgens deze onderzoekers kunnen de attitude verschillen tussen de studenten in de journalistiek, die zij in 22 landen ondervroegen, niet verklaard worden door het politieke systeem of de heersende ideologie in de betreffende landen.

¹³ Reese, (2001) 178.

Splichal & Sparks menen dat binnen elk land vergelijkbare breuklijnen optreden in de opvattingen en attitudes van aspirant journalisten, zij suggereren dus dat journalisten uit de kwaliteitspers in het ene land meer gemeenschappelijk hebben met kwaliteitsjournalisten in een ander land dan met journalisten uit de populaire media in het eigen land. Crossnationaal vergelijkend onderzoek kan dan ook bijdragen tot een beter begrip van mogelijke universele waardepatronen (eerder dan één enkel universeel waardepatroon) binnen bepaalde groepen van journalisten.¹⁴

Deze thesis wil antwoord geven op de vraag hoe buitenlandcorrespondenten de werkpraktijk in het Midden-Oosten beleven. Dit zijn journalisten met een bijzonder specialisme. De journalisten die voor dit onderzoek zijn geïnterviewd werken (of werkten) allen voor de Nederlandse kwaliteitspers.

Bijzonder aan de buitenlandcorrespondenten is dat zij een groot deel van hun werk in het Midden-Oosten uitvoeren. Dat werken in het buitenland invloed heeft op een persoon is evident en wordt verder uitgelicht in hoofdstuk 3.

Het onderzoek van Splichal & Sparks (1994) geeft echter aan dat crossnationale verschillen in opvattingen van kwaliteitspers journalisten over 'hoe journalistiek bedreven moet worden' niet te verklaren zijn vanuit een politiek systeem of heersende ideologie waarin iemand leeft. Daarnaast werken alle buitenlandcorrespondenten voor een Nederlands medium en hebben een Nederlandse achtergrond. Deze thesis heeft daarom als uitgangspunt dat journalisten in Nederland en buitenlandcorrespondenten op locatie gelijke ideaaltypische waarden hebben omtrent journalistiek. Om meer inzicht te krijgen in hoe de buitenlandcorrespondenten en redacteuren de praktijk beleven wordt tijdens de interviews gevraagd naar deze ideaaltypische waarden. Hoe denken de journalisten over zaken als 'objectiviteit' en hun 'waakhondfunctie'? Is er een verschil in de beleving van 'autonomie' tussen de correspondenten (die veelal alleen in het buitenland zitten) en redacteuren (die veelal dagelijks in teamverband op een redactie werken)?

¹⁴ Idem.

§ 1.4 De buitenlandcorrespondent

In deze paragraaf staat de buitenlandcorrespondent centraal. Aan de hand van vier centrale thema's wordt het beroep van de buitenlandcorrespondent en de ontwikkelingen waaraan het beroep onderhevig is uitgelicht.

Het betreft de thema's: profiel van de buitenlandcorrespondent, praktijk & werkwijze, ontwikkelingen in de praktijk en standplaatsen. Deze centrale thema's vinden we terug in de analyse (hoofdstuk 4).

Er wordt getracht een antwoord te geven op de volgende vragen: Wat is de geschiedenis van de beroepsgroep? Welk onderzoek is er uitgevoerd naar het profiel van de buitenlandcorrespondent? Wat is de meerwaarde van een correspondent voor een nieuwsorganisatie? Aan welke ontwikkelingen is het beroep momenteel onderhevig? Er wordt een overzicht gegeven van de nieuwe soorten buitenlandcorrespondenten die zijn opgestaan sinds ingrijpende economische veranderingen, technologische innovaties en globalisering. Ook komen de standplaatsen waar correspondenten wereldwijd werken aan de orde.

§ 1.4.1 Profiel van de buitenlandcorrespondent

*"A cosmopolitan among cosmopolitans, a man in grey flannels who ranks very high in the hierarchy of reporters."*¹⁵ Bernhard Cohen over de buitenlandcorrespondent.

De oorspong van het beroep 'buitenlandcorrespondent' ligt rond 1600, toen koopmansbrieven eigenlijk de eerste kranten waren. Er was in die tijd veel interesse over wat zich op economisch gebied in het buitenland afspeelde. Dit is de reden waarom buitenlands nieuws aanvankelijk een belangrijker positie innam dan binnenlands nieuws. Pas aan het eind van de negentiende eeuw ontstonden de eerste echte uitgezonden buitenlandcorrespondenten. Johan de Meester is waarschijnlijk de eerste uitgezonden buitenlandcorrespondent geweest. Hij vertrok in 1885 voor de NRC naar Parijs.¹⁶

Het buitenlandcorrespondentschap heeft sinds die tijd een aantal transformaties ondergaan, denk bijvoorbeeld aan veranderingen op technologisch gebied en de fysieke verplaatsingsmogelijkheden.

¹⁵ Cohen, Bernhard, *The press and foreign policy* (Princeton University press 1965).

¹⁶ Plasse, Jan van de en Vasterman, Peter, 'Meer vensters op de wereld' in *de Journalist* (3 november 1995) 16-20.

Maar in essentie is er in de periode tussen 1885 en nu niet heel veel veranderd, een man of vrouw wordt uitgezonden naar een bepaald land of een bepaalde regio om van daaruit het nieuws te verslaan.

Sinds de jaren '70 is er verschillend onderzoek uitgevoerd naar de buitenlandcorrespondent. Er ontstaat in die jaren veel interesse naar het profiel van de buitenlandcorrespondent, "wie is die man of vrouw op locatie eigenlijk?" Centraal in deze onderzoeken staan vragen als: wat is het geslacht, het opleidingsniveau, de gezinssituatie, de nationaliteit, talenkennis en de buitenlandervaring van de correspondenten?

Een voorbeeld van zo'n onderzoek is *Journalists at work: specialist correspondents* uitgevoerd door Jeremy Tunstall in 1971. Een meer recent onderzoek is afkomstig van Stephen Hess, hij schreef *International News & Foreign Correspondents* in 1996. Beide onderzoeken geven een profielschets van Amerikaanse (Hess) en Britse (Tunstall) correspondenten.

De belangrijkste uitkomsten van het onderzoek van Hess en Tunstall zijn als volgt: Uit het onderzoek van Hess komt naar voren dat 29% van de correspondenten vrouw is en 71% man. De gemiddelde leeftijd ligt bij het onderzoek van Tunstall op 40 jaar en bij Hess op 43 jaar. In het onderzoek van Tunstall is 53% van de correspondent hoger opgeleid, bij Hess is dit wel 98%. Daarnaast geeft het onderzoek van Hess aan dat 74% van de correspondenten voorafgaand aan het correspondentenschap buitenlandervaring had opgedaan. Uit het onderzoek van Hess blijkt tevens dat 98% van de correspondenten tenminste 1 taal naast de moedertaal spreekt.

In deze masterthesis wordt in de eerste paragraaf van hoofdstuk 4, de analyse, aandacht besteed aan het profiel van de buitenlandcorrespondent en de redacteur. Van alle geïnterviewde journalisten is afzonderlijk een profiel gemaakt waarin zaken als vooropleiding, voormalig werk, religieuze – en ideologische achtergrond en talenkennis besproken worden. Deze thesis heeft echter niet als doelstelling een volledige profielschets te geven maar wil inzicht geven in de ervaringen die zijn opgedaan in de praktijk. Het voornaamste doel van de profielschetsen in deze analyse is de lezer meer inzicht te verschaffen in de achtergrond van de (ex)journalist die geïnterviewd is.

§ 1.4.2 De praktijk

Hoe ziet een doorsnee werkdag van een correspondent eruit? Van welke bronnen maakt hij of zij gebruik? Over welke kennis en vaardigheden moet hij of zij beschikken? Onderzoek naar de praktijkervaringen van buitenlandcorrespondenten is uitgevoerd door Ulf Hannerz. Hij schrijft hierover in zijn boek: *Foreign News: exploring the World of Foreign Correspondents* uit 2003. Hannerz is professor in de sociale antropologie en werkt aan de Universiteit van Stockholm. Hij heeft voor dit onderzoek ongeveer zeventig buitenlandcorrespondenten geïnterviewd werkzaam op standplaatsen over de hele wereld zoals Jeruzalem, Tokio en Johannesburg. Hannerz geeft inzicht in de wijze waarop verhaallijnen ontstaan bij correspondenten. Hij toont aan dat het thuisland van een correspondent en zijn persoonlijke interesses van invloed zijn op de verhalen die hij of zij schrijft. Daarnaast bepleit Hannerz vanuit zijn antropologische achtergrond dat correspondenten en antropologen van elkaar kunnen leren in hun pogingen het publiek iets bij te brengen over de levens van mensen in het land van waaruit zij schrijven.

Als een nieuwsmiddeel zegt ergens een correspondent te hebben, kan dit verschillende dingen betekenen. Volgens Jaap van Ginneken kan men globaal vijf typen buitenlandse verslaggevers onderscheiden. In zijn boek *De schepping van de wereld in het nieuws* onderscheidt hij:¹⁷

- 1) Verslaggevers die werken voor een klein bureau met ondersteunende staf. De Amerikaanse kwaliteitskrant *The New York Times* is in het bezit van zulke bureaus. De Nederlandse dagbladen kennen dit fenomeen niet.
- 2) Voltijd correspondenten; deze zijn in vaste dienst en hebben een vast salaris.
- 3) Deeltijd correspondenten; deze zijn in vaste dienst, maar werken ook voor andere media of andere typen ondernemingen
- 4) Stringers / Freelancers: deze verslaggevers worden betaald per artikel en hebben vaak ook andere werkzaamheden in het buitenland.
- 5) (Fixers; ondersteunend personeel bijvoorbeeld typistes, researchers etc.)

Over het algemeen vormen deze vijf niveaus een soort impliciete hiërarchie. Niet alleen omdat de voltijdse correspondenten met meer ondersteuning en hulpmiddelen op de belangrijker buitenlandse locaties werken, en de freelancers met minder ondersteuning en hulpmiddelen op de minder belangrijke.

¹⁷ Ginneken, Jaap van, (Alphen aan de Rijn 2002) 136.

Maar ook omdat diegenen hoger in de hiërarchie vaak iets welstandiger en rijpere blanke mannen zijn met een goede opleiding en connecties, afkomstig uit het mediathuisland zelf; terwijl diegenen lager in de hiërarchie iets minder welstandige jongeren of 'niet-blanken' zijn, vaker afkomstig uit de regio.¹⁸ Het komt voor dat voltijd en deeltijd correspondenten gebruik maken van stringers en fixers om hun regio te kunnen dekken. Bijvoorbeeld omdat bepaalde regio's minder makkelijk toegankelijk zijn (zowel vanwege een culturele barrière als een fysieke) of omdat er een taalbarrière is.

Denk hierbij bijvoorbeeld aan een Israëliische Hebreeuws sprekende correspondent die verslaglegging moet doen over een gebeurtenis in de Palestijnse gebieden.

Het aanhouden van een goede voltijdse correspondent in het buitenland is duur. Het is lastig om precies aan te geven hoe duur het is daar dit afhankelijk is van de mediaorganisatie en het land van waaruit gecorrespondeerd wordt. Toch krijgt de correspondent een behoorlijk salaris, met toeslagen om hem en naaste familie een sociale zekerheid en levensstijl te geven vergelijkbaar met die van thuis, en zijn kantoor- en documentatiekosten, communicatie- en reiskosten worden vergoed.¹⁹ Voor voltijdse westerse correspondenten uit de meeste westerse landen komt dit al snel neer op anderhalf tot 100.000 euro, en soms meer.²⁰ Ulf Hannerz geeft een benadering van 1 miljoen Zweedse kronen om een correspondent voor een nieuwsorganisatie te onderhouden.²¹ Dat is omgerekend ongeveer 115.000 euro.

Voor een groot aantal van honderd bijdragen per jaar komt dat neer op 750 of 1000 euro voor een gemiddeld artikel: uiteenlopend van een nieuwsberichtje van tien kolomcentimeter tot een pagina in een bijlage. Dat is redelijk wat geld. En voor dat bedrag kun je vaak 'beter' gebruik maken van die diensten van een nieuwsagentschap of feature service.

De vraag die ontstaat is wat eigenlijk de meerwaarde is van het hebben van een correspondent voor een mediaorganisatie.

Volgens Jaap van Ginneken (2002) is het hebben van een correspondent alleen de moeite waard als:

1. De correspondent op een plaats wordt gestationeerd waar veel nieuws vandaan komt, en:
2. dit nieuws geschikt moet worden gemaakt voor het thuisfront.²²

¹⁸ Idem.

¹⁹ Ginneken, Jaap van, (Alphen aan de Rijn 2002) 136.

²⁰ Idem

²¹ <http://jolo.jmk.su.se/students/global05/mediaday/correspondents/references/hannerz.html> bekeken op 25 juni 2006.

²² Ginneken, Jaap van, (Alphen aan de Rijn 2002) 136.

Ulf Hannerz zegt tijdens een interview het volgende over de meerwaarde van een correspondent voor een mediaorganisatie:

“I think there is a gain in having correspondents who have a good sense of who their readers or viewers or listeners are. And I think, there is a certain kind of closeness involved in having one’s own correspondent and perhaps, having them become sort of familiar faces or voices. I mean, that may sound like a somewhat weak argument, but the major news organisations obviously take pride in having their own person on the spot, who can become a bit of a star after all for the home audience. Sometimes, it may be a matter of putting things in ways, I mean relating, doing the cultural translation in such a way that they can make specific comparisons, analogies, picking out stories that they feel might be of special interest to their home audience. Using the agency material, well that depends on how you use the material of course, but generally the news agencies tend to be – in the nature of things – quite neutral and impartial.” Ulf Hannerz (mei 2005)²³

In hoofdstuk 4, de analyse, komt de meerwaarde van correspondenten opnieuw ter sprake. Aan alle journalisten die hebben meegewerkt aan het onderzoek van deze thesis is de vraag gesteld wat zij de meerwaarde vinden van een vaste correspondent voor een nieuwsorganisatie. De antwoorden van correspondenten en redacteurs worden hier met elkaar vergeleken.

De hoge kosten die verbonden zijn aan het hebben van een correspondent en de economische druk die op nieuwsorganisaties staat hebben ervoor gezorgd dat de nieuwsorganisaties nieuwe manieren hebben gevonden om buitenlands nieuws te vergaren. Deze opkomst van nieuwe soorten buitenlandcorrespondenten wordt beschreven in de volgende paragraaf.

²³ <http://jolo.jmk.su.se/students/global05/mediaday/correspondents/references/hannerz.html> bekeken op 25 juni 2006.

§ 1.4.3 Ontwikkelingen in de praktijk

“In a late 1990s cover story, the British weekly newsmagazine the Economist compared the contents of the London Times on a typical day in 1898, 1948 and 1998. In the first of these years an issue had nineteen columns of foreign news. Fifty years later, lead articles commented on Italy, Canada, China and the crisis in the Western civilization. The front page in 1998 showed six articles. One of them was foreign news: about the actor Leonardo DiCaprio’s new girlfriend.” Ulf Hannerz (2004)²⁴

Bovenstaand citaat lijkt tegenstrijdig te zijn met de huidige globaliseringstrend. In een kleiner wordende wereld zou men juist verwachten dat buitenlands nieuws steeds meer onder de aandacht komt. Het beeld dat de mensen over de wereld hebben is vaak gebaseerd op wat ze in de media zien. Deze massamedia zijn eigenlijk de enige manier om informatie te verkrijgen, het is dan ook logisch dat deze een grote invloed hebben op het denken en doen van de mensen. Waar het eigenlijk allemaal om gaat is de mondialisering/globalisering in het nieuws, vooral dan op vlak van economie, politiek en financiën. Door deze globalisering krijgt men een tegengesteld effect namelijk “het zich meer focussen op het binnenlands nieuws”. De oorzaak hiervan is concurrentie en commercialisering.

Studies die in jaren tachtig en negentig werden uitgevoerd maken zich grote zorgen over de positie van de buitenlandcorrespondent. Voornamelijk met betrekking tot het aantal correspondenten dat in het buitenland werkzaam is en het ontbreken van aandacht voor buitenlands nieuws in de nationale media. John Maxwell Hamilton en Eric Jenner van de Louisiana State University in Amerika schrijven in hun artikel *Redefining foreign correspondence* over de studies die zich negatief uitlaten over de positie van de buitenland correspondent. Onderstaand citaat is afkomstig van voormalig buitenlandcorrespondent en mediacriticus Marvin Kalb (1990) “While there are still correspondents abroad, the genre known as ‘foreign correspondent’ is becoming extinct”.

Een ander voorbeeld is afkomstig vanuit de studie *Network coverage of foreign news in 1995 was one-third its 1975 level* uitgevoerd door de Carnegie Corporation, “Significant declines in the number of foreign correspondents and in the amount of space and time given to foreign news by print and broadcast media have raised criticism that the news media are

²⁴ <http://jolo.jmk.su.se/students/global05/mediaday/correspondents/references/hannerz.html> bekeken op 25 juni 2006.

progressively less good at providing the public the wherewithal with which to judge foreign policy issues'.²⁵

Journalistiek historicus Michael Emery (1989) zegt: "The international news hole –the space and time devoted to foreign affairs- is an endangered species." Ook Stephen Hess (1996) toont in zijn onderzoek aan dat het aantal Amerikaanse correspondenten werkzaam in het buitenland voor de 'kwaliteitspers' flink is achteruit gegaan.

Toch zijn er ook positieve geluiden. Bijvoorbeeld dat buitenlands nieuws blijft voortbestaan zo lang er vraag naar is en dat buitenlandcorrespondentie op een andere manier floreert. De mediasystemen die buitenlands nieuws brengen evolueren namelijk altijd zeggen Hamilton en Jenner (2004). Volgens Hamilton en Jenner is er vanwege de economische druk op traditionele nieuwsorganisaties maar ook om redenen als globalisering en technologische innovatie een nieuwe typologie van buitenlandcorrespondenten ontstaan.

De 'elite', zoals Hess de traditionele buitenlandcorrespondent heeft benoemd, is volgens Hamilton en Jenner verdwenen en heeft plaats gemaakt voor de 'gewone man'. Vermeld dient te worden dat de nieuwe typologie van buitenlandcorrespondenten gemaakt is door Amerikaanse onderzoekers en gebaseerd is op het Amerikaanse medialandschap.

Een overzicht van de nieuwe typen buitenlandcorrespondenten volgens Hamilton en Jenner:

De traditionele buitenlandcorrespondent:

De kosten voor het behoud van buitenlandcorrespondenten zijn steeds vaker te hoog voor mediaorganisaties. Buitenlandcorrespondenten verdwijnen echter niet geheel. Zij blijven werken voor de traditionele nieuwsorganisaties, maar doen dat in een kleiner wordende groep van traditionele buitenlandcorrespondenten.

De parachute journalist:

Dit type journalist is ontstaan vanuit de behoefte buitenlands nieuws te brengen vanuit locaties waar geen 'vaste' buitenlandcorrespondent aanwezig is.

Wanneer er iets gebeurt (bijvoorbeeld de oorlog in Irak) worden er correspondenten gestuurd om tijdelijk het nieuws vanuit een bepaalde plaats of regio te verslaan.

²⁵ Hamilton, John Maxwell en Jenner, Eric, Redefining foreign correspondence, *Journalism* 5 (3) (2004) 302.

'Embedded reporters', de journalisten die bijvoorbeeld meereisden met het Amerikaanse leger in Irak, zijn de nieuwste soort buitenlandse verslaggevers. Dit type buitenlandse verslaglegging kan de totale buitenlandse verslaglegging in de media vergroten. In het bijzonder wanneer we afstappen van het idee dat de parachute journalist in principe een slecht vorm van correspondentie is omdat deze onvoldoende bekend zou zijn met de regio, cultuur en het conflict, of de gebeurtenis.

De buitenlandse buitenlandcorrespondent:

Dit is een gehuurde correspondent die dezelfde nationaliteit heeft als het land waarvoor gecorrespondeerd wordt. Het economische voordeel dat hieruit behaald wordt is de grootste drijfveer voor mediaorganisaties. Maar ook het globaliseringaspect speelt hier mee. De gedachte dat een Nederlandse krant altijd Nederlandse correspondenten zou moeten hebben is achterhaald. De culturele en professionele ongelijkheid die bestaat tussen een nationale of een buitenlandse correspondent is door de mondialisering van nieuwsstukken kleiner geworden. Intranationale verschillen in opvattingen en attitudes van journalisten zijn vaak groter dan de crossnationale verschillen (zie conclusie van Splichal & Sparks in § 2.3).

De lokale buitenlandcorrespondent:

Lokale nieuwsorganisaties hebben een manier gevonden om buitenlands nieuws te gebruiken in lokale onderwerpen. Buitenlandse connecties zijn tegenwoordig in ieder dorp of stad van belang.

Het komt daarom vaak voor dat een lokaal onderwerp een buitenlandse twist heeft. De nationale grenzen worden steeds meer poreus op het gebied van cultuur en zakenleven tot immigratie en milieuproblematiek. Wanneer men een lokaal nieuwsonderwerp behandelt betekent dit dat het zelfs in het kleinste geval ook een internationaal onderwerp is.

De buitenlandse lokale correspondent:

De buitenlandse lokale correspondent werkt voor een buitenlandse nieuwsorganisatie. Zijn nieuws is wereldwijd verkrijgbaar via het internet of de satelliet. Hoewel het voorheen mogelijk was om The New York Times of Ha'aretz in Amsterdam te lezen, was dit niet erg praktisch met het oog op tijdsverschillen. Maar tegenwoordig spelen die tijdsverschillen geen rol meer. Een reporter in New Dehli, India die publiceert voor the 'Times of India' is net zo'n potentiële bron als AP, Reuters of AFP.

De 'in-house' buitenlandcorrespondent

Grote organisaties die veel internationale activiteiten ontplooiën zoals bijvoorbeeld de Wereld Bank of Ford hebben correspondenten die verslaan vanuit deze organisaties. Veel van wat er in de wereld gebeurt is afhankelijk van grote organisaties, denk bijvoorbeeld aan de OPEC. De 'in-house' correspondenten geven een up-to-date beeld van de huidige marktsituatie.

De 'premium service' buitenlandcorrespondent

De verkleining van het aantal vast correspondenten en de grotere afhankelijkheid van de parachute correspondent zou impliceren dat buitenlands nieuws voornamelijk geënt is op events en episodes van buitenlandse nieuwsissues. Toch blijft er de behoefte bestaan aan consistent nieuws en informatie afkomstig van bepaalde delen van de wereld. Diegenen die het kunnen betalen (in Amerika zijn dit organisaties als Bloomberg en Reuters) geven hun klanten dit soort informatie.

Deze 'premium service' correspondent is gespecialiseerd op één gebied en geeft hiermee hoogwaardige informatie of een specifiek onderwerp. Hierbij kan men denken aan financiële en militaire informatie.

De amateur buitenlandcorrespondent

Daar groepen en mensen tegenwoordig de mogelijkheid hebben zelf informatie op websites te zetten kan iedereen een 'amateur' buitenlandcorrespondent zijn.

In Nederland zijn tot op heden geen onderzoeken uitgevoerd naar de ontwikkelingen op het gebied van parachute correspondenten of de evoluties die plaatsvinden binnen het buitenlandcorrespondentschap. Wel kunnen we dit model als een richtlijn zien die uiteindelijk in meer of mindere mate van toepassing is op alle westerse media. De meningen over deze nieuwe vormen van buitenlandse correspondenten zijn verdeeld. In het bijzonder over de 'parachute journalist' is weinig overeenstemming. De meeste correspondenten die langer op een standplaats verblijven zijn niet blij met deze 'parachute' collega's geeft Ulf Hannerz aan tijdens een interview. Hij vindt dat 'parachute journalisten' minder bronnen tot hun beschikking hebben en te veel afhankelijk zijn van stereotypes.

“These parachuting journalists come on a very brief tour and they don’t really have time to get involved in that, they have these four stories to do in these ten days, so they come pretty much with preconceived ideas of what to do.” Ulf Hannerz (mei 2005)²⁶

Ook Stephen Hess (1996) laat zich negatief uit over parachute journalisten “This type of reporting has been criticized for its superficiality, and the lack of background knowledge from the people being sent to the area often for the first time.”²⁷

Hamilton and Jenner (2004) geven juist aan dat ‘parachute journalistiek’ per definitie niet iets slechts hoeft te zijn:

“Critics object that parachute journalism is simply a way to avoid the costs of posting correspondents abroad permanently. Whatever the merits of that argument for networks and major newspapers, it does not hold for local news operations, which never had permanent foreign correspondents in the first place. Local parachute journalists add to foreign coverage, rather than detract from it.”²⁸

Hoewel er in Nederland nog geen onderzoeken zijn uitgevoerd naar de ontwikkelingen die plaatsvinden binnen het buitenlandcorrespondentschap kunnen we uit de onderzoeken die besproken zijn in deze paragraaf wel concluderen dat het beroep in ontwikkeling is en dat er allerlei nieuwe soorten correspondenten ontstaan.

Voor deze thesis zijn alleen voltijds correspondenten geïnterviewd die werkzaam zijn voor de traditionele kwaliteitspers. De uitkomsten van de analyse in deze thesis zeggen dus niets over de praktijkervaringen van nieuwe soorten buitenlandcorrespondenten, zoals bijvoorbeeld de ‘parachute journalist’.

²⁶ <http://jolo.jmk.su.se/students/global05/mediaday/correspondents/references/hannerz.html> bekeken op 25 juni 2006.

²⁷ Ibrahim, Dina, Individual perceptions of international correspondents in the Middle East. In *Gazette* Vol 65 (1): (2003) 90.

²⁸ Hamilton, John Maxwell en Jenner, Eric, Redefining foreign correspondence, *Journalism* 5 (3) (2004) 302.

§ 1.4.4 Standplaatsen

De grote internationale nieuwsagentschappen hebben werknemers in bijna honderd verschillende buitenlandse steden. De grote kranten hebben er tussen de 15 en 50, en veel omroepen minder. Van Ginneken (2002) geeft de volgende vuistregel: “De vuistregel was altijd dat ongeveer een derde van de correspondenten in Noord-Amerika zit, een derde in West-Europa, en een derde in de rest van de wereld: Oost-Europa, Azie, Zuid-Amerika, Afrika en de Arabische wereld. De laatste jaren is er overigens een merkbare verschuiving, vooral naar Oost-Azie: dat inmiddels geïdentificeerd is als een economisch groeigebied, en potentieel een belangrijke producent en consument van nieuws.”²⁹

Oliver Boyd-Barret noemt in zijn onderzoek ‘The international news agencies’ een aantal onderling verbonden factoren, die de aanwezigheid op verschillende plaatsen (en de aandacht daarvoor in nieuwsberichten kunnen verklaren):

1. historische, goeddeels verwijzend naar de oude kartelpraktijken van nieuwsagentschappen;
2. logistieke, verwijzend naar de verschillen tussen landen als mogelijke strategische of communicatiecentra bij het coveren van grotere geografische regio’s;
3. politieke factoren, voortkomend uit controles of restricties die bepaalde landen aan bezoekende correspondenten opleggen;
4. belangrijker dan deze andere, commerciële of kosten/baten factoren die voortkomen uit verschillen in de marktaanvraag tussen onderscheiden delen van de wereld, en verschillen in de tegemoetkoming van agentschappen aan de nieuwseisen van onderscheiden markten; terwijl
5. een categorie tijdelijk factoren te maken heeft met crises in centra die anderszins niet goed vertegenwoordigd zijn.³⁰

De resultaten van een onderzoek dat uitgevoerd is door Peter Vasterman in opdracht van het blad Reporter geven een indicatie van de Nederlandse situatie. Vasterman deed 1989, 1995 en 2006 onderzoek naar de verdeling van Nederlandse correspondenten over de wereld. Hij nuanceert zijn onderzoek wel door te zeggen dat het aantal correspondenten en de spreiding ervan over de wereldkaart nog geen bewijs vormen voor journalistieke kwaliteit.

²⁹ Ginneken, Jaap van (2002) 134.

³⁰ Ginneken, Jaap van (2002) 135.

Volgens het laatst uitgevoerde onderzoek in 2006 werken er 241 Nederlandse verslaggevers in 46 verschillende landen, op een totaal van 191 door de VN erkende landen. Veruit de meeste correspondenten (89 in getal) hebben hun standplaats in West-Europa. De spreiding van de correspondentschappen is ongelijk te noemen aangezien de helft van de dagbladcorrespondenten (48%) zich in West-Europa en Noord-Amerika bevindt. Vasterman concludeert in 1989 al in *Reporter* dat ons venster op de wereld veel minder breed is dan men op grond van het aantal correspondentschappen zou vermoeden.³¹

Ten opzichte van 1995 is het aantal correspondenten dat zich in de Arabische Wereld bevindt gestegen met 50%. In 1989 werkten er 22 correspondenten in de Arabische wereld, in 1995 20 en in 2006 maar liefst 30. Daarmee neemt de Arabische wereld na West-Europa een tweede plaats in. Vasterman verklaart deze groei vanuit de strijd waarin de westerse wereld is verwickeld tegen het islamitisch terrorisme. De schijnwerpers van de pers staan tegenwoordig veel meer gericht op Bagdad en Kabul en veel minder op Buenos Aires en Rio de Janeiro. Israël valt in het onderzoek van Vasterman onder de Arabische wereld, omdat correspondenten vanuit dat land ook berichten over de omliggende islamitische landen. Bij de Arabische wereld zijn ook de Noord- Afrikaanse landen gerekend. Turkije valt in dit onderzoek samen met de Balkan-landen onder Zuidoost Europa.³²

Uit de meest recente resultaten van zijn onderzoek blijkt dat het aantal correspondenten in de loop der tijd (1989, 1995 en 2006) nauwelijks verminderde. Dit terwijl het aantal opdrachtgevers juist enorm afnam. Dit komt door de veranderingen in het medialandschap. Fusies en opheffingen in de geschreven pers hebben invloed op het correspondentenbestand. Een journalist kan meerdere correspondentschappen vervullen. Dat aantal is meer dan gehalveerd van 658 naar 323. Dit betekent dat er per correspondent minder media zijn. Dat vertaalt zich dan ook in de exclusiviteit. Had een correspondent elf jaar geleden nog gemiddeld 2,2 opdrachtgevers, nu zijn dat er 1,34.³³

Tunstall geeft in zijn boek uit 1971 een ongelijke verdeling van Britse correspondenten weer. In Noord Amerika bevindt zich eenderde deel van de Britse buitenlandcorrespondenten. Eenderde deel is gevestigd in Europa. Het overige gedeelte is verspreid over de rest van de wereld.

³¹ Vasterman, Peter, 'De Nederlandse correspondenten: witte vlek in Afrika, Azie en de Arabische wereld populairder' (2006) In: *De nieuwe Reporter* www.denieuwereporter.nl. Bekeken op 26 juni 2006.

³² Idem

³³ Idem

Het gevolg is dat er veel aandacht is voor de Westerse landen en dat de rest van de wereld weinig aandacht krijgt of geheel buiten beschouwing wordt gelaten. De aandacht die het krijgt betreft vaak negatieve zaken zoals oorlogen, hongersnoden en natuurgeweld³⁴

Ook in de Amerikaanse media is sprake van een ongelijke verdeling. Hamilton & Wu (2004) spreken over de neiging van de Amerikaanse media om zich op Europa te concentreren. Dit wordt ook wel 'eurocentrisme' genoemd.³⁵ Op het concept van eurocentrisme en ethnocentrisme wordt verder ingegaan in hoofdstuk 3.

§ 1.5 Een profiel van de buitenlandredacteur

Deze laatste subparagraaf over de buitenlandcorrespondent is gewijd aan de buitenlandredacteur. De buitenlandredacteur neemt een bijzondere positie in bij de productie van internationaal nieuws. De buitenlandredacteur en de buitenlandcorrespondent hebben een bijzondere werkrelatie. In de praktijk werken zij vaak nauw samen bij het ontstaan van onderwerpen die in de media verschijnen. De buitenlandredacteur is werkzaam in het thuisland van de buitenlandcorrespondent of het land waarvoor de correspondent werk aanlevert. Het komt veel voor dat de redacteur de aangeleverde nieuwsberichten of achtergrondverhalen, radioverslaglegging of beeldmateriaal voor televisie bewerkt of aanvult. Dit is niet altijd het geval. Het komt ook voor dat een item geheel wordt gemaakt door de correspondent ter plaatse of de redacteur in het thuisland. Zij hebben echter wel veel contact met elkaar wat de onderwerpkeuze of de werkwijze zou kunnen beïnvloeden. In het onderzoek van deze masterthesis wordt tijdens de diepte-interviews aan beide partijen gevraagd hoe deze werkrelatie er in de praktijk uitziet. In de literatuur over buitenlandcorrespondenten wordt niet veel aandacht besteedt aan deze bijzondere relatie. Toch gaat deze thesis ervan uit dat deze bijzondere relatie bestaat en probeert tijdens de uitvoering van de analyse meer inzicht te geven in de onderlinge samenwerking.

³⁴ Tunstall, Jeremy *Journalists at work: specialist correspondents: their news organizations, news sources, and competitor-colleagues* (London, 1971) 85-86.

³⁵ Wu, H. Dennis en Hamilton, John Maxwell 'US Foreign Correspondents; changes and continuity at the turn of the century' in *Gazette* volume 66 (2004) 519.

§ 1.6 Conclusie

Dit hoofdstuk heeft de theorie die aanwezig is over buitenlandcorrespondenten in een kader geplaatst. Vanuit de verschillende theorieën zijn deelvragen geformuleerd om zo tot de beantwoording te komen van de onderzoeksvraag die centraal staat in deze masterthesis. Paragraaf 2.1 t/m 2.3 gingen dieper in op 'de journalist' en de journalistieke waarden die hij nastreeft. In deze thesis wordt de theorie van Mark Deuze (2004), die ervan uit gaat dat een journalist vijf 'ideaaltypische waarden' nastreeft, aangehouden en getoetst aan de praktijk. Het gaat hierbij om publieke dienstverlening, objectiviteit, autonomie, gevoel voor snelheid en actualiteit en ethiek.³⁶ Vanuit paragraaf 2.4 en 2.5 zijn de volgende interviewvragen ontleend, deze vragen vallen onder de deelvraag 'hoe ziet de dagelijkse journalistieke praktijk van buitenlandcorrespondenten eruit?' Deze vragen worden gesteld tijdens de interviews en komen terug in de analyse. Wat is het profiel van de correspondent? Wat is de voornaamste taak van een journalist respectievelijk redacteur/buitenlandcorrespondent? Maakt de correspondent gebruik van een stringer/fixer? Wat vinden correspondenten en redacteurs de meerwaarde van een correspondent voor een nieuwsorganisatie? Hoe ziet de werkrelatie tussen correspondent en redacteur eruit? Heeft de ideologie van de mediaorganisatie invloed op de berichtgeving?

³⁶ Deuze, Mark What is Journalism? Professional identity and ideology of journalists reconsidered, *Journalism* Vol. 6 (4): 442-464 (2005) 447.

Hoofdstuk 2 Factoren die de correspondentie beïnvloeden

In de inleiding wordt aangegeven dat journalisten een “window on the world” construeren. Welke factoren beïnvloeden de samenstelling van dat raamwerk? Er bestaan verschillende theorieën over factoren die nieuwsselectie beïnvloeden. De ‘gatekeeping’ theorie die al in de jaren ’50 werd bedacht door David Manning White is daar een voorbeeld van.³⁷ Met deze theorie legde hij de basis voor empirisch onderzoek rond journalisten. Sinds de jaren ’50 werden verschillende onderzoeken uitgevoerd, een aantal van deze onderzoeken komen in paragraaf 2.1 aan de orde.

In paragraaf 2.2 staat het ‘hierarchy-of-influences-model’ centraal. De niveaus die binnen dit model bestaan worden uitgebreid toegelicht. Tenslotte komen in paragraaf 2.3 ontwikkelingen in het internationale nieuws aan de orde. In de conclusie wordt een theoretisch uitgangspunt voor deze thesis gekozen. Hier wordt nader toegelicht van welk model van ‘invloedsfactoren’ deze thesis uitgaat om het onderzoeksmateriaal te verwerken en de hoofdvraag van de thesis te beantwoorden.

§ 2.1 Selectie en beïnvloeding van buitenlands nieuws: gatekeeping

Welke factoren oefenen invloed uit op de (nieuws)selectie van de individuele journalist? In de jaren vijftig werd er voor het eerst onderzoek gedaan naar de werkwijze van de journalist. In de eerste onderzoeken naar de ‘communicator’ werd deze vaak gezien als de ‘zender’ binnen het communicatieproces. Later ontstond het inzicht dat journalisten in de eerste plaats een intermediaire rol vervullen.

De productie van nieuws is inherent aan selectie en interpretatie. Dit is het fenomeen van ‘gatekeeping’. De term ‘gatekeeper’ werd geïntroduceerd door Kurt Lewin in de jaren ’50.³⁸ Deze term staat voor een persoon of een groep personen die de macht heeft een bericht al dan niet te selecteren. Concreet verstaat men onder gatekeepers de journalisten/correspondenten, de eindredacteuren en de nieuwsagentschappen. Het zijn de journalisten die een selectie maken van (nieuws)feiten en gebeurtenissen in plaats van puur een boodschap verzenden.

Om deze intermediaire, selecterende rol van de journalist in het communicatieproces beter te begrijpen introduceerde David Manning White in 1950 het ‘gatekeeper-concept’.

³⁷ Manning White, David, ‘The Gatekeeper: a case study in the selection of news’ (1950). In: Howard Tumber (ed) *News; a reader* (Oxford 1999) 66-73.

³⁸ Idem

Met dit concept legde hij de basis voor empirisch onderzoek rond journalisten. Het doel van de eerste gatekeeping-studies was na te gaan welke factoren een invloed uitoefenen op de (nieuws)selectie van de individuele journalist.³⁹ White geeft in zijn onderzoek aan dat de persoonlijke gedragskenmerken, zoals de gewoonten, vooroordelen of zelfs de gemoedstoestand, van de journalist een doorslaggevende rol spelen bij de uiteindelijke nieuwsselectie.

Onderzoeken die hierop volgen nuanceren dit idee. In de jaren zestig en zeventig ontstond het idee dat demografische, institutionele, bureaucratische of factoren van sociaal-culturele aard ook invloed uitoefenen op het 'gatekeeping' proces. De invloed van de nieuwsorganisatie gaat in deze onderzoeken een grotere rol spelen. Een voorbeeld hiervan is de 'gatekeeping' theorie van Pamela Shoemaker (1991).⁴⁰ In de theorie van Shoemaker wordt de keuze van de journalist beïnvloedt door de rolperceptie, het socialisatieproces van de journalist bij de nieuwsorganisatie, maar ook door de persoonlijke achtergrond van de journalist.

Warren Breed heeft in zijn studie 'Social control in the Newsroom' gekeken naar hoe journalisten integreren in een nieuwsorganisatie.⁴¹ Nieuwkomers blijken door 'osmose' (goed kijken en luisteren in de dagelijkse praktijk), zich de op de redactie geldende normen eigen te maken. Langzamerhand neemt de nieuweling door socialisatie zo de professionele opvattingen van de groep over. Werkroutines en corrigerende opmerkingen van collega's en chefs houden de bedrijfsinterne normen in stand.

Volgens Galtung en Ruge houdt een journalist met twaalf factoren rekening om een nieuwsitem te selecteren. Deze zijn: frequentie, drempelwaarde, ondubbelzinnigheid, betekenis, harmonie, uitzonderlijkheid, continuïteit, compositie, elitelanden, elitepersonen, personificatie en negativiteit. Deze selectiecriteria van Galtung en Ruge dateren van de jaren '60. De eerste acht kenmerken hebben een universeel karakter, de laatste vier zijn cultuurgebonden en vooral van toepassing op de westerse berichtgeving.⁴²

³⁹ Manning White, David, 'The Gatekeeper: a case study in the selection of news' (1950). In: Howard Tumber (ed.) *News; a reader* (Oxford 1999) 66-73.

⁴⁰ Shoemaker, Pamela, 'Gatekeeping' (Excerpt) (1991). In: Howard Tumber (ed.) *News; a reader* (Oxford 1999) 73-79.

⁴¹ Breed, Warren, 'Social control in the newsroom: A functional Analysis' (1955). In: Howard Tumber (ed.) *News; a reader* (Oxford 1999) 79-85.

⁴² Galtung, John en Mari Holmboe Ruge, 'The structure of foreign news' (1965). In Howard Tumber (ed.) *News; a reader* (Oxford 1999) 21-32.

Steeds meer werd het duidelijk dat de individuele journalist zich bij de nieuwsselectie niet louter laat leiden door zijn of haar persoonlijke voorkeuren en gebruiken, maar dat ook organisatorische, ideologische en culturele factoren een bepalende invloed hebben op het proces van gatekeeping. In een later stadium van het gatekeeping-onderzoek, begonnen communicatiewetenschappers geleidelijk aan ook meer interesse te vertonen in beschrijvend onderzoek naar het profiel van de journalisten enerzijds en de professionele waarden en opvattingen van de beroepsgroep anderzijds.

Wat de eerste categorie van beschrijvend onderzoek betreft, is het veelal de bedoeling om door middel van enquêtes een concreet beeld te vormen van diegenen die journalistiek bedrijven. De eerste journalistieke profielstudies schonken vooral aandacht aan sociologische en demografische factoren zoals geslacht, leeftijd, opleiding, burgerlijke staat en sociale herkomst. En daarnaast aan meer werkgerelateerde factoren zoals statuut, functie, anciënniteit, beroepsmobiliteit en beroepstevredenheid. In de jaren zeventig voert Jeremy Tunstall een empirisch, beschrijvend journalistenonderzoek uit en focust zich daarbij op rolpercepties en professionele opvattingen van journalisten. In 1971 schrijft Tunstall over buitenlandcorrespondenten in *Journalists at work: specialist correspondents: their news organizations, news sources, and competitor-colleagues*. Dit soort studies komen voort uit de debatten rond de kwestie in hoeverre de journalistiek een professie is.

§ 2.2 Een Hierarchy-of-influences benadering, *factoren die van invloed zijn op de buitenlandcorrespondent en de redacteur*

De globalisering van nieuwsorganisaties heeft debatten doen ontstaan over de professionalisering van het beroep journalist. Welke vooropleiding of kennis zou een journalist moeten hebben en aan welke journalistieke waarden moet hij/zij zich houden? Het grootste deel van de hedendaagse onderzoeken naar journalisten geschiedt, zoals al eerder vermeld, op het micro niveau. Dit stelt onderzoekers in staat uitspraken te doen over de achtergrond en het karakter van journalisten en hoe zij tegenover een aantal journalistieke basisprincipes staan.

Pamela Shoemaker en Stephan Reese ontwikkelden in 1996 een model om een beter begrip te krijgen van de factoren die het werk van de journalist beïnvloeden. Dit model wordt het 'hierarchy-of-influences-model' genoemd. Dit model is ontwikkeld om inzichtelijk te maken dat niet puur het individu (de journalist) invloed uitoefent op de media-inhoud maar dat het individu zich in feite in een web bevindt dat allerlei beperkingen oplegt. Denk hierbij bijvoorbeeld aan beperkingen die vanuit de mediaorganisatie worden opgelegd.

Het 'hierarchy-of-influences' model stelt onderzoekers in staat factoren die op macro niveau van invloed zijn op media-inhoud te onderzoeken.

De auteurs onderscheiden vijf niveaus waarop de invloeden op de media-inhoud bestudeerd kunnen worden. Zelf vat Reese deze vijf analyseniveaus van het 'Hierarchy-of-Influences Model' als volgt samen:

In brief, these levels range from the most micro to the most macro: individual, routines, organizational, extra-media, and ideological, with each successive level viewed as subsuming the one(s) prior.

This model helps to meaningfully organize a vast array of eclectic research by considering the level of perspective at which examination is primarily sought.⁴³

Om een beter begrip te krijgen van de analyseniveaus binnen het model wordt een kort overzicht gegeven.

Individueel niveau

Het model beschouwt attitude, vooropleiding/kennis en de religieuze en ideologische achtergrond van de journalist als invloedrijke factoren. Deze factoren werden al veel onderzocht in profielstudies naar journalisten. Een bekende profielstudie is uitgevoerd in 'The Global Journalist' door David Weaver (1998). Hierin doet hij ook voor het eerst een crossnationale vergelijking tussen journalisten. Het grootse gevaar dat schuilt in de profielstudies is dat hierdoor de indruk kan ontstaan dat de individuele kenmerken van journalisten van doorslaggevende invloed zijn op de manier waarop zij hun werk verrichten. Vandaar dat Reese en Shoemaker (2001) maar ook Galtung & Ruge (1960) en Tunstall (1971) rekening houden met meer werkgerelateerde factoren.

Nieuwsroutines niveau

Journalisten werken niet alleen. Zij maken altijd deel uit van een organisatie waarin gewerkt wordt aan de hand van regels, normeringen en procedures. "Routines', are patterned practices that work to organize how we perceive and function within the social world."⁴⁴ Individuen binnen een nieuwsorganisatie hebben niet de complete vrijheid om hun zin en ideeën te volgen. Zij zijn gebonden aan technologie, tijd, ruimte en normeringen.

⁴³ Reese, S.D, Understanding the Global Journalist: a hierarchy-of-influences approach, *Journalism Studies* 2(2) (2001) 178.

⁴⁴ Reese (2001) 180.

We zijn snel geneigd dit soort 'routines' als iets negatiefs te zien dat de autonomie van de journalist in gevaar brengt. Je kunt deze 'routines' echter ook zien als onmisbare elementen in menselijke activiteit. De structuur stelt mensen in staat het werk uit te voeren. "Creativity is exercised through the structure made available through these routines, which in terms of Giddens' notion of "structuration" may be viewed as both constraining and enabling."⁴⁵

Organisatie niveau

Met 'organisatie niveau' worden de doelen en het beleid van grotere organisatiestructuren die invloed uitoefenen op de mediaorganisatie bedoeld. Een mediaorganisatie heeft naast een journalistiek doen een economisch doel.

De organisatie moet zijn beleid ten opzichte van meerdere doelen altijd legitiem maken en aangeven hoe het beleid is ontwikkeld. Daar mediaorganisaties steeds vaker onderdeel uitmaken van grote internationale holdings is het lastig te anticiperen op de vele belangen die er spelen. En journalisten vinden het vaak moeilijk niet te berichten over zaken waarbij een zustermaatschappij een belang heeft.⁴⁶ Deze tegenstrijdige belangen van de organisatie enerzijds en de journalist anderzijds hebben een effect op de nieuwshoud.

Warren Breed voerde in 1955 een studie uit naar 'the social control in the newsroom'. Hierin concludeerde hij dat journalisten zich snel conformeren aan de 'ongeschreven' regels binnen een nieuwsorganisatie. Onder druk doen zij wat er van hen gevraagd wordt met inbegrip van bepaalde interpretaties over politieke partijen of economische belangen. Dina Ibrahim schrijft er in haar artikel *Individual perceptions of international correspondents in the Middle East* (2003) het volgende over: "Reporters often are not encouraged for their independent thinking. Lacking external and reliable standards and benchmarks to measure their performance, correspondents tend to rely on each other, and especially the wire services, but they are at the same time competitive, so journalists learn their routines and news values from each other as group think tanks."

Extra-media niveau

Met 'extra-media' niveau worden alle invloeden bedoeld die buiten de mediaorganisatie liggen. De overheid, de commercie, public relations, invloedrijke nieuwsbronnen, belangengroepen, invloedrijke religieuze pressiegroepen en zelfs andere mediaorganisaties. Deze groepen proberen invloed uit te oefenen door brieven te schrijven, telefoontjes te plegen of te dreigen met gerechtelijke vervolging.⁴⁷

⁴⁵ Reese (2001) 181.

⁴⁶ Reese, S.D. (2001) 181.

⁴⁷ Ibrahim, Dina, *Individual Gazette* Vol 65 (1): (2003) 89.

“Groups such as the Jewish Defence League, the Arab American Anti Discrimination Committee (ADC) and others are devoted to ensuring that the media organizations in the US hear their concerns about media coverage of the Middle East.”⁴⁸

Joris Luyendijk, voormalig correspondent Midden-Oostencorrespondent, schrijft in zijn boek *Het zijn net mensen. Beelden van het Midden-Oosten* (2006) over de Israëlische lobby:

“Voor ik naar het Heilige land kwam, had ik wel eens gehoord van de Israëllobby.

Ik begreep dat Israëlische regeringen in Europa en Amerika de duurste advocaten en PR-bureaus in konden huren, en in alle westerse landen mochten rekenen op duizenden uitstekend opgeleide sympathisanten, al dan niet georganiseerd in Centra voor Informatie en Documentatie Israël, lokale afdelingen van Likud en de Arbeiderspartij (...) Toch had ik nooit beseft hoe geavanceerd het Israëlische mediabeleid daardoor kon zijn. Israëlische ambassadeurs en lobbyisten liepen ook in Nederland de hoofdredacties bij de Publieke Omroep, de commerciële zenders en de grote dag- en weekbladen af.”⁴⁹

Ideologisch niveau

Het ideologisch niveau geeft aan dat bepaalde dominante ideologieën in een maatschappij invloed hebben op media-inhoud. Het buitenproportionele vertrouwen dat journalisten geven aan officiële bronnen, het ontbreken van onafhankelijke opinies die de geaccepteerde norm tegenspreken en de acceptatie van westerse sociale waarden gelden als leidende structuur in verslaglegging.⁵⁰ Deze symptomen geven aan dat de ‘elite’ bronnen (westerse overheden, westerse persbureaus) een sterke ideologische invloed uitoefenen op de media-inhoud.

⁴⁸ Ibrahim, Dina (2003) 89.

⁴⁹ Luyendijk, Joris *Het zijn net mensen. Beelden van het Midden-Oosten* (Amsterdam 2006) 140.

⁵⁰ Ibrahim, Dina (2003) 88.

§ 2.3 Factoren op het gebied van internationaal nieuws

Dat naast individuele factoren ook werkgerelateerde en maatschappelijke factoren invloed hebben op nieuws werd verklaard vanuit het hierarchy-of-influences model van Reese en Shoemaker. In deze thesis wordt echter naar nog vier maatschappelijke factoren gekeken die invloed uit oefenen op de media-inhoud. Het betreft hier technologisering, commercialisering, globalisering & domestificering en homogenisering van het internationale nieuws. Sommige punten komen terug in de hierarchy-of-influences benadering zoals commercialisering, maar technologisering komt minder duidelijk aan de orde evenals homogenisering en globalisering & domestificering van het internationale nieuws. Deze factoren zijn allen op macro niveau van invloed.

In deze thesis is gekeken naar hoe de correspondenten en redacteuren deze factoren of trends in de praktijk beleven. De uitkomsten hiervan zijn terug te lezen in hoofdstuk 4, de analyse.

§ 2.3.1 Technologisering

De journalistiek is nauw verbonden met steeds veranderende techniek. Veel belangrijke ontwikkelingen binnen dit beroep zijn terug te voeren op technische vernieuwingen. Deze wisselwerking van journalistiek en techniek kent twee belangrijke aspecten.

Aan de ene kant maken technologische innovaties het ontstaan van nieuwe media als dragers van journalistieke producties mogelijk. De komst van de zetmachine en de rotatiepers maakte het drukken van kranten in grote oplagen mogelijk. Vervolgens gaven in de loop van de twintigste eeuw de radio en televisie journalisten de mogelijkheid hun reportages in geluid en beeld de wereld in te sturen. Anderzijds zijn technische ontwikkelingen in de journalistiek geadopteerd als nieuwe communicatiemiddelen, die belangrijke gevolgen hebben voor de nieuwsgaring van journalisten. Er zijn heel wat voorbeelden uit het verleden te noemen. Door de telegrafie konden journalisten hun verhalen over grote afstand snel doorseinen naar de redactie. Via de telefoon was het mogelijk op afstand mondeling vragen te stellen. De telex voorzag redacties van een continue stroom aan nieuws van binnenlandse en buitenlandse persbureaus, waardoor ze veel minder afhankelijk werden van eigen nieuwsgaring. De komst van de fax betekende dat journalisten stukken sneller toegestuurd konden krijgen, en bood hun bovendien de mogelijkheid hun eigen stukken snel naar de redactie te sturen als zij elders hun verhaal hadden gemaakt.

Deze technische vernieuwingen werden in de journalistiek telkens toegepast om het bestaande werk sneller en uitgebreider te doen. Internet kan als meest recente technische innovatie wellicht nog eens zorgen voor fundamentele veranderingen in de journalistiek. Het bijzondere aan dit communicatiemedium is dat zich gelijktijdig twee ontwikkelingen voordoen. De ene ontwikkeling houdt in dat het internet journalisten nieuwe mogelijkheden biedt voor het verkrijgen van nieuws. Via internet en e-mail kunnen journalisten snel aan informatie komen, bronnen raadplegen en feiten checken. Daarnaast biedt internet journalisten nieuwe publicatiemogelijkheden. Maar niet alleen de journalistiek profiteert van de moderne techniek. Weblogs en internetsites zijn zeer goedkope media om informatie te verspreiden voor individuen en groepen vanuit allerlei verschillende pluimages. Hierdoor verandert ook de samenleving. Het is echter de vraag of alle informatie via internet even betrouwbaar is.

Naast de grote invloed die de technologie heeft gehad op het productieproces van nieuws vond bij de introductie van de 'foto in de krant', radio en televisie een andere ontwikkeling plaats. De mediaconsument, die voorheen gewend was aan geschreven nieuws, ging door de komst van nieuwe media een nieuwsitem op een heel andere wijze beleven. Wallis en Baran zeggen hierover het volgende in hun boek *The known world of Broadcasting News* (1990): "radio and television are immediate and emotional media. The emotional prerequisite for successful communication in the broadcast media means that news, ideally, should be both informative and dramatic if it is to grip." Het gaat bij radio en televisie dus niet alleen over informatie verspreiden maar er komt een emotionele dimensie bij. Beelden spreken niet het hoofd aan maar de maag.

Televisie beschikt over de mogelijkheid om gebeurtenissen in beeld vast te leggen. Dit geeft het medium een mate van levendigheid, directheid en intensiteit die de andere media moeilijk kunnen evenaren.⁵¹ Draagbare geluidsapparatuur en camera's hebben de mogelijkheden om gebeurtenissen van zeer nabij te filmen nog eens aanzienlijk vergroot. Door de nadruk op emoties en het individu worden gebeurtenissen te weinig voorzien van een maatschappelijke en historische context; televisieprogramma's bieden derhalve weinig ruimte voor reflectie. Radio kan met live verslaggeving minstens dezelfde mate van directheid hebben als televisie, maar ontbeert de kracht van beelden. Radio is grotendeels afhankelijk van het gesproken woord. Makers moeten de luisteraars door beschrijvingen van sfeer en omgeving, door omgevingsgeluiden of muziek een indruk geven van de plek waar gebeurtenissen zich afspelen.

⁵¹ Leurdijk, Andra. Ieder medium een eigen kleur? De mogelijkheden van pers, radio, televisie en internet (Augustus 1999). Bron: beeldvorming.net/media_allocht.pdf. Bekeken op 9 september 2006.

Dit levert meer afstand op dan wanneer je de gebeurtenissen via televisie met eigen ogen kunt volgen. De grootste afstand tussen gebeurtenis en de weergave daarvan bestaat in de krant. De krant is in eerste instantie het medium van het geschreven woord. Teksten kunnen een hoger abstractieniveau bevatten dan audiovisueel materiaal. Dit betekent dat krantenartikelen over het algemeen meer feitelijke gegevens bevatten dan bijvoorbeeld een nieuwsitem op radio of televisie. De waarnemingen van een verslaggever worden omgezet in taal alvorens zij het publiek bereiken. De foto's in de krant kunnen wel emotie overbrengen waardoor de krant minder abstract is dan voor de tijd van de persfotografie.

§ 2.3.2 Globalisering & Individualisering & Domestificering

De Britse socioloog Anthony Giddens geeft de volgende definitie aan globalisering:

"Globalisering is de intensivering van wereldwijde sociale relaties die ver uit elkaar liggende plaatsen zo met elkaar verbinden dat lokale gebeurtenissen gevormd worden door gebeurtenissen ver daarvandaan en vice versa."⁵²

In de *Globalization of News* bundelen Oliver Boyd-Barrett en Terhi Rantanen (1998) enkele studies die aantonen hoe de hedendaagse persjournalistiek voor haar internationale berichtgeving bijna volledig afhankelijk is van de drie westerse wereldnieuwsagentschappen Reuters, AP en AFP.

Er is al heel wat kritiek geformuleerd op de huidige manier van internationale berichtgeving. De belangrijkste kritiek houdt verband met de onevenwichtige nieuwsstroom. Zelf wijzen de auteurs er in de inleiding al op dat de dominante positie van deze 'Big Three' geen nieuw gegeven is, maar het gevolg van een historische ontwikkeling in de geschreven pers die teruggaat tot het einde van de negentiende eeuw.⁵³ De drie westerse nieuwsagentschappen beheersen het aanbod van het buitenlands nieuws en selecteren dit nieuws volgens hun westerse ideologie en selectiecriteria.⁵⁴ Nationale media zijn voor hun buitenlands nieuws afhankelijk van deze westerse nieuwsagentschappen, het betreft dus een structurele afhankelijkheidspositie. De informatiestroom is hoofdzakelijk een éénrichtingsstroom van de westerse wereld naar de niet-westerse wereld.

Het wereldnieuws wordt hoofdzakelijk door het Westen bepaald, de Derde Wereld is inzake buitenlands nieuws slechts een passieve ontvanger. Een meer recente ontwikkeling die heeft bijgedragen aan de globalisering van het nieuws is het Internet. Deze technologie is vooral succesvol in de verlaging van zowel de financiële kosten als de fysieke drempels in termen

⁵² Will Hutton en Anthony Giddens, *On the Edge, Living with Global Capitalism* (1990) 64.

⁵³ Boyd-Barrett & Rantanen, *The globalisation of News* (1998) 15-18.

⁵⁴ Servaes, J. *De nieuwsmarkt: vorm en inhoud van de internationale berichtgeving* (Groningen 1992).

van productie en distributie. Zodoende heeft het internet een nieuwe impuls gegeven aan de alternatieve en onafhankelijke nieuwsbronnen, al blijft ook on-line voldoende kapitaal en tijd noodzakelijk. Taalverwantschap en culturele affiniteit kunnen barrières vormen voor de globalisering van media-inhoud. Men zou kunnen beweren dat dit tot op zekere hoogte ook geldt voor de consumptie van nieuws. Een recente studie toont inderdaad aan dat, ondanks het mondiale karakter van het internet, zowel de consumptie als de inhoud van on-line media in vele gevallen een lokaal karakter blijft hebben, dat vaak gebonden is aan de nationale taal en cultuur.⁵⁵

Individualisering

Jo Bardoel legt een link tussen globalisering en individualisering. Hij wijst op het einde van oude, nationaal gerichte collectieve ideologieën. De globaliseringstendens markeert een overgang naar een postmoderne cultuur waarvan individualisering de voornaamste karaktertrek is. "Burgers maken meer en meer hun eigen, individuele keuzen: de informatie die ze willen ontvangen, de gemeenschappen (reële en virtuele) waartoe ze willen behoren, de leefstijl die ze kiezen en de wereldbeschouwing waartoe ze zich bekennen. (Post)moderne burgers hebben, mede dankzij nieuwe, tijd en afstand overbruggende technologie, de mogelijkheid om als het ware 'meer(voudige)' levens te leven."⁵⁶

Trends als globalisering en individualisering hebben in zowel positieve als negatieve zin invloed op de journalistiek die wordt bedreven. Het mondiale karakter van het internet biedt nieuwe mogelijkheden voor de journalistieke nieuwsgaring, een voorbeeld is het feit dat journalisten voor hun buitenlandse berichtgeving in principe niet langer uitsluitend afhankelijk zijn van het aanbod van de (westerse) nieuwsagentschappen, maar zelf op zoek kunnen gaan naar alternatieve, nationale en/of lokale bronnen op het web.

Globalisering en individualisering hebben echter niet alleen gevolgen voor de journalistieke nieuwsgaring, maar ook voor de wijze van berichtgeving zelf.

Wanneer journalisten voor een meer mondiaal publiek moeten werken, kan men er niet omheen dat het publiek steeds meer gekenmerkt wordt door fragmentatie. In het bepalen van de doelgroep wordt het belang van individuele smaken en leefstijlen van de consumenten groter. Inspelen op de persoonlijke wensen en specifieke behoeftes van de

⁵⁵ Aldísardóttir, L. Research Note: Global Medium. Local Tool? How Readers and Media Companies Use the Web, *European Journal of Communication* (2000) 241-251.

⁵⁶ Bardoel, J. Het einde van de journalistiek? Nieuwe verhoudingen tussen professie en publiek. In: Bardoel, J. Vos, C. van Vree, F. & Wijffes, H. *Journalistieke cultuur in Nederland* (Amsterdam 2002) 361.

individuele gebruikers wordt dan ook steeds meer de taak van de journalistiek en draagt bij tot een verdere specialisering binnen het beroep.

Domesticering

Alle veranderingen in deze eeuw, en vooral de toenemende stroom van elektronische informatie hebben ertoe geleid dat de wereld een dorp is geworden. Wij zijn nu net zo snel op de hoogte van wat er aan de andere kant van de wereld gebeurt, als men vroeger op de hoogte was van wat er allemaal in het dorp gebeurde. En we bemoeien ons met zaken in andere landen waar we vroeger geen weet van hadden. Al in de jaren '60 noemde Marshall McLuhan dit verschijnsel 'the Global Village'. Het verschijnsel van the Global Village is van grote invloed op de nieuwsproductie. Echter, een groot deel van de bevolking is het lokale belangrijker dan het globale. Mensen willen een plaats hebben waar zij zich thuis voelen, maar tegelijkertijd willen ze de onbekende wereld buiten deze thuisomgeving verkennen. Mondiale economische, politieke en communicatie-technologische factoren hebben tijd en ruimte overbrugd, maar niet doen verdwijnen. Lie en Servaes (2001) stellen dan ook dat het fout is om mediaglobalisering gelijk te stellen met de verwestering of Amerikanisering van de wereld. Er is geen mondiale cultuur of identiteit ontstaan. Globalisering is dus niet dé verklaring voor de huidige veranderingen. Ook lokalisering en regionalisering zijn niet voldoende als verklaring. De twee concepten zijn op zich misschien tegengesteld, maar komen in de realiteit samen voor.⁵⁷

§ 2.3.3 Homogenisering (toename van het gebruik van persbureaus)

De laatste dertig jaar is er sprake van een grote toename van het gebruik van internationale persbureaus. Die persbureaus zijn tegenwoordig toegankelijk via internet waarop de hele dag door het laatste nieuws vermeld staat. Journalisten hebben door de opkomst van technische hulpmiddelen steeds minder reden om buiten de redactie te komen voor het maken van hun reportages. Internet beperkt de bewegingsvrijheid van journalisten. Vijftien procent van de journalisten zegt door de komst van internet op de redactie sinds eind jaren negentig van de vorige eeuw minder op pad te gaan voor verslaggeving.⁵⁸ Blijkbaar slijten journalisten hun dagen steeds meer binnen de redacties, gekluisterd aan beeldscherm en toetsenbord, omdat daar alle gegevens te vinden zijn die ze nodig hebben voor hun

⁵⁷ Servaes J. & Lie R., *Globalisation: Consumption and identity. Towards researching nodal points*, (Londen 2000) 315.

⁵⁸ Deuze, Mark, *Journalistiek in een digitale omgeving: de medialogica van de Nederlandse internetjournalist*. In: *Tijdschrift voor Communicatiewetenschap*, 28 (4) (2000) 349-366.

verhalen. Toch is de verminderde mobiliteit van journalisten niet iets wat louter veroorzaakt wordt door een toename van het computergebruik op de redactie. Journalisten in Nederland besteden sowieso het grootste deel van de werkdag aan taken die hen binnenshuis houden: bellen, redigeren, vergaderen. De enorme toename van de informatie die op een gemiddelde dag een redactie binnenkomt, heeft hier ook mee te maken. Het nieuws belandt via de moderne communicatiemiddelen met één druk op de knop op het bureau van de journalist. De noodzaak zelf op pad te gaan om nieuws te zoeken en gebeurtenissen te verslaan is voor veel journalisten sterk verminderd. Critici menen dat journalisten daardoor steeds minder goed aanvoelen wat in de samenleving leeft, en daardoor het vertrouwen van het publiek verliezen.

§ 2.3.4 Commercialisering

Een andere veel besproken en vaak gevreesde trend is deze van de commercialisering en sensationisering van het nieuws. Dit zou men kunnen omschrijven als tabloidisering. Kenmerken van 'tabloid' televisienieuws zijn: het onderwerp is veelal informeel, de stijl is sensationeel, de toon is populistisch, er is geen stilistisch verschil tussen fictie en documentaire, tussen nieuws en entertainment.

In de klassieke visie op de democratische functie van nieuws informeert de openbare omroep de burger op een objectieve, onafhankelijke en kwalitatief hoogstaande manier.

Een kritische stelling in debatten over nieuws is dat deze categorie zich niet heeft kunnen onttrekken aan de grote veranderingen die de media hebben doorgemaakt, zo is er steeds meer aandacht voor sensationeel, 'human interest'-nieuws, en worden meer infotainment technieken (personalisering, dramatisering) toegepast. Dit betekent dat er meer aandacht is gekomen voor zacht nieuws. Het behandelen van onderwerpen uit het openbare leven en uit het privé leven van groepen of individuen loopt steeds meer door elkaar in artikelen en nieuwsprogramma's. In een onderzoek naar de ontwikkeling van de nieuwsinhoud in West-Europa geeft Kees Brants aan dat de komst van de commerciële televisie inderdaad heeft gezorgd voor meer human interest en sensatiezucht.

Kees Brants wijst in zijn onderzoek op het feit dat we rekening moeten houden met de verbreding van het nieuwsaanbod via verschillende soorten programma's in de marge van het nieuws. Niet enkel harde, top-down journalistiek is relevant.

Democratie, zo betoogt Brants, omvat meer dan enkel 'official politics': "*Civil society should not only include the discursive and decision-making domain of politics but also the vast terrain of domestic life.*"⁵⁹

§ 2.4 Het medium is de boodschap

Tenslotte is het medium waarmee een boodschap wordt verstuurd een factor die invloed uitoefent op de media-inhoud. McLuhan schreef in de jaren '60 'the medium is the *message*'. De aard van het medium heeft een grote invloed op de boodschap. Een verhaal dat verteld wordt op de radio wordt verteld in de vorm van geluidsfragmenten. De beschikbare geluidsfragmenten vormen het uitgangspunt van hoe het verhaal gebracht wordt. Voor de televisie geldt hetzelfde, een verhaal wordt hier vooral door de beelden verteld. Een andere uitspraak van McLuhan is 'the medium is the *massage*'. Een medium heeft ook invloed op hoe wij de boodschap ervaren.

Wanneer issues uit het buitenland door de media gepresenteerd worden is met name het genre televisie sterk in het uitzenden van sensationele beelden die emoties oproepen bij de kijker. De geschreven media zijn daarentegen veel beter in het inzichtelijk maken van complexiteit en de achtergronden van een onderwerp. Hierover schrijft P. Eric Louw in 'Journalists reporting from Foreign Places' "So watching television news generally leaves audiences with strong yet ill-defined feelings and emotions, but little understanding of the issues underpinning what they saw."⁶⁰ Ook het al eerder aangehaalde citaat van Wallis en Baran sluit hierop aan "radio and television are immediate and emotional media."⁶¹

⁵⁹ Brants, Kees, Who's afraid of infotainment, *European Journal of communication* Vol. 13 (3) (1998) 318.

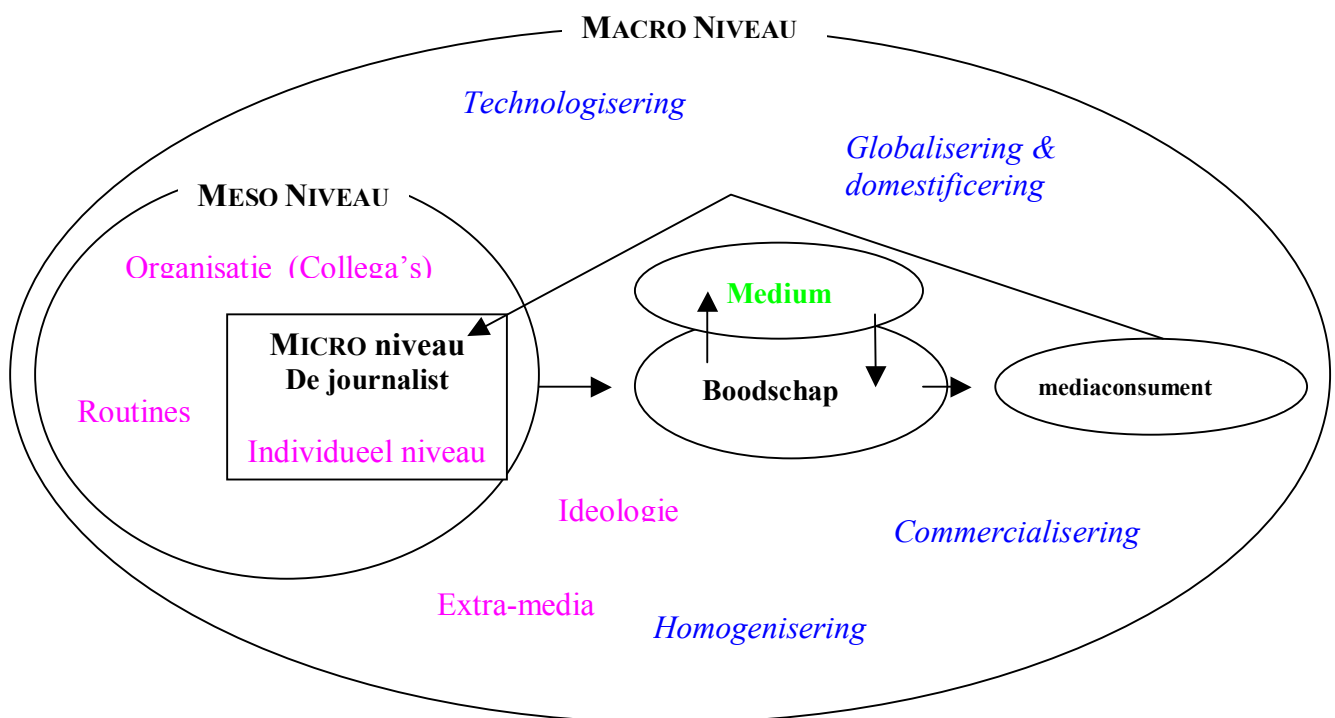
⁶⁰ Louw, Eric, 'Journalists reporting from Foreign Places' In: Beer, Arnold en John Merrill, *Global Journalism. Topical Issues and Media systems* (2004) 152.

⁶¹ Wallis en Baran, *The known world of Broadcasting News* (1990).

§ 2.5 Conclusie

Deze thesis neemt een combinatie van de factoren (beschreven in dit hoofdstuk) als uitgangspunt bij de verwerking van het onderzoeksmateriaal dat is verkregen tijdens de interviews met correspondenten en redacteuren. Om de lezer een helder overzicht te geven van hoe factoren van invloed zijn op de correspondent of redacteur is er een poging gedaan deze schematisch weer te geven (zie figuur 3.1).

Figuur 2.1 Schematische weergave van invloedsfactoren op een journalist (correspondent of redacteur).

Macro niveau: factoren die landelijk of wereldwijd van invloed zijn.

Meso niveau: factoren die in de werkomgeving, de mediaorganisatie van invloed zijn.

Micro niveau: factoren die op persoonlijk gebied van invloed zijn.

Op verschillende niveaus oefenen verschillende factoren invloed uit op de buitenlandcorrespondent en de buitenlandredacteur. Zij bevinden zich in een maatschappij waarin een aantal trends in het internationale nieuws spelen, deze zijn met blauw aangegeven. Dan zijn er nog de factoren die Shoemaker en Reese aangeven in hun hierarchy-of-influences benadering (1996), deze zijn met roze aangegeven. De factoren 'organisatie' en de 'routines' bevinden zich op macro niveau.

Bij de journalist vinden op micro niveau ook invloedsfactoren plaats, (bijvoorbeeld: is het een man of vrouw, wat is zijn of haar religieuze/ideologische achtergrond?). Vervolgens moeten we er rekening mee houden dat de aard van het medium invloed heeft op de boodschap en de wijze waarop deze wordt ontvangen bij de mediaconsument. En uiteindelijk oefent de mediaconsument ook invloed uit op de journalist daar deze het publiek (de doelgroep) is waarvoor hij of zij schrijft. Tevens maakt de journalist zelf ook weer onderdeel uit van het publiek.

Om erachter te komen welke factoren volgens de correspondenten en redacteuren in hun praktijk spelen worden de volgende vragen gesteld tijdens de interviews (deze vragen komen voort uit de theorie van dit hoofdstuk):

Is de correspondent/redacteur religieus opgevoed? (individueel)

Ging de correspondent naar het Midden-Oosten met een ideologische achtergrond?
(individueel).

Hoe ziet een doorsnee werkdag eruit? (routines)

Waar vind selectie plaats? (routines)

Wat zijn de belangrijkste bronnen? (Homogenisering, Ideologie)

Hoe zag het contact tussen de correspondent en redacteur eruit? (organisatie)

Kan de correspondent/redacteur iets vertellen over de technologische ontwikkelingen, en in hoeverre die van invloed zijn op uw dagelijkse praktijk? (technologisering)

Wat is volgens correspondenten en redacteuren de invloed van de economische druk die op nieuwsorganisaties staat / globalisering? (commercialisering/globalisering)

Hoofdstuk 3 De productie van 'Midden-Oosten' nieuws

Nieuws is een product dat door mensen wordt gemaakt. Dit heeft als gevolg dat de productie van nieuws op verschillende manieren beïnvloed kan worden en gebruikt kan worden voor bepaalde doeleinden. In deze scriptie staan de buitenlandcorrespondenten die vanuit het Midden-Oosten corresponderen centraal. Het onderzoek heeft als bijzonder aandachtspunt de specifieke consequenties die de berichtgeving vanuit het Midden-Oosten met zich meebrengt. Vandaar dat in dit hoofdstuk aandacht wordt besteed aan de vraag waarom het **Midden-Oosten** een bijzondere regio is om vanuit te corresponderen. Ook wordt meer inzicht gegeven in het productieproces van nieuws vanuit de specifieke regio. Daarnaast behandelt dit hoofdstuk denkers als Edward Said en William Graham Summer die onderzoek deden naar de representatie van het oosten in de westerse media. Een andere belangrijke bron die in dit hoofdstuk wordt aangehaald is het boek *Het zijn net mensen. Beelden uit het Midden-Oosten* van Joris Luyendijk (2006). In dit boek beschrijft hij hoe het is om journalistiek te bedrijven in de Arabische wereld.

§ 3.1 Kenmerken van Midden-Oosten nieuws

Sinds de aanslagen van 11 september is het Midden-Oosten een nog prominenter onderwerp geworden in de Nederlandse pers. Informatie over het Midden-Oosten komt bij het publiek terecht door het werk van correspondenten die zich in de conflictregio bevinden, en van redacteurs die op de redacties in Nederland werkzaam zijn.

Veel van het Midden-Oosten nieuws gaat over conflicten. Daarnaast kiezen redacteurs over het algemeen een groter aandeel politiek, negatief nieuws uit dan de nieuwsagentschappen bevoorraden. De voorkeur voor conflicten is ook nog het grootst bij nieuws over de Derde Wereld. De graad van geweld ligt procentueel gezien veel hoger in nieuwsberichten dan het eigenlijk in de werkelijkheid is.⁶²

Volgens verschillende mediastudies is er een trend tot een daling van het aandeel buitenlands nieuws in een jaarnaal. Minder duiding blijkt eveneens een trend te zijn. Oorzaak van deze evolutie is de commercialisering van de media. Ook bij het nieuws blijkt het credo "de Klant is koning" van kracht te zijn, de interesse van het kijkerspubliek bepaalt het nieuwsaanbod. Het onderzoek wees uit dat niet-westerse landen voornamelijk omwille van conflictsituaties aandacht in het nieuws krijgen.⁶³

⁶² Stevenson, R. en Shaw, D, *Foreign news and the world information order* (Ioha State, 1984).

⁶³ Votquene, D. en P. van Aelst, 'Het buitenlands nieuws: een steeds kleiner venster op de wereld?' in *Internationale Spectator* volume 57(2003).

Verschillende onderzoeken tonen aan dat in de berichtgeving over het Midden-Oosten en de islam zich een discours of vertoog voordoet die in diverse media gereproduceerd wordt. Er ontstaat een 'wijze van verslag doen' die door andere media wordt overgenomen of in stand wordt gehouden. Bepaalde onderwerpen komen hierdoor veel onder de aandacht en de benadering van onderwerpen geschiedt op dezelfde wijze. Edward Said (1981) spreekt zijn verbazing uit over het feit dat ondanks de grote variatie aan kranten, bladen, tv- en radiostations en literatuur de media zou eenduidig zijn over de Arabische wereld en de Islam. Volgens Said wordt er geen verslag gedaan over datgene wat buiten de 'consensus definition' valt.⁶⁴ Andra Leurdijk (1999) stelt dat de media een belangrijke rol vervullen in de reproductie van maatschappelijk dominante ideologieën. "De berichtgeving over etnische minderheden produceert bepaalde interpretaties van de maatschappelijke werkelijkheid en daarmee de ongelijke machtsverhoudingen tussen een witte, dominante middenklasse enerzijds en etnische minderheden anderzijds in stand houden."⁶⁵

Van Dijk (1998) schrijft het volgende: "They autonomously reinterpret, reconstruct and therefore contribute themselves to their production and, hence to the construction of the ethnic consensus that underlies the racist ideologies and practices of our society.

"Voor een juiste interpretatie van gebeurtenissen is achtergrondkennis van belang. Het veelal ontbreken van een verklarend kader of verhelderend perspectief werkt generalisering en stereotypering in de hand" aldus Abdus Sattar (1995). Volgens haar is er een neiging tot projectie van Europees- christelijke concepten op de islam en de moslims.⁶⁶

"De communicatie over 'de islam' verloopt nog slechts via heftige beelden en grote woorden, zoals een 'botsing tussen beschavingen' of een 'onverenigbaarheid van de islam met democratie en mensenrechten" zo stelt het rapport *Dynamiek in islamitisch activisme, aanknopingspunten voor democratisering en mensenrechten* dat werd uitgevoerd door de Wetenschappelijke Raad voor het regeringsbeleid in maart 2006. In dit rapport wordt gesteld dat het sjabloondenken overheerst in westerse landen. "Eerder is sprake van een grote verscheidenheid in de relatie tot democratie en mensenrechten en een geleidelijke toenadering tot deze concepten.

⁶⁴ Said, Edward, *Covering Islam. How the media and the experts determine how we see the rest of the world* (Londen, 1981) 142.

⁶⁵ Leurdijk, Andra, *Televisiejournalistiek, over de multiculturele samenleving* (Amsterdam, 1999) 23.

⁶⁶ Sattar, Abdus, *Onderzoek naar anti-islamitische tendensen in de Nederlandse pers* (1995) 47.

Deze empirische inzichten vormen een belangrijke correctie op het beeld dat in westerse landen, en zeker ook in Nederland, over islamitisch activisme heeft postgevat. In de huidige sfeer van confrontatie bestaat weinig aandacht voor wat er werkelijk plaatsvindt aan de andere kant; wat overheerst is sjabloondenken.⁶⁷

§ 3.2 Het Midden-Oosten in de westerse media

Waarin verschilt het Midden-Oostennieuws in essentie van nieuws uit andere regio's in de wereld?

Het westerse vertoog over het Midden-Oosten en de islamwereld wordt vooral bepaald door de: wij- versus zij-gedachte. Dit uitsluitingsmechanisme zorgt voor identificering: wij zijn wat de ander niet is. De 'wij'-groep wordt gevormd door diegenen die allen dezelfde karakteristieken vertonen. Iemand die significant (in de ogen van de 'wij'-groep) verschilt, wordt onderdeel van de grote 'zij'-groep. De Europese 'wij'-groep bezit kwaliteiten zoals rationaliteit, vredelievendheid en logica in tegenstelling tot de niet-Europese 'zij'-groep die geen van deze deugdzame eigenschappen zouden bezitten. De Arabische wereld wordt in het westers discours ondergebracht in de 'zij'-groep en wordt als 'islam' gelabeld. Dit heeft natuurlijk een identificerende functie voor het Westen: het creëert het idee van islam versus het Westen.⁶⁸

Ethnocentrisme is een begrip dat door William Graham Summer werd gedefinieerd in zijn werk 'Folkways'. Hij zei daarin: 'Ethnocentrisme is de technische naam voor de manier van kijken waarbij de eigen groep het centrum van alles is, en alle anderen onder verwijzing daarnaar geschaald en beoordeeld worden. Gebruiken lopen daar parallel mee, en regelen zowel de relatie naar binnen als naar buiten.'⁶⁹ Iedere groep voedt ijdelheid en trots, scheidt op dat ze superieur is, prijst de eigen godheden hemelhoog, en kijkt met minachting neer op outsiders. Iedere groep denkt dat haar eigen gebruiken de enige juiste zijn, en als zij vaststelt dat andere groepen andere gebruiken hebben, roepen deze haar verachting op.⁷⁰ Echter, wie regelmatig met buitenlanders wordt geconfronteerd, kan een polycentristische kijk ontwikkelen.

⁶⁷ Donk, W. van de, *Dynamiek in islamitisch activisme, aanknopingspunten voor democratisering en mensenrechten* uitgevoerd door de Wetenschappelijke Raad voor het regeringsbeleid (maart 2006) 203.

⁶⁸ Said, Edward, *Covering Islam. How the media and the experts determine how we see the rest of the world* (Londen, 1981) 8-12.

⁶⁹ Citaat uit: Van Ginneken, (Alphen a/d Rijn, 2002) 218.

⁷⁰ Idem.

Dit houdt in dat men kan erkennen dat andere mensen naar andere maatstaven beoordeeld moeten worden en het vermogen om de buitenlander te begrijpen aan de hand van diens eigen normen. Dit is een gematigde vorm van bi- of multiculturaliteit.⁷¹ De mogelijkheid om een polycentristische kijk te ontwikkelen zou in principe op buitenlandcorrespondenten van toepassing kunnen zijn.

De theorie van Said over 'oriëntalisme' gaat uit van de zienswijze dat het Westen zich superieur voelt ten opzichte van het Oosten. Ook hierin wordt identiteit in een kader van verschil geplaatst. Bij oriëntalisme gaat het over het beeld dat de Westerse wereld van de "oriënt" heeft, met hierbij over het algemeen een beeld van de Islamitische wereld.

Said legt in zijn studies uit dat oriëntalisme altijd een politieke, culturele en hegemonische kracht blijft in de Westerse mediarepresentaties van Arabieren, Moslims en Palestijnen.⁷²

Tennekes stelt dat cultuur een samenhangend geheel is van betekenissen of kennis.⁷³

Om tot dit samenhangende geheel van symbolische vormen te komen stelt Tennekes net als Said dat het discours, het vertoog, een grote rol speelt. Doordat het westen een over het algemeen een oriëntalistisch vertoog voert is dit gekleurd. Tennekes geeft als voorbeeld het vertoog over religie. In de Nederlandse cultuur wordt een geloofsovertuiging als een keuze gezien, terwijl in de cultuur van Arabische landen de Islam geïntegreerd is in de cultuur, waardoor het geen geloofsovertuiging is, maar een cultuurpatroon.⁷⁴ Daarnaast bepleit Said in zijn studie dat iedere Westerse onderzoeker in feite een oriëntalist is. Het is bijna onmogelijk om met een andere zienswijze naar 'het oosten' te kijken omdat het oriëntalisme zo sterk in de Westerse cultuur is geïntegreerd.

Een toepasselijk voorbeeld van onze westerse kijk op de Arabische wereld kwam ik tegen in een interview met Jonathan Safran Foer auteur van het boek *Extreem luid & ongelooflijk dichtbij* (2005). In dit interview zegt hij: "Als ik zou willen weten hoe de dag eruit ziet van een 28-jarige Irakees in Bagdad, dan heb ik geen idee. Naar welke muziek luistert hij, gaat hij naar school, welke boeken leest hij, gaat hij naar de film, heeft hij een vriendin: ik heb geen idee. We zouden onze kunst, onze boeken en films naar Irak moeten sturen in plaats van onze soldaten. Dan zouden veel problemen zich vanzelf oplossen."⁷⁵

⁷¹ Hofstede, Geert, *Allemaal anders denken, omgaan met cultuurverschillen* (Amsterdam 1998) 260.

⁷² Said, Edward, (Londen, 1981) 9.

⁷³ Tennekes, J., *De onbekende dimensie. Over cultuur, cultuurverschillen en macht* (Apeldoorn 1990) 32.

⁷⁴ Tennekes, J. (Apeldoorn 1990) 40.

⁷⁵ Interview met Jonathan Safran Foer in *Libelle* (mei 2006) 20-23.

Met deze uitspraak lijkt Safran Foer aan te geven dat hij denkt dat wanneer wij (het westen) onze cultuur naar het oosten brengen (de zij-groep), dat veel problemen vanzelf zullen oplossen. Zou dat werkelijk het geval zijn?

Aan de andere kant geeft Safran Foer ook aan dat hij nieuwsgierig is naar wat iemand in Irak bezig houdt. Of hij pleit voor een uitwisseling van cultuurproducten wordt uit het interview niet heel duidelijk. Is hij bijvoorbeeld ook geïnteresseerd in Arabische kunst, films en boeken?

Een andere vraag is: zit een Arabisch land te wachten op onze westerse kunst, films en boeken?

Het westen heeft zich in het verleden door systematische exploitatie van grote delen van het Midden-Oosten (1870-1914) niet erg populair gemaakt in de Arabische wereld en het kampt nog altijd met een negatief imago. Een typisch westers product als Coca Cola werd in Iran na de Islamitische revolutie verboden en vervangen door een Arabische colasoort bijvoorbeeld 'Parsi Cola' en 'Koolack Cola'. In 1995 vaardigde de opperste leider 'Khamenei' zelfs een religieus verbod uit tegen zowel Coca Cola als Pepsi Cola.⁷⁶

Carolien Roelants (al meer dan twintig jaar buitenlandredacteur bij NRC Handelsblad) nam in haar boek *Iran achter de schermen* (2001) een citaat op van de ex-onderminister van Buitenlandse Zaken in Iran die zich uitlaat over de westerse culturele invasie: "We kunnen niet zeggen: geen auto's! Maar we moeten wel wat doen. (...) We moeten ze niets opleggen, we moeten jongeren de kans geven om te kiezen. De werkelijkheid is dat de westerse beschaving zeer machtig is, en zich als een lawine over andere culturen kan heen storten. Als de geest van jongeren wordt overspoeld met westers materiaal, wordt het heel moeilijk om te vergelijken en te kiezen. Het is niet zo dat interactie slecht is. Hegemonie is slecht."⁷⁷

Nog een andere vraag is waarom Safran Foer de genoemde uitspraak eigenlijk deed.

Waarom denken mensen in het westen dat hun cultuur goed is voor de Arabische wereld, en waarom denken mensen in het Oosten dat westerse cultuur helemaal niet goed voor hen is? Heeft dat misschien met ons beeld van het Midden-Oosten te maken?

Het antwoord lijkt al door Edward Said te zijn gegeven. Het oriëntalistisch vertoog dat gevoerd wordt in het Westen is gekleurd. Ons superioriteitsgevoel zorgt ervoor dat we Arabische wereld verkeerd interpreteren. Said geeft hierover aan: "Why is it always the West, and not Christianity, that seems pitted against Islam. Why? Because the assumption is that whereas "the West" is greater than and has surpassed the stage of Christianity, its principal religion, the world of Islam – its varied societies, histories, and languages notwithstanding – is still mired in religion, primitivity, and backwardness.

⁷⁶ Roelants, Carolien *Iran achter de schermen* (Amsterdam 2001) 83.

⁷⁷ Idem.

Therefore the West is modern, greater than the sum of its parts, full of enriching contradictions and yet always “Western” in its cultural identity; the world of Islam on the other hand, is no more than “Islam.”⁷⁸

Joris Luyendijk dacht lang na over het feit waarom het zo moeilijk is de kloof tussen het beeld en de werkelijkheid in de westerse journalistiek over het Midden-Oosten te dichten. Hij schrijft het volgende in zijn boek *Het zijn net mensen. Beelden uit het Midden-Oosten* (2006): “In Syrië en Egypte zag ik voor het eerst de kloof tussen beeld en werkelijkheid in het Midden-Oosten, en ik had me vaak afgevraagd hoe het mogelijk was dat ik het nieuws over beide landen jaren had bijgehouden, en toch heel andere landen aantrof dan ik had verwacht. (...) Mijn beeld van de Arabische wereld kwam uit Hollywoodfilms, geschiedenisboekjes, en het nieuws, en daarin fungeerden Arabieren vrijwel alleen als terroristen, oversekste oliesjeiks, scanderende massa’s of anonieme slachtoffers; niet het soort mensen waarmee valt te lachen.”⁷⁹

In zijn boek schrijft hij dat hij op een zeker moment tot het inzicht kwam dat in de praktijk van een dictatuur de journalistieke methodes die het Westen hanteert niet uitvoerbaar zijn. In het democratische Westen behoort de journalistiek ‘de waakhond’ van de democratie te zijn. Om die waakhondfunctie goed te vervullen passen journalisten journalistieke methodes toe zoals, hoor en wederhoor, feiten en meningen gescheiden houden, geen anonieme bronnen ofwel informatie moet *controleerbaar zijn*. Daarnaast is iedereen in een democratie vrij om met elkaar van gedachten te wisselen en zijn of haar mening te uiten. In een dictatuur kan dit allemaal niet. Een dictatuur kenmerkt zich door systematische onderdrukking van tegenstanders van de dictator en andere andersdenkenden. Luyendijk geeft aan: “In een dictatuur is slechts een minuscuul deel van de werkelijkheid controleerbaar en *fit to print*, en de rest blijft hangen in vier grote filters.”⁸⁰

Eén filter is angst onder de bevolking vanwege het regime waardoor correspondenten haast niets te weten komen. Een tweede filter is het feit dat informatie niet te checken valt door het ontbreken van cijfers en statistieken in een dictatuur. Een derde filter is de kwetsbaarheid van bronnen. De corruptie die veelvuldig de kop op steekt binnen een dictatoriaal systeem maakt mensen kwetsbaar. Een vierde filter is dat om te zorgen dat iets ‘nieuwswaardig’ is in de Westerse wereld het onderwerp of nieuwsitem in beweging moet zijn. In een democratie zijn er allemaal middelen om het nieuwsitem in beweging te houden of op de ‘nieuwsagenda’ te zetten. In de inleiding werd al over de ‘agenda-setting’ theorie van Cohen gesproken.

⁷⁸ Said, Edward (Londen 1981) 10.

⁷⁹ Luyendijk, Joris *Het zijn net mensen. Beelden van het Midden-Oosten*. (Amsterdam 2006) 38-39.

⁸⁰ Luyendijk, Joris (Amsterdam 2006) 86.

Deze theorie houdt in dat de media niet zo zeer kunnen beïnvloeden *wat* mensen moeten denken maar wel *waarover* mensen moeten denken. Door middel van ingezonden brieven, opiniepeilingen, demonstraties, persconferenties, ludieke acties kan een item dus op de nieuwsagenda geplaatst worden. Hoewel ook in Nederland het politieke systeem een tijdje bepaalde items van de politieke agenda kan houden, vroeg of laat komt iets aan het licht en worden er Kamervragen over gesteld. In een dictatuur is dit allemaal niet mogelijk. Hierdoor kunnen ontwikkelingen in een dictatoriale maatschappij niet goed gevolgd worden door de media en burgers. Uiteindelijk onderscheidt Luyendijk nog een vijfde filter, namelijk het publiek. Hoofdreducties worden namelijk afgerekend op kijk-, luister- en oplagecijfers. Daarom kiezen mediaorganisaties vaak voor onderwerpen waarin het overgrote deel van doelgroep geïnteresseerd is.

§ 3.3 Conclusie

In hoofdstuk twee werd duidelijk dat het werk van de buitenlandcorrespondent en redacteur aan een scala van factoren onderhevig is. Een buitenlandcorrespondent in het Midden-Oosten werkt ook nog eens in een omgeving die voor hem lastig te interpreteren is. Dit komt onder andere door het oriëntalistische vertoog waarmee de correspondent in het Westen is opgegroeid en het feit dat in een dictatuur de westerse journalistieke methodes niet toepasbaar zijn. Deze factoren zorgen voor een vervormd beeld van het Midden-Oosten in de westerse media.

Nieuwe communicatietechnologie kan een uitkomst bieden in de Arabische wereld. Door de komst van het internet is het veel goedkoper en gemakkelijker geworden om informatie te verspreiden. Hierdoor verandert ook de samenleving.

Wel moeten we ons realiseren dat de digitale revolutie zich zeer ongelijkmatig heeft ontwikkeld. Negentig procent van de mensen met een internetaansluiting is afkomstig uit de geïndustrialiseerde landen. De VS en Canada vertegenwoordigen 57 procent van de totale online gemeenschap. Afrika en het Midden Oosten brengen samen slechts één procent in.⁸¹

De volgende vragen voor het interview zijn voortgekomen uit de theorie van hoofdstuk 3:

Wat betekent het om in het buitenland te werken?

Waarin verschilt het Midden-Oosten van andere regio's in de wereld?

Heeft het correspondentschap uw beeld van het Midden-Oosten veranderd?

Hoe bent u omgegaan met cultuurverschillen?

⁸¹ Cijfers afkomstig uit: Leo Kleijn. Digitale Kloof. ICT is nuttig voor de Derde Wereld maar gebrek aan geld en kennis zet de landen op een achterstand. *De automatiseringsgids*. vol. 35, afl. 24 (2001) 3-4.

Hoofdstuk 4 Analyse

§ 4.1 Onderzoeksopzet & methode

Opzet

De onderzoeksvraag vormt de focus van waaruit het onderzoeksmateriaal bekeken wordt. De centrale vraag in deze thesis luidt als volgt:

Hoe beleven correspondenten de werkpraktijk in het Midden-Oosten? En welke factoren beïnvloeden volgens hen het correspondentschap?

Deelvragen bij deze onderzoeksvraag zijn:

Hoe ziet de dagelijkse werkpraktijk eruit?

Welke factoren zijn van invloed op hun werk?

Wat gebeurt er met iemand die in een land werkt dat hij niet goed kent, of waarvan hij de culturele/religieuze context niet goed kan bevatten?

Daarnaast richt deze thesis zich op de relatie die de correspondent onderhoudt met de redactie in Nederland en de redacteurs die verantwoordelijk zijn voor het Midden-Oosten.

Een deelvraag hierbij is: hoe is de relatie tussen de redactie en de correspondent? En hoe ervaart de Midden-Oosten redacteur de werkpraktijk?

Methode

In deze thesis is een kwalitatieve analyse uitgevoerd. Bij de uitvoering van dit kwalitatieve onderzoek is gebruik gemaakt van het boek *Kwalitatief onderzoek* van Baarda en Teunissen (2005). De kwalitatieve analyse is als volgt uitgevoerd. In de eerste plaats zijn er totaal tien interviews afgenomen. Deze interviews vonden face-to-face plaats en namen gemiddeld een uur á anderhalf uur in beslag. Aan het einde van deze paragraaf wordt een overzicht gegeven van de vragen die gesteld zijn tijdens de interviews. De interviews zijn digitaal opgenomen. De digitale 'wav.' bestanden zijn te beluisteren op de bijgevoede cd-rom. Na afloop van de interviews zijn deze beluisterd en uitgetypt. Vervolgens is alle 'niet-relevante' tekst doorgehaald waarna de 'relevante' tekst is verdeeld in fragmenten. Met relevante tekst wordt hier de tekst bedoeld waarin een antwoord wordt gegeven op mijn onderzoeksvragen. Ook de interviewtekst die in fragmenten is verdeeld is terug te vinden in de bijlagen.

Alle interviews hebben een nummer gekregen dat staat voor de naam van de correspondent, de fragmenten zijn gecodeerd met het nummer van de correspondent en vervolgens het nummer van het fragment. Om correspondenten en redacteuren goed uit elkaar te houden is ervoor gekozen de correspondenten de nummers 1, 2, 3, 4 en 5 te geven en de redacteuren 1a, 2a, 3a, 4a en 5a. In de eerste plaats zijn aan de probleemstelling en de interviewvragen subonderwerpen ontleent. Denk aan onderwerpen als 'objectiviteit' of 'belangrijkste ervaring opgedaan in de praktijk'. Alle fragmenten uit de interviews die tot hetzelfde subonderwerp behoren zijn onder elkaar gezet.

In het kader van de vraag naar de betrouwbaarheid van de onderzoeksresultaten is het belangrijk om vast te stellen in hoeverre de gevonden resultaten afhankelijk zijn van de persoon van de onderzoeker. Voor de betrouwbaarheid is het belangrijk om de 'intersubjectiviteit' vast te stellen. Het is de vraag of een collega-student tot ander resultaat gekomen zou zijn bij het bewerken van het onderzoeksmateriaal. Daar dit onderzoek wordt uitgevoerd als afstudeerproject en de tijd en mogelijkheden tot verder onderzoek gering zijn kan deze intersubjectiviteit helaas niet worden vastgesteld. Bij de interpretatie van de gegevens dient de lezer hiermee rekening te houden.

De opbouw van de analyse is als volgt in paragraaf 4.3 t/m 4.6 worden de gegevens die verkregen zijn van de respondenten geanalyseerd en gepresenteerd. Dit met het doel om de deelvragen te beantwoorden.

Paragraaf 4.2 geeft een kort overzicht over de correspondenten en redacteuren die hebben meegewerkt aan dit onderzoek. Hier is informatie te vinden over hoe lang zij al voor bepaalde mediaorganisaties werken, vooropleidingen, ervaring met het Midden-Oosten voorafgaand aan het beroep, ideologische en religieuze overtuigingen, talenkennis etc.

In hoofdstuk 2 worden vanuit de theorie een aantal factoren die invloed hebben op de correspondent en redacteur als uitgangspunt voor deze scriptie gekozen. Het model dat in dit hoofdstuk is beschreven gaat er vanuit dat de factoren op verschillende niveaus invloed hebben. In de eerste plaats op individueel niveau (micro), hierbij staan factoren centraal die vooral te maken hebben met het profiel van de journalist. Heeft hij/zij een religieuze achtergrond, ideologische opvattingen, is het een man of vrouw, wat is de leeftijd, welke talen spreekt hij of zij. Het tweede niveau is het organisatie niveau (meso) hierbij staan factoren als routines en de aard van de mediaorganisatie centraal.

En tenslotte spelen op macro niveau trends als globalisering, ideologisering, homogenisering, domesticering, technologisering, commercialisering en extra-media factoren.

Deze thesis heeft als doel meer inzicht te geven voor welke uitdagingen journalisten op persoonlijk en professioneel vlak komen te staan wanneer zij corresponderen vanuit het Midden-Oosten, of op een redactie schrijven over het Midden-Oosten. Tijdens de interviews is gekeken of de factoren die zijn ontleend aan de theorie ook in de praktijk van toepassing zijn. Welke factoren oefenen volgens correspondenten en redacteuren invloed uit op individueel niveau? Hoe groot is de invloed van de mediaorganisatie, en de routines waarmee zij te maken hebben? En hoe ervaren de correspondenten de invloed van ontwikkelingen op macroniveau in de dagelijkse praktijk?

Tijdens de interviews die ik persoonlijk afnam bij correspondenten en redacteuren heb ik vragen gesteld die rechtstreeks zijn afgeleid uit de theorie van hoofdstuk 1, 2 en 3. Deze vragen staan aangegeven in de deelconclusies van de hoofdstukken maar zijn voor het overzicht in deze paragraaf nog eens onder elkaar gezet. Zodoende ontstaat een duidelijker beeld van het verloop van de interviews.

Profiel (micro-niveau)

Hoe lang correspondent/redacteur (geweest)?

Welke vooropleiding?

Is de correspondent/redacteur religieus opgevoed?

Ging de correspondent naar het Midden-Oosten met een ideologische achtergrond?

Heeft de correspondent/redacteur een religieuze achtergrond?

Welke taal/ talen spreekt de correspondent/redacteur?

Praktijk & Werkwijze (meso-niveau of het organisatieniveau)

Wat is de voornaamste taak van een journalist respectievelijk een redacteur/buitenlandcorrespondent?

Maakt de correspondent gebruik van een stringer/fixer?

Wat vinden correspondenten en redacteuren de meerwaarde van een correspondent voor een nieuwsorganisatie?

Hoe ziet de werkrelatie tussen correspondent en redacteur eruit?

Hoe ziet een doorsnee werkdag eruit?

Waar vind selectie plaats?

Wat zijn de belangrijkste bronnen?

Heeft de ideologie van de mediaorganisatie invloed op de berichtgeving?

Hoe zag het contact tussen de correspondent en redacteur eruit?

Hoe wordt het nieuws verstuurd?

Ontwikkelingen op macro niveau

Kan de correspondent/redacteur iets vertellen over de technologische ontwikkelingen, en in hoeverre die van invloed zijn op uw dagelijkse praktijk?

Welke invloed heeft de snelheid op het nieuws?

Wat is volgens correspondenten en redacteuren de invloed van de economische druk die op nieuwsorganisaties staat / globalisering-lokalisering?

Dreigende homogenisering?

Werken in het Midden-Oosten

Wat betekent het om in het buitenland te werken?

Waarin verschilt het Midden-Oosten van andere regio's in de wereld?

Heeft het correspondentenschap uw beeld van het Midden-Oosten veranderd?

Hoe bent u omgegaan met cultuurverschillen?

§ 4.2 Profiel van de correspondent & redacteur

In deze paragraaf wordt een kort profiel aangegeven van alle correspondenten en redacteurs.

Correspondenten

Salomon Bouman, Interview vond plaats op 10 maart 2006.

Salomon Bouman is 37 jaar lang correspondent geweest vanuit Israël, en heeft lange tijd ook gecorrespondeerd vanuit de Palestijnse gebieden. Later is dat overgenomen door andere correspondenten, o.a. Joris Luyendijk. Hij is voornamelijk werkzaam geweest voor NRC Handelsblad maar heeft ook voor andere media gewerkt. Tijdens zijn werk voor NRC Handelsblad heeft Salomon Bouman veel contact gehad met Carolien Roelants, redacteur op de buitenlandredactie en in het bijzonder gespecialiseerd in het Midden-Oosten. Salomon Bouman heeft een Joodse opvoeding gehad en heeft op 13-jarige leeftijd bar mitzwa gedaan. Hij kwam daardoor in aanraking met de Hebreeuwse taal en onder invloed van een Rabbijn. Hij heeft hier later afstand van genomen en was tijdens zijn correspondentie secular. In Israël heeft hij de taal heel goed leren spreken en in een later stadium ook leren schrijven. Hij geeft zelf aan: “Lezen is weer een heel ander verhaal, dat is heel moeilijk want er is geen correlatie met het gene dat je ziet en het gene dat je hoort. Maar goed, dat is later goed bijgekomen. Dus ik was in de Hebreeuwse taal als een vis in het water.” Fragment 1.5 Salomon Bouman

Salomon Bouman schreef twee jaar geleden het boek *Israël achter de schermen. Zionisme op een dwaalspoor* (2004) waarin hij vertelt over zijn ervaringen als correspondent in Israël.

Sjifra Herschberg, Interview vond plaats op 21 april 2006

Sjifra Herschberg heeft tussen 2001 en 2006 gecorrespondeerd vanuit Israël voor het NOS Radio 1 Journaal. Voor die tijd werkte zij als correspondent voor de Volkskrant in de toenmalige Sovjet-Unie en later voor Radio 1 in Rusland. Sjifra Herschberg heeft Slavische Taal en Letterkunde gestudeerd in Leiden. Toen zij in Israël aankwam sprak ze geen Hebreeuws hoewel ze met haar kennis van de Russisch en de Engelse taal in Israël wel een heel eind kwam. Desalniettemin vond ze het toch belangrijk om Hebreeuws te leren. “Maar ik vond het toch belangrijk om met mensen om mij heen in contact te kunnen treden. Ik vond het ook belangrijk om min of meer te kunnen begrijpen waar de gesprekken over gingen. Nou ja, gaande weg ging dat steeds beter. Ik kan mij redelijk redden in het Hebreeuws.” Fragment 2.8 Sjifra Herschberg

Ze spreekt geen Arabisch, en maakte daarom soms gebruik van een Arabisch sprekende tolk of stringer. Sjifra Herschberg heeft geen religieuze achtergrond en geen heel speciale band met het Midden-Oosten. “Nee, ik heb niet een buitengewoon speciale band.

Anders dan dat zo lang als ik leef het een gebied is waar altijd wel iets aan de hand is. En waar we denk ik als wereld niet omheen kunnen. Omdat alles wat daar gebeurt of het nu het Israëliisch - Palestijns conflict is of uhm.. een oorlog in Irak of Libanon. Het hele spanningveld rond de olie. Het heeft allemaal buitengewoon veel belang voor de hele wereld. Je kunt er niet omheen.” Fragment 2.2 Sjifra Herschberg

Harm Botje, interview vond plaats op 21 april 2006

Harm Botje heeft culturele antropologie gestudeerd, dat vroeger ‘niet- westerse sociologie’ heette. Hij heeft zich in eerste instantie gespecialiseerd in nomaden, en is in het kader daarvan een tijd bij twee Iranese stammen geweest. Over die Iranese nomaden heeft hij een aantal artikelen geschreven en daaruit kwam voort dat hij correspondent werd voor het Midden-Oosten. Harm Botje heeft Arabisch geleerd op straat, hij spreekt het slecht maar kan het redelijk verstaan. In mei 1970 ging hij voor NRC Handelsblad naar Cairo. Hij heeft het feit dat president Sadat in datzelfde jaar naar Jeruzalem ging als een ‘grote bof’ ervaren. Zijn interesse voor het Midden-Oosten komt mede voort uit het feit dat hij zijn jeugd in Indonesië heeft doorgebracht. Hij wilde graag weer terug naar een warm land en bovendien was hij een Islamitische maatschappij gewend. Tijdens zijn studietijd in Indonesië heeft Harm Botje zich verder gespecialiseerd in de Islam. “Waar schijnt de zon, en hoe kan ik er komen – hoe kan ik er gaan werken?” En mijn studietijd heb ik doorgebracht in een islamitisch land. Ik heb in Batavia gezeten en in Bandung. Ik vind religies interessant, niet uit godsdienstovertuiging. Maar omdat religie – zeker een religie als de islam - een groot deel van het sociaal leven kan bepalen. En toen heb ik in mijn studietijd mij al min of meer gespecialiseerd in de Islam.” Fragment 4.2 Harm Botje
Ook Harm Botje schreef een boek over zijn tijd als correspondent in Egypte genaamd *In de ban van de Nijl* (1991).

Inez Polak, interview vond plaats op 6 juni 2006

Inez Polak heeft internationale betrekkingen gestudeerd in Jeruzalem. Ze geeft zelf aan ‘per ongeluk’ in de journalistiek terecht te zijn gekomen. Op een gegeven moment kwam ze erachter dat het een erg leuke hobby is waarmee je ook je geld verdient. Inez Polak was 19 jaar toen ze naar Israël ging om te studeren. Ze was in die tijd lid van een zionistisch Joodse jeugdvereniging en had een idealistisch beeld van Israël. “Ja, het kibbutz idee, maar helemaal van ehm... van een hele mooie moderne socialistische maatschappij.” Fragment 3.3 Inez Polak
Maar dat beeld verdween al snel. “En het beeld van het mooie socialistisch pionerende Israël is natuurlijk met de tijd totaal vervaagd.

En ja, veranderd. Maar het ging ook gepaard met – moet ik zeggen – het is altijd achteraf makkelijk om te zeggen dat het beeld niet juist was. Israël is natuurlijk ook veranderd. Dus het is samengegaan met het veranderende Israël denk ik. Fragment 3.3 Inez Polak

Inez Polak heeft Hebreeuws leren spreken in Israël. Ze is in 1980 of 1981 bij Trouw gaan werken. Sinds ongeveer tien jaar wisselt ze het correspondentschap af met redactiewerk in Nederland. Vier maanden van het jaar verblijft zij in Nederland en acht maanden in Israël.

Joris Luyendijk, interview vond plaats op 30 juni 2006

Joris Luyendijk was vijf jaar lang correspondent in het Midden-Oosten en werkte voor verschillende media. Hij woonde achtereenvolgens in Cairo, Beiroet en Oost-Jeruzalem. De media waarvoor hij werkte waren de Volkskrant, NRC Handelsblad, NOS Radio 1 Journaal en het NOS Journaal. Joris Luyendijk studeerde Sociale Wetenschappen en Arabisch in Amsterdam. Tijdens zijn studie vertrok hij voor een jaar naar Cairo en schreef een boek over zijn belevenissen als student in Egypte genaamd *Een goede man slaat soms zijn vrouw* (1998). Luyendijk geeft aan dat hij geen religieuze of ideologische achtergrond heeft “Nee, ik had eigenlijk niets met het gebied. Ik ben niet Joods of Moslim, geen Christen. Ik ben niet etnisch verbonden en ook ideologisch niet.” Fragment 5.16 Joris Luyendijk

In juni 2006 kwam zijn laatste boek uit. Dit boek gaat vooral over zijn journalistieke praktijkervaringen in het Midden-Oosten. Hij legt uit waarom het zo lastig is voor journalisten de kloof tussen het beeld en de werkelijkheid in de westerse journalistiek over het Midden-Oosten te dichten. Titel van het boek is: *Het zijn net mensen. Beelden van het Midden-Oosten* (2006).

Redacteuren

Judit Neurink, interview vond plaats op 7 april 2006

Judit Neurink is ongeveer zeven jaar werkzaam voor het dagblad Trouw. Waarvan zij vijf en een half jaar werkzaam is op de buitenlandredactie en het Midden-Oosten. Voor die tijd deed zij hetzelfde werk voor het NOS Radio 1 Journaal. Ze is begonnen als specialist ‘buitenlanders’, een term die later veranderde in ‘migranten’ en daarna ‘vluchtelingen’. In de tijd dat zij zich met vluchtelingen in Nederland ging bezig houden kwam steeds meer de nadruk te liggen op grote delen van het Midden-Oosten, hetgeen zich later uitbreidde. Judit Neurink geeft aan dat zij lange tijd met een Marokkaan getrouwd is geweest en veel niet-Nederlandse vrienden heeft waardoor haar interesse voor het Midden-Oosten gestimuleerd werd.

Zij beschikt over veel contacten in het Midden-Oosten het betreft hier allerlei soorten mensen; politici, economen, collega's, journalisten, politicologen, architecten, rechters en jongeren. Ze onderhoudt het contact vooral in het Engels, en maakt soms gebruik van tolken. Ze verstaat inmiddels een klein beetje Arabisch, een klein beetje Farsisch. Maar niet voldoende zich daar onafhankelijk mee te redden. Ze onderhoudt contact met Trouw correspondenten Sietske Galama (Libanon), Julie van Traa (Marokko) en Inez Polak (Israël).

Henk Müller, interview vond plaats op 13 april 2006

Henk Müller is Islamoloog en heeft theologie gestudeerd, maar is officieel godsdienst historicus. Hij heeft bijvakken gedaan voor het doctoraal 'Persisch' en heeft ook 'Arabisch' geleerd. Zijn interesse voor het Midden-Oosten werd geprikkeld door een hoogleraar Islam aan de universiteit.

“En ik had in mijn eerste studiejaar een hoogleraar Islam, en deze man was zo inspirerend. Nou toen viel het precies op zijn plaats, toen dacht ik: ja dit wil ik. Ik ben meteen Arabisch erbij gaan doen. En meteen was ik gegrepen door de Islam. En dat kon ik vervolgens ook voortzetten bij de krant.”

Fragment 4.2a Henk Müller

Hij werkt nu iets meer dan twintig jaar voor de Volkskrant, waar hij ooit werd aangenomen als redacteur van 'minderheden en religie'. Henk Müller heeft de gehele islamontwikkeling in Nederland meegemaakt en wilde in 2000 ook eens het nieuws brengen vanuit de landen in het Midden-Oosten zelf. Vandaar dat hij een overstap maakte naar de buitenlandredactie. Henk Müller onderhoudt contact met Volkskrant correspondenten Alex Burghoorn en Ferry Biederman.

Carolien Roelants, interview vond plaats op 24 april 2006

Carolien Roelants werkt al meer dan 25 jaar op de redactie van NRC Handelsblad. Hiervan heeft zij al meer dan 20 jaar het Midden-Oosten in haar portefeuille. Zij heeft haar kandidaats 'geschiedenis' en is daarna de journalistiek ingegaan. Ze vindt het Midden-Oosten vooral een spannend gebied om over te schrijven en mee te werken. “Ik vind het een interessant en spannend gebied. Een niet 'recht toe recht aan' gebied. Waar je iedere keer bijzonder goed moet nadenken hoe de zaak in elkaar zit. En dat boeit me, dat boeit me bijzonder.” Fragment 5.2a Carolien Roelants

Carolien Roelants schreef het boek *Iran achter de schermen* (2001). Carolien Roelants heeft onder andere nauw samengewerkt met Salomon Bouman en Joris Luyendijk.

John Leenaarts, interview vond plaats op 9 mei 2006

John Leenaarts heeft communicatiewetenschappen gedaan en studeerde af op audiovisuele communicatie.

Via verschillende banen kwam hij uiteindelijk terecht als docent op de school voor Journalistiek in Tilburg. Via de school voor Journalistiek ging hij drie maanden stage lopen bij de redactie van het NOS Journaal. En die drie maanden zijn inmiddels dertien jaar. Hij is inmiddels drie jaar werkzaam op de buitenlandredactie voor het Midden-Oosten. Zijn interesse voor het Midden-Oosten komt voornamelijk voort uit het feit dat in deze regio ontzettend veel gebeurt.

“Nou gewoon omdat het een zeer interessant gebied is, we besteden er veel aandacht aan. Uhm... ja het is een van de grote brandhaarden in de wereld natuurlijk waar het voortdurend hommeles is.”

Fragment 3.2a John Leenaarts

Laurens Boven, interview vond plaats op 12 mei 2006

Laurens Boven werkt vijf jaar voor de NOS. Hij heeft eerst een jaar bij de teletekst nieuwsredactie gewerkt en is sinds het begin van 2003 werkzaam voor het Radio 1 Journaal op de buitenlandredactie. Zijn vooropleiding is politicologie. Hij heeft geen religieuze achtergrond. Sinds het uitbreken van de oorlog in Irak is hij zich steeds meer bezig gaan houden met het Midden-Oosten en is ook een cursus Arabisch gaan doen. Zijn interesse voor het Midden-Oosten komt voort uit het feit dat de regio zo ontzettend in de belangstelling staat. “En er komt ontzettend veel nieuws vandaan. Je kunt er heel veel mee doen. En het staat ontzettend in de belangstelling van mensen. Omdat het Israëliësch-Palestijns conflict in de belangstelling staat. En daarmee het Midden-Oosten. Dat was ook een andere overweging. Je moet een ‘regiospecialisme’ kiezen, ik wilde gewoon een regio die van belang is voor de hele wereld. We doen er veel aan en dat maakt het leuk.” Fragment 2.5a Laurens Boven
Laurens Boven heeft veel samengewerkt met Sjifra Herschberg.

§ 4.3 Factoren op individueel niveau

In paragraaf 1.2 zijn de door Mark Deuze samengestelde 'ideaaltypische waarden' beschreven. Deze waarden worden door correspondenten en journalisten gedeeld en zij passen deze toe in hun werkpraktijk.

Publieke dienstverlening: journalisten fungeren als waakhond in de maatschappij.

Objectiviteit: journalisten zijn neutraal, onpartijdig, objectief, eerlijk en geloofwaardig.

Autonomie: journalisten moeten onafhankelijk zijn, vrij en zelfstandig in hun werk.

Gevoel voor snelheid en actualiteit: journalisten zijn actueel, snel met het brengen van het laatste nieuws.

Ethiek: journalisten hebben gevoel voor ethiek, validiteit, en legitimiteit.⁸²

In deze paragraaf wordt deze theorie getoetst aan de praktijk. In hoeverre zien we de theorie van Deuze terugkomen in de antwoorden van de correspondenten en redacteuren?

Hoe vullen de journalisten hun beroep in? Wat achtten zij als hun belangrijkste taak?

Wanneer we uit de analyse kunnen herleiden wat de geïnterviewde journalisten belangrijk vinden kunnen we deze waarden in verband brengen met de vele factoren die van invloed zijn op correspondent. En welke rol de bijzondere positie van het Midden-Oosten hierin speelt. In hoeverre passen zij deze 'ideaaltypische waarden' toe en in hoeverre zijn ze toepasbaar op de beroepspraktijk?

§ 4.3.1 Het belangrijkste dat is geleerd in de praktijk

Correspondenten

Een punt dat sterk naar voren kwam bij de correspondenten is dat zij geleerd hebben dat de dingen zelden in werkelijkheid zo zijn als zij oorspronkelijk dachten. Een voorbeeld uit het interview met Sjifra Herschberg:

“Dus dat je er altijd op bedacht moet zijn dat er nog een laag onder zit, of een betekenis onderzit, die ehm.. je in eerste instantie wellicht over het hoofd ziet. Dat in de praktijk zelden de dingen zo in elkaar zitten als ze op het eerste gezicht lijken.” Fragment 2.1 Sjifra Herschberg

Inez Polak geeft aan dat correspondenten de taak hebben over te brengen waarom bepaalde groepen mensen zich gedragen zoals ze zich gedragen.

Hiermee sluit ze aan op de uitspraak van Sjifra Herschberg die aangeeft dat een correspondent zich bewust moet zijn van de meerdere lagen in verhalen.

⁸² Deuze, Mark What is Journalism? Professional identity and ideology of journalists reconsidered, *Journalism* Vol. 6 (4): 442-464 (2005) 447.

“En ik denk dat de voornaamste functie van de correspondent is, het beeld te schilderen waarmee je begrijpt waarom de Israëli zich gedragen zoals ze zich gedragen.” Fragment 3.8 Inez Polak

Salomon Bouman geeft aan dat het belangrijkste voor hem doorzettingsvermogen is en je niet laten afschrikken. Daarnaast spreekt hij van een innerlijke overtuiging:

“Dat je als journalist moet doorzetten, je niet moet laten afschrikken. (...) En vanuit een sterke innerlijke overtuiging, dat je nieuws wilt brengen, dat belangrijk is, je werk doet.” Fragment 1.1 Salomon Bouman

Joris Luyendijk heeft weer een heel ander uitgangspunt. Hij spreekt niet zo zeer van de bewustwording dat verhalen meerdere lagen bevatten maar over hoe kwetsbaar journalisten zij voor manipulatie. Hij geeft dat correspondenten zicht krijgen op een heel klein deel van de werkelijkheid, en daardoor ook maar een klein deel kunnen laten zien. Waardoor het beeld vervormd is.

“Hoe kwetsbaar wij zijn voor manipulatie. En ehm... dat je overal mee weg kunt komen. Als je gewoon een duur genoeg PR/communicatiebureau inhuurt. Dat gewoon genoeg tijd krijgt om iets voor te bereiden. Dan kun je alles, alles verzinnen. Echt alles. Dan kun je mensen wijs maken dat er massavernietigingswapens zijn, dat je een muur bouwt uit zelfverdediging. Op het land van iemand anders, waarbij je het stuk land afneemt. Dan kun je doen alsof de dictatuur helemaal niet zo'n probleem is. Wat die Arabische dictators zo goed lukt. Dus ja, hoe wij enorm kwetsbaar zijn voor manipulatie en hoe minuscuul het deel is van de werkelijkheid waar we zicht op krijgen. En dat we kunnen laten zien. En als we het laten zien dat het dan totaal vervormd en gefilterd is en zo.” Fragment 5.13 Joris Luyendijk

Redacteuren

Net als de correspondenten geven de redacteuren aan dat het belang van 'meerdere lagen' in verhalen aanbrengen als een belangrijk leermoment in de praktijk wordt gezien.

“Uhm... wat ik heel belangrijk vind, ik doelde daar net al een beetje op, is dat je een verhaal altijd in meer lagen moet vertellen. (...) Maar ik vind dat je verder moet gaan.

Ik vind dat je uit moet leggen hoe iets in elkaar steekt. Waarom iets zo gaat zoals het gaat. En dat je een kijker ook duidelijk maakt van uhm... dit is er vandaag gebeurd, maar in de context van dat speelt dit allemaal mee.” Fragment 3.1a: John Leenaarts

“Wat ik heb geleerd is dat je nooit zo maar moet aannemen dat iets waar is. Dat je je altijd moet blijven afvragen: is het waar? Of is het niet waar?”

Er wordt heel veel zo maar overgenomen, slordigheid. Omdat mensen heel snel aannemen dat wanneer een persbureau iets zegt dat het waar is. Ik denk dat je altijd je moet blijven afvragen: is dat wat ik hier lees waar? En ook, een tweede: is wat ik denk (dat het is) waar?” Fragment 5.1a Carolien Roelants

Het is opvallend dat de redacteuren vaker dan de correspondenten aangeven dat ‘het begrijpen van het Midden-Oosten’ het belangrijkste is wat zij in de praktijk leerden.

Wat je erg moet leren is dat het Midden-Oosten een heel andere regio is dan de andere regio’s. Dat uhhh...het simpele conclusies trekken uit wat er gebeurt, in het Midden-Oosten heel anders werkt. Het is veel onvoorspelbaarder. Fragment 1.1a Judit Neurink

“Dat het niet te plannen is. Dat het gewoon –

Je wilt wel eens een week vooruit kijken, van wat gaat er gebeuren *of wat staat er op de agenda*. En dat is eigenlijk niet te doen. En het is chaotisch. Er gebeurt ontzettend veel. Het Midden-Oosten is ongelooflijk groot.” Fragment 2.1a Laurens Boven

Samenvattend kunnen een paar zaken aangegeven worden voor wat betreft het belangrijkste dat de correspondenten en redacteuren in de beroepspraktijk leerden. Bij het vervaardigen van nieuwsitems houden zij rekening met de meerdere lagen die verhalen bevatten. Je kunt bij feiten er niet zo maar van uitgaan dat die waar zijn. En het Midden-Oosten is een meer onvoorspelbare regio dan andere regio’s, je kunt nog geen week vooruit kijken naar wat er op de nieuwsagenda staat, dit is in westerse landen eenvoudiger. Tenslotte geeft Luyendijk aan dat de productie van nieuws aan manipulatie onderhevig is en dat wij ons dat onvoldoende realiseren. Met een goed PR- of communicatiebureau kan elke beeldvorming beïnvloed worden.

§ 4.3.2 Kennis en vaardigheden

Tijdens de uitvoering van het onderzoek zijn de redacteuren en correspondenten gevraagd welke kennis en vaardigheden zij belangrijk achten om hun werk te kunnen doen.

Correspondenten

De correspondenten vinden vooral taalkennis heel belangrijk, daarnaast geven zij vaak aan dat de historische kennis van het land waaruit gecorrespondeerd wordt noodzakelijk is.

“Heel belangrijk, de correspondent moet de taal kennen. Ik vind het een slechte ontwikkeling dat correspondenten gestuurd worden naar een land waarvan ze de taal niet kennen.” Fragment 1.25 Salomon Bouman

“Ja, alle kennis. Dat moet zijn historische kennis, ik denk ook taal. Dat draagt enorm bij. Ook omdat je dan niet aangewezen bent om alleen maar met mensen te spreken die Engels spreken. Je raakt een heel ander segment van de bevolking niet. Je volgt de kranten niet.” Fragment 3.35 Inez Polak

“En mijns inziens is het onontbeerlijk dat je goed op de hoogte bent van de lokale geschiedenis. En daar moet je vrij veel van weten, wil je dingen kunnen plaatsen. Dat wil zeggen je moet je niet alleen verdiepen in de geschiedenis van de laatste tien jaar, nee je moet je echt verdiepen tot aan de Middeleeuwen.” Fragment 4.9 Harm Botje

“Nou ja, ik kan alleen zeggen welke ik had. En natuurlijk denk je bij je eigen vaardigheden dat die onmisbaar zijn. En dat iedereen die zou moeten hebben. En dat het belachelijk is dat zij ze niet hebben. Maar eigenlijk is het heel fijn dat zij ze niet hebben want daardoor ben ik wel monopolist. Ik was de eerste ooit die kon praten met Arabieren. (...) Moet je je voorstellen dat je in 1943 in Nederland een reportage komt maken. Als, weet ik veel, Chinees. En je spreekt geen Nederlands en je moet een tolk meenemen. Dus je hebt hier de bezetting, de tanks staan in de straten, en dan kom je ergens en dan heb je ook nog een tolk bij je. In een dictatuur kan niemand jouw vertrouwen. Als je dan ook nog eens iemand bij je hebt die zij ook niet kunnen vertrouwen. Die lokaal is. Dan wordt het wel heel erg moeilijk.” Fragment 5.11 Joris Luyendijk

Redacteuren

De redacteuren spreken vooral over een goede algemene ontwikkeling en kennis van het gebied waarover je schrijft. Beschikken over een analytisch vermogen, verbanden zien, eigenwijs zijn en je niet laten beïnvloeden.

“Je hebt een goede algemene ontwikkeling nodig. En een goed gevoel voor nieuws. Interesse en kennis van het gebied. En een zeker analytisch vermogen. Omdat het vaak gaat om zaken die je op een langere termijn moet volgen. Moet je de verbanden zien. En als je de verbanden duidelijk hebt wordt het nieuws.” Fragment 2.8a Laurens Boven

“Je moet je zaakjes kennen. Je moet weten wat er omgaat in het gebied waarover je schrijft. En uhm.. wat ik al zei, je moet zorgen dat je altijd onzeker blijft. Over feiten, altijd blijven checken. Je moet wat eigenwijs zijn om ervoor te zorgen dat je je niet te veel laat beïnvloeden.” Fragment 5.31a Carolien Roelants

§ 4.3.3 Een doorsnee werkdag

Een doorsnee werkdag verloopt bij correspondenten heel anders dan bij redacteuren. Op redacties is de dagelijkse routine een stuk overzichtelijker dan de dagelijkse routine van de buitenlandcorrespondent. Carolien Roelants en John Leenaarts geven precies aan hun doorsnee werkdag is ingedeeld. Uit de citaten blijkt dat zij veel meer te maken hebben met de routines van de mediaorganisatie dan dat de correspondenten dat hebben. Voor de correspondenten is het een stuk lastiger aangeven. Hun werkdag is erg afhankelijk van de nieuwsitems die spelen en zij moeten ook meer reizen en 'erop uit'.

Correspondenten

“Phoeh... uhm.. Ja dat is ontzettend lastig omdat het erg afhangt van de dag die je pikt.

Ik was radiocorrespondent. En dat betekent dat ik te maken had met drie potentiële uitzendingen per dag. (...) Een uurtje voor de uitzending was ik op kantoor. Ik had een kantoortje aan mijn huis, dus dat was niet zo vreselijk ingewikkeld. En dan al naar het Israëliische nieuws geluisterd had. En dan meestal via internet gekeken had wat de lokale berichtgeving verder bracht. Ik had de kranten al gelezen. In ieder geval Ha'aaretz. Een beetje gekeken naar wat zoal de onderwerpen waren. En ik had al contact gehad met de uitzendredactie.

Dat kon op twee manieren tot stand komen. Of ik zei: Jongens moet je horen er is vandaag dit en dit aan de hand, dat is belangrijk, ik denk dat we daar aandacht aan moeten besteden.

Het kan ook andersom gebeuren. Dat de redactie mij belde die zeiden: dit en dit is er aan de hand, moeten we daar iets mee? En dat ik daarop kon reageren met: Nee dat is absoluut niet aan de orde, of laten we nog even aankijken hoe de zaak verloopt. Dat is de ene kant van het werk. De andere vorm is de reportage. Mijn streven was altijd om ervoor te zorgen om minstens 1 keer per week op pad te zijn om een reportage te maken. Het zij in Israël of in de Palestijnse gebieden.” Fragment 2.3 Sjifra Herschberg

“Heel verschillend, heel verschillend. Het kan zijn dat ik al om 06.00 uur onderweg ben naar 'ikweetnietwaar'. En ehm... afspraken heb of gewoon ergens rondloop om te kijken, of weet ik wat. Het kan ook zijn dat ik een dag thuis ben en zit te tikken aan een stuk.

Het kan ook zijn, als ik een rommeldag heb, dat ik kijk naar wat is er voor nieuws, ideeën probeer op te doen. Het kan zijn dat ik naar een lezing ga. Ik heb, en dat vind ik het fijne aan het correspondentenschap, geen vaste dag. Geen routine, niets.

Er zijn wel terugkerende dagen, ik bedoel, dat je het een of het ander doet. En het ligt er dus ook aan hoe druk het is. Met in de kantlijn dat je soms van 's morgens 06.00 tot 's avonds 12.00 uur bezig bent. Het kan ook zijn dat je denkt: nou, vandaag doe ik het rustig aan.” Fragment 3.14 Inez Polak

Redacteurs

“Nou, dat is heel gemakkelijk te beschrijven. Ik kom binnen, uhm... ik eh.. ik praat met degene die coördinatie dienst heeft van die dag, en dan vraag ik of er al iets is. En zeker als ik dienst heb om 10.30 uur. Dan doe je het grote onderwerp van die dag.

Dus vandaag kreeg ik meteen te horen dat er een klus ligt. En dan kom ik binnen en dan ga ik eigenlijk direct aan de slag. Ik praat even door hoe we dat zouden moeten aanpakken dat doe ik met de buitenlandcoördinator. Elke dag is er een buitenlandcoördinator, een buco. Die de taken verdeelt en die gewoon ehm... al eerder op de dag, als ik nog bij wijze van spreke in de auto zit of in de trein zit al hier is en de onderwerpen voor die dag heeft doorgenomen. Nou spreek ik dan even het onderwerp door. Zodat we het op elkaar afstemmen, dat we op hetzelfde spoor zitten. Dat ik niet een heel ander verhaal ga maken dan dat hij of zij in gedachten had. En dan ga ik kijken of er beeldmateriaal van is. Dat verhaal dat ik vandaag ga maken, daarvan is het de vraag of er beeldmateriaal van is. Maar goed, dat moet ik gaan uitzoeken. Nou ja, en dan ga ik aan de slag. Dat betekent dat ik informatie ga verzamelen over het onderwerp. Ik ga beelden verzamelen over het onderwerp. Ondertussen speelt steeds door mijn hoofd: hoe ga ik dit aanpakken? Naarmate je de beelden gezien hebt, beelden zijn heel belangrijk, met de beelden zul je toch je verhaal moeten maken. In tegenstelling tot een krant die vrijheid heeft van schrijven en in welke volgorde dan ook. Bij televisie moet je het verhaal met beelden vertellen. Dat betekent: je moet nog wel steeds hetzelfde verhaal als die krant vertellen maar je moet het wel vanuit het beeld vertellen. En dat is toch een stuk ingewikkelder. Ja, en dan ben ik de hele dag bezig met dat verhaal te maken. Daar ben ik uren en uren mee bezig. En uiteindelijk komen er twee minuten op televisie. Fragment 3.9a John Leenaarts

“Mijn dag op de redactie begint thuis met het feit dat ik de BBC uitzending van 07.00 uur kijk. Dan weet je ongeveer wat de grote nieuwsverhalen zijn, althans volgens de BBC. Vervolgens hier op de krant krijg ik alle persbureau berichten binnen over mijn gebied.

En die krijg ik uitgesorteerd binnen, dus op Iran en dan Irak. Die kijk ik door. Dan vanaf 08.00 uur komen mijn correspondenten aan de lijn. Turkije, Israël en de Palestijnen en Iran. Uhm... met de correspondenten overleg ik wat hun nieuws is. Wat zij van plan zijn, wat ik misschien denk wat het plan zou moeten zijn. Dat is een dialoog. En dan komt de coördinator of chef opnemen wat de plannen zijn voor die dag. Dan weet je ongeveer wel wat je wilt doen, wat de correspondent wil doen en dat wat ik zelf wil doen. (...) Dat wordt zo tussen 07.30 uur en 09.00 uur besloten. En dan ga je je eigen achtergrond op het bericht maken.

Dan ga je de stukken doorgeven die je eventueel hebt afgesproken met de correspondent. Uhm.. en in de vorm zetten zoals dat tegenwoordig heet. Dus je redigeert de positie van de intro, kop en dergelijke en je zorgt dat alles past. En dan om 13.15 uur ongeveer is alles klaar. Althans onze pagina. Op de voorpagina moet je dan nog een half uurtje wachten. En daarna ga je voorbereiden op de volgende dag. En allerlei andere dingen doen.” Fragment 5.6a Carolien Roelants

§ 4.3.4 Bronnen

Correspondenten

Het zijn voornamelijk de traditionele bronnen die de correspondenten aanwenden. Radio, televisie, kranten, persbureaus en internet. Verschillende correspondenten geven aan dat echter alles en iedereen als bron kan dienen. Het inburgeren in de maatschappij van de standplaats is ook een goede manier om aan nieuwe bronnen te komen. Over de bronnen is een citaat geplaatst van alle correspondenten. Opvallend is dat sommige correspondenten heel nadrukkelijk aangeven hoe voorzichtig ze zijn of waren met bepaalde bronnen. Vooral met officiële bronnen daar deze volgens hen nog al eens de publieke opinie wilden sturen. Inez Polak geeft aan dat zij vindt dat de bronnen zich vooral zo veel mogelijk moeten af wisselen.

“(…) Ik had goede contacten met Israëlische politie en Israëlische journalisten. Ik heb in Parijs gestudeerd en heb daar contacten opgedaan met mensen die in de Mossad zitten de geheime Israëlische politie. Ik maakte gebruik van een veelheid aan bronnen. Ook mijn kinderen die op een Israëlische school zaten waren soms een bron aan informatie.” Fragment 1.11 Salomon Bouman

“Je begint ‘s morgens, in de tijd dat ik er zat was er nog geen internet. Je abonneert je op de drie grote persbureaus, AFP, Reuters en AP. En die brengen je iedere dag op de hoogte wat er de dag daarvoor gebeurd is. Dus dat lees je uitvoerig. Daar begin je mee ‘s morgens. En je knipt er die dingen uit die je later wilt gebruiken. En daarnaast lees je de Franstalige en Engelstalige pers lokaal en internationaal. Dat wil zeggen internationaal is voornamelijk de Libanese pers. En dat kost je ongeveer twee uur. Dan weet je ongeveer waar je over wilt schrijven. De NRC is een avondkrant. Dat wil zeggen dat je om 10.00 uur in de ochtend je kopij moest insturen. En een stuk maak je op basis van je eigen ervaring plus wat de persbureaus meedelen.” Fragment 4.5 Harm Botje

“Lexis-Nexis, persbureaus, zeker voor de getallen. Wat helemaal niet hoefde te kloppen want ook de getallen van de VN en de Wereldbank en zo dat is allemaal natte vingerwerk. Bijvoorbeeld, economische groei, hoe meet je dat als alles geheim is? En als bedrijven over alles liegen? Wanneer ieder bedrijf een dubbele boekhouding heeft omdat je echt niet wilt laten merken aan de overheid wat je echte omzet is anders komen ze het halen. Maar dat was gewoon allemaal afgesproken dat Egypte dat jaar 6,7% groei had, nou ok. Dan gaf ik een soort cijfermatige onderbouwing, althans die probeerde ik te vinden En voor de rest heel erg veel lezen. Via zo veel mogelijk verschillende bronnen.” Fragment 5.28 Joris Luyendijk

“In principe komt iedereen in aanmerking om als bron te fungeren. Er waren een aantal Palestijnse stringers of tolken die mij wel belden van hoor eens dit en dit is er gebeurd, denk je dat dit een verhaal is. Maar ook als er in Israël iets gebeurt, vrienden over iets hoort.

Of merkt dat de mensen op straat buitengewoon opgewonden over iets zijn. Dat je dan denkt dat je daar misschien aandacht aan moet besteden. Bronnen die ik eigenlijk zo min mogelijk gebruikte, of waar ik in ieder geval heel voorzichtig mee was zijn eigenlijk aan beide kanten alle officiële bronnen. Ik bedoel, je moet natuurlijk wel eens in je uitzending vertellen, de regeringswoordvoeder zegt dit en dit of komt met die en die verklaring. Maar ehm... Je moet buitengewoon voorzichtig zijn met de uitspraken van de legerwoordvoering. Want die is gewoon absoluut gekleurd. En dat zelfde geldt voor de Palestijnse officiële verklaringen. Of ooggetuigen verklaringen of ziekenhuisverklaringen of wat dan ook. Fragment 2.7 Sjifra Herschberg

“Alles wat ik maar kan vinden. Dat zijn kranten, televisie, radio, mensen, zelf gaan kijken. Veel praten. (...) Dus ehm... Maar ik zou zeggen die bronnen zijn dus gevarieerd, dat kunnen overheidsmensen zijn. Maar dat kunnen de media zijn, dat kunnen gewone mensen zijn. Dat ehm.. maar dat moet allemaal door elkaar lopen, vind ik.” Fragment 3.9 Inez Polak

Redacteuren

De redacteuren maken veel gebruik van de persbureaus en andere kranten die veelal online te lezen zijn. Het internet speelt een grote rol bij het vergaren van nieuws. Ook het contact met de correspondent geeft redacteuren veel informatie over de gebeurtenissen die spelen in het Midden-Oosten.

“Nou, ik begin met BBC en Al-jazeera. En daarna heb ik een aantal kranten in het Midden-Oosten die ik in het Engels lees. Er zijn een aantal bloggers waar ik altijd naar kijk, wat die te melden hebben. Uhm tja.. dat zijn eigenlijk de belangrijkste sites” Fragment 1.10a Judit Neurink

“Uhm.. telexen, dus dat zijn AFP, Reuters, AP, DPA. En uhm... de websites die er zoal zijn. Dus van de Israëlische kranten, Arabische kranten. TV stations. En verder heel veel van de contacten met de correspondenten. Dat is ook een belangrijke bron voor ons.” Fragment 2.9a Laurens Boven

§ 4.3.5 Definitie van nieuws

Tijdens de interviews vroeg ik aan correspondenten en redacteuren of zij mij een definitie van nieuws konden geven. In wetenschappelijke literatuur zijn natuurlijk voldoende definities in omloop. Wat ik vooral wilde weten is hoe *zij* nieuws definiëren.

Ik was nieuwsgierig of de journalisten daar wel eens over nadachten en wat het eerste is dat in hun opkomt wanneer zij nieuws definiëren. Komen hun definities overeen of juist helemaal niet? Waarom vind een journalist een onderwerp nieuws of nieuwswaardig?

De antwoorden op deze vraag kunnen ook meer inzicht geven in welke 'ideaaltypische waarden' zij nastrevenswaardig vinden.

Correspondenten

“Nieuws, zijn feiten, die de werkelijkheid of een situatie beïnvloeden. Of kunnen beïnvloeden.

Geen nieuws is een feit dat geen invloed heeft op de werkelijkheid.” Fragment 1.21 Salomon Bouman

“*Kunt u een definitie van nieuws geven? Nee. Nee? Nee, nieuws is iets dat door een volstrekt onduidelijk groep mensen op een bepaald moment tot nieuws verklaard wordt. En het hangt ontzettend van het niveau af. Als we het hebben over nieuws voor een buurtkrantje hebben we het over iets totaal anders dan wanneer het op het NOS journaal is of op BBC World.*

En dan kom je op een nogal merkwaardige definitie dat nieuws iets is als een werkelijkheid bepaald door een bepaalde groep mensen en als nieuws bestempeld wordt. *Dat is ook een definitie!* Ja, dat is ook een definitie. Toch zou ik willen zeggen dat iedere journalist aan zijn water voelt of iets nieuws is. Fragment 2.16 Sjifra Herschberg

“Ja, nieuws is verandering. Dus als iemand iets zegt wat verandering in de samenleving zou kunnen brengen dan is dat nieuws. Zegt 'ie' iets dat geen verandering brengt in de samenleving dan is het geen nieuws. En als het de status quo handhaaft dat kan het nieuws zijn omdat iedereen een verandering verwacht maar dat niet gebeurt. Maar dan heeft het toch iets met die verandering te maken. Nieuws is verandering. Dus ook als die verandering niet heeft plaatsgevonden kan het nieuws zijn. Ik denk dat dat de meest essentiële definitie van nieuws is. En je moet dus als correspondent gevoelig zijn voor verandering. En vaak hangen dingen in de lucht. De lucht in Egypte is anders dan hier.

En de wijze waarop dingen zich manifesteren daar moet je een gevoel voor ontwikkelen.” Fragment 4.19 Harm Botje

De definitie die Joris Luyendijk aanhoudt voor nieuws haal ik uit zijn laatste boek:

“Als iets afwijkt van het alledaagse en er circuleert controleerbare informatie, kan het ‘nieuws’ worden. Maar om nieuws te blijven moet een kwestie in beweging zijn”⁸³

Redacteuren

“Ik heb wel gewerkt met de definitie: nieuws is iets dat afwijkt van het gewone. En, maar dat is niet altijd waar. Dat is natuurlijk nieuws op zich. Maar nieuws is natuurlijk ook een ehm... een ontwikkeling. Het aannemen van een president of het verliezen van een president.

Of als nieuws een bepaald schokeffect teweeg brengt. Als een gebeurtenis een impact heeft die de loop der dingen voor de komende maanden zal beïnvloeden. Het opblazen van de Gouden Koepel moskee is een bomaanslag in Irak, maar het is ook een bomaanslag op een object waarvan je weet dat het heel veel woede tot gevolg heeft. Waarmee het conflict in een bepaalde richting gestuurd wordt. Dus dan is dat ook nieuws, groter nieuws dan een bomaanslag waar ook mensen bij omkomen. En ehm.. nieuws is ook een moment waarop iets veranderd. Dus dat veranderen zit er wel in. Het aantreden van een regering, al wijkt dat niet af van het normale, maar het feit dat er een nieuwe premier zit in een land is toch iets dat je moet melden.” Fragment 2.20a Laurens Boven

“Dat is moeilijk hé? Want wat ik nieuws vindt, vind u misschien helemaal geen nieuws. Uhm... Je voelt nieuws hé... je voelt dat iets nieuws is. Nieuws hoeft niet eens iets nieuws te zijn. Gewoon een bepaalde ontwikkeling waarvan je denkt dat die ehm... van belang is om door te geven. Iets in die richting zou het moeten zijn. Dat heeft nog nooit iemand aan mij gevraagd, wat nieuws is. Ja ik zal voorzichtig blijven. Een bepaalde ontwikkeling waarvan het de moeite waard is, of noodzakelijk is dat die bekend wordt bij je lezers. Zo iets.” Fragment 5.14a Carolien Roelants

§ 5.3.6 Objectiviteit

Toen ik aan deze thesis begon wilde ik heel graag weten hoe correspondenten omgaan met de vele nieuwsgebeurtenissen en de invalshoeken die er bestaan op die verhalen en hoe zij daaruit een selectie maken. Daarom ben ik gaan vragen naar brongebruik, selectie en objectiviteit. Toen ik de interviews had afgenomen en mij steeds verder specialiseerde in dit onderwerp kwam ik erachter dat ik de vraag misschien anders had moeten stellen. Namelijk, in hoeverre kun je als journalist weergeven wat er zich werkelijk afspeelt in het Midden-Oosten? En welke factoren beïnvloeden jou tijdens het selecteren, maken en verspreiden van nieuws? Deze vragen heb ik echter niet gesteld of in ieder geval anders gesteld, en het

⁸³ Luyendijk, Joris (Amsterdam 2006) 91.

is wegens tijdgebrek niet mogelijk deze vragen alsnog te stellen. Wat ik wel heb gevraagd is in hoeverre objectiviteit nastrevenswaardig is.

De antwoorden die ik kreeg op deze vraag kunnen wel meer inzicht bieden in de wijze waarop journalisten omgaan met de vele invalshoeken die nieuwsverhalen kennen.

Correspondenten

“Het beste wat je kunt doen zeker in zo’n ingewikkelde regio. Is je luisteraar – Zoveel mogelijk mensen aan het woord laten. Een verhaal van zoveel mogelijk kanten benaderen. Zodat je daarmee je publiek in staat stelt om de eigen conclusies te trekken. Om aan te geven dat er aan ieder verhaal een MAAR verhaal aan de andere kant zit. En ik denk als je daarin een redelijk evenwicht probeert te behouden dat je het dichtsbij die objectiviteit komt.

Maar het is niet een objectiviteit waarbij je zelf als neutrale persoon er tussen gaat staan. Maar dat je juist door een scala blikken, opinies, kijken en interpretatie die objectiviteit benadert. Fragment 2.15 Sjifra Herschberg

“Er is geen objectiviteit, natuurlijk hè. Ik zit er altijd in, de vraag die ik stel, de manier waarop ik het opschrijf. Het enige wat ik denk is probeer het zo integer mogelijk weer te geven.

Als hij een bepaalde zin geeft, dan schrijf je die zin op, en bouw je er niets omheen. Dat is ongeveer wat ik probeer te doen.” Fragment 3.13 Inez Polak

Redacteuren

“Ik denk dat wij wel heel duidelijk feiten en meningen uit elkaar houden. Het wijst zich ook wel vanzelf. Want wanneer er over rampen of Irak wordt geschreven, zit er weinig subjectiviteit bij. Maar als het over duiding gaat dan zijn de mensen natuurlijk verdeeld. Ja, dat merk je ook aan de stukken van de correspondenten uit Amerika. Een is echt duidelijk tegen en de andere is duidelijk voor.

Hoe gaat u daarmee om in uw schrijven/ werk? Goede vraag.. uhm... Ik probeer, dat heb ik ook geleerd via religie, omdat dat ook gecompliceerd ligt. Ik probeer alle partijen in ieder geval te begrijpen, wat ze doen. En vanuit ehm, dat heb ik op de universiteit geleerd. Dat je je zoveel mogelijk probeert in te leven in bepaalde situaties. Begrijpen waarom zoveel mogelijk actoren zeg maar doen wat ze doen. Dat geldt voor terroristen en vredesstichters. Dan probeer ik dat te beschrijven, zonder dat je kiest. Dat geldt voor Hamas en zelfmoordterroristen. Ik probeer in mijn stukken aan te geven waarom mensen doen wat ze doen.” Fragment 4.20a Henk Müller

“Je kunt als journalist niet objectief zijn. Je hebt je eigen interesses. We werken natuurlijk toch met onze eigen interesses. En in je selectie ben je dus niet neutraal. Dus je probeert objectief te zijn, je probeert wel degelijk de verschillende kanten van iets te zien. En dat ook te belichten. Maar ja het ene staat je nu eenmaal dichter bij het hart dan het andere.” Fragment 1.22a Judit Neurink

§ 4.3.7 Meerwaarde van de correspondent

De beroepspraktijk van de correspondent en buitenlandredacteur is aan veel ontwikkelingen onderhevig. Vanwege internet kunnen journalisten in Nederland lokale kranten lezen in het Midden-Oosten. Ook de persbureaus zijn een enorme bron aan informatie, zij kennen veel concurrentie onderling waardoor bijna al het nieuws dat beschikbaar is via de persbureaus wordt doorgegeven. Wat is nog de meerwaarde van een correspondent ter plaatse? De meningen verschillen daarover. Je zou kunnen zeggen dat voor het brengen van *het nieuws* een correspondent niet echt meer nodig is.

Een redacteur achter zijn computer in Nederland weet sneller wat zich in Jeruzalem afspeelt dan een correspondent die door Tel Aviv wandelt. Voor duiding en de achtergronden, trends en ontwikkelingen kan het wel waardevol zijn een correspondent ter plaatse hebben. Zij vangen de stemming onder de bevolking gemakkelijker op dan iemand op de redactie in Nederland.

Dit in ogenschouw nemend kunnen we vaststellen dat redacties de invulling van het beroep van de correspondent nader zouden moeten bezien. De correspondent als de bringer van het nieuws is achterhaalt. Verschillende correspondenten en redacteuren bevestigen deze trend tijdens de interviews.

“Nou het wonderlijke is dat ze dus heel vaak juist die correspondent beperken tot die persbureaus. Wat echt ‘amazing’ is, vind ik. Je zet dus iemand voor echt veel geld heel ver weg – die dus ook z’n kinderen daarvan naar school kan sturen – dat kost ontzettend veel geld. En dan laat je hem dus eigenlijk samenvatten wat je in Hilversum ook voor je hebt. Want ook die lokale kranten staan op het net. Vrijwel al het klassieke politieke nieuws kun je nu uitstekend doen vanuit je eigen redactie. En dan zou je dus een correspondent erop uitsturen om reportages te maken. Dat gebeurt helemaal niet, of het gebeurt heel weinig. Maar bij de NRC bijvoorbeeld helemaal – ik stapte naar de NRC over omdat zij zeiden: jij doet nooit meer nieuws. En daardoor kwam ik eigenlijk – ik had ineens een ruimte en vrijheid – dus daardoor kwam ik ook ineens met rare stukken. Want ik had echt ruimte en tijd. En omdat ik dat gekke nieuws niet meer hoefde te doen hoefde ik ook niet meer te denken wat zo belangrijk was. Ik kon echt – als iedereen die kant op rende kon ik gerust een andere kant oplopen. Nou dat was echt een feest. En ehm... dat is.. daar heb je de totale meerwaarde dan.” Fragment 5.3
Joris Luyendijk

“Minder de correspondent zelf de verhalen te laten maken met beeld van hier. En al helemaal niet dat ze hier geschreven zijn en ingesproken worden door iemand die er zogenaamd zelf bij geweest is. Waar we eigenlijk naar toe willen is: de correspondent maakt zelf een verhaal met een cameraman.

Dat ie dus zelf iets van de ‘mood’ van de country laat zien. En een verhaal waar wij hier van beeld binnen krijgen moeten we ook gewoon hier maken. Dat willen we ook.” Fragment 3.13a John Leenaarts

“Ze zitten er. Er is niet meer. Ik vind zelf – ik reis natuurlijk ook van tijd tot tijd naar het Midden-Oosten – en dan zie je elke keer weer – het is altijd een tikje anders dan je denkt wanneer je er alleen maar over leest. En gewoon de smaak van een gebied kan een correspondent veel beter overbrengen. Hier zit je toch met een stuk van papier, en daar is het een stuk dat leeft. Je ziet het meer wat er gebeurt. En ik vind het interessanter wanneer het van een correspondent komt dan wanneer ik er zelf over schrijf.” Fragment 5.12a Carolien Roelants

“Wij updaten hier. Wij zijn hier vaak ook sneller. (...) En wij krijgen hier het laatste nieuws binnen. Dan kunnen we aan hem of haar vragen of hij/zij dat wil aanpassen. Maar dat kost veel meer moeite en tijd. Hij moet de bronnen nog gaan opzoeken, wij hebben die bronnen al voor onze neus. Dus wij kunnen er heel snel een stukje bijtikken. Het gebeurt heel vaak dat ik nog stukken van correspondenten aanpas op het laatste moment. Met zijn of haar naam erboven. Dus daarom denk ik dat in de toekomst, zeker wanneer we het hebben over bedrijven die op de cijfers letten en winst willen maken, de meerwaarde van de buitenlandcorrespondent vooral zit in het feit dat hij/zij daar zit.”
Fragment 4.15a Henk Müller

§ 4.3.8 Conclusie

Correspondenten en redacteurs houden rekening met het feit dat nieuwsverhalen meerdere lagen bevatten. Die lagen proberen zij te beschrijven in hun berichtgeving. Kennis en vaardigheden die nodig zijn om het beroep uit te oefenen ter plaatse is kennis van de plaatselijke taal en historie. Een doorsnee werkdag kent meer routine en duidelijke dagindeling bij redacteurs. De doorsnee werkdag bij correspondenten is meer afhankelijk van de dag zelf en het nieuws dat er speelt. De definities van nieuws die de correspondenten en redacteurs gaven hebben veelal dezelfde kenmerken. Nieuws ‘wijkt af van het gewone’ en ‘verandering’ komen veel terug. Daarnaast geeft Sijfra Herschberg aan dat nieuws vooral een product is van mensen, en dat het verschillende niveaus kent (van lokaal tot internationaal). Joris Luyendijk geeft aan dat de informatie die je toepast bij het vervaardigen van nieuws controleerbaar moet zijn. Bronnen die worden aangewend zijn veelal de bekende persbureaus, internationale kranten, mensen op straat en officiële bronnen maar in feite kan alles en iedereen als bron dienen. Salomon Bouman geeft aan dat zijn kinderen op de Israëlische school ook een bron aan informatie waren. Wel geven correspondenten en redacteurs aan voorzichtig te zijn met de informatie afkomstig van bronnen.

'Je moet altijd na gaan of iets waar is', controleerbare informatie dus. Al deze uitkomsten in verband brengend met de theorie van Mark Deuze kan geconcludeerd worden dat de journalisten die geïnterviewd zijn veelal de 'ideaaltypische waarden' aanhalen.

Met betrekking tot het checken van informatie komen ethiek, validiteit en legitimiteit van Deuze's theorie terug. Over objectiviteit is iets meer onduidelijkheid.

Volgens Deuze delen journalisten de waarde 'objectiviteit' wat vooral inhoudt dat zij neutraal, onpartijdig, objectief, eerlijk en geloofwaardig nieuws brengen. Veel correspondenten en redacteurs geven aan dat het niet mogelijk is hieraan te voldoen. "Objectief zijn kan niet echt" zegt bijvoorbeeld Inez Polak "Ik zit er altijd in, de vraag die ik stel, de manier waarop ik het opschrijf." Joris Luyendijk schrijft hierover het volgende "Journalisten en redacteurs zijn mensen van vlees, bloed en vooroordelen, en de nieuwsmedia moeten zich als iedere industrie voegen naar de wensen van het publiek om te overleven."⁸⁴

⁸⁴ Luyendijk, Joris (Amsterdam 2006) 218.

§ 4.4 Factoren op organisatieniveau

Hoe verliep of verloopt het contact tussen een buitenlandcorrespondent en een redacteur? Warren Breed keek in zijn studie ‘Social control in the Newsroom’ naar de integratie van journalisten in een nieuwsorganisatie. Nieuwkomers blijken door ‘osmose’ zich de op de redactie geldende normen eigen te maken. Ook Dina Ibrahim schrijft over de mate waarin journalisten afhankelijk zijn van elkaar. Ze zijn enerzijds concurrenten en anderzijds leren zij de routines en nieuwswaarden van elkaar als een ‘groep denktank’.

Wat zeggen de journalisten zelf over die afhankelijkheid? Wie selecteert de nieuwsitems? Is één partij verantwoordelijk of betreft het een wisselwerking? Deze vragen werden gesteld aan zowel de redacteuren als de correspondenten. Een selectie van hun antwoorden wordt behandeld in deze paragraaf. Ook wordt in deze paragraaf gekeken naar de invloed van de ideologie van een nieuwsorganisatie op de berichtgeving.

§ 4.4.1 Verhouding correspondent – redacteur

Correspondenten

“Er is waanzinnig veel overleg met de redactie. Zeker bij zo’n programma als het Radio 1 Journaal dat drie keer per dag uitzendt. Je hebt voortdurend wisselende ploegen redacteuren die allemaal weer hun lijstje gaan afbellen, op zoek naar nieuwsfeiten. En weer een afweging gaan maken of iets in de uitzending moet komen of niet. En daarnaast heb je langere termijnplanningen met andere redacteuren. Maar met Laurens had ik zo eens in de week een overlegje waarin we probeerden te bedenken en te bekijken wat er zou gaan gebeuren, wat er stond te gebeuren. En in wat voor soort vorm we daar aandacht aan gingen besteden. En zeker in de hectische jaren van de intifadah werden soms bepaalde afspraken niet behaald.” Fragment 2.21 Sjifra Herschberg

“Uhm.. er is overleg. Meestal ben ik degene die zegt: dit is er of dit wil ik gaan doen. Of: ik heb dit gedaan. Maar soms komt er ook een idee vanuit hier: is dit wat of is dat wat. Dat gebeurt allemaal in overleg gewoon. Het gebeurt zelden dat ze zeggen we vinden dat we dit moeten hebben, en dat ik het daar niet mee eens ben en het dan doe of zo. Dat kan ik mij eigenlijk niet eens herinneren. Als ik zeg: nee dat is echt niets jongens, dan kunnen ze mij nog proberen te overtuigen maar – En als ik dan nog steeds niet overtuigd ben dan – Ik denk ook niet dat je een correspondent iets moet laten doen waar hij niet achter staat. Daar voor heb je hem, ik bedoel – Wat wel kan is dat zij zeggen: dit leeft nu heel erg in Nederland. Er kan wel een onderwerp zijn waarbij gezegd wordt: kijk eens hoe dat in Israël zit.”

Fragment 3.10 Inez Polak

“Iedere dag een telefoontje van NRC Handelsblad met redactrice Midden-Oosten, Carolien Roelants. Centraal in dit gesprek stond: Wat gaan we doen, en hoe lang? De lengte was heel belangrijk.

Onderwerpen werden besproken. Maar ik werd ook heel erg vrijgelaten. Ik had een heel goede relatie met Carolien Roelants. Dat is ook heel goed geweest voor de krant. De ontwikkelingen gaven vaak een andere wending. Vanuit de hoofdredactie werd ook een bepaald beleid gevoerd.

Er was sprake van veel onderling contact. Er vonden geregeld etentjes plaats met de hoofdredactie, Carolien Roelants en ik. Tijdens deze etentjes werd vooral gesproken over de onderwerpen die in de krant aan bod kwamen, waar wel of geen nadruk op te leggen.” Fragment 1.12 Salomon Bouman

“Nee, zeker dat was een soort wisselwerking. Iedere ochtend belde Carolien Roelants op. Om 8.30 uur. En dan spraken we de dag door. En dan zeiden we van nou, moeten we daar niet eens heen, of ehm...hoe gaat dat? Wat hoor jij daar? Wat we eigenlijk altijd deden, we gingen op zoek naar tijdloze trends. Die al langer speelden in dat land. Bijvoorbeeld ehm...trauma's bij Palestijnse kinderen. Dan wachtten we op een vrij grote Israëliëse geweldsdaad. En dan, aan de hand van dat nieuws, dat gebruik je als aanleiding of excuus om het breder te trekken. Dus ik was eigenlijk altijd bezig met het aanleggen van dat soort dossiers.” Fragment 5.25 Joris Luyendijk

Redacteuren

“Ja dat wisselt. Soms is het zo dat zij ideeën hebben waarmee ze naar mij toekomen maar het komt ook voor dat ik iets zie gebeuren in hun landen waarbij ik denk: wat zouden we daar mee kunnen? Is daar een reportage bij te maken?” Fragment 1.11a Judit Neurink

“Een ochtendkrant is anders dan een avondkrant. En dat vind ik zelf wel jammer. Ik zou liever – In het begin had ik Kim Gatas, dat is een Engels/Nederlands meisje, ze werkt ook voor de BBC. En die zit nu in Beiroet, werkt alleen nog voor de BBC. En in het begin had ik heel vaak urenlange gesprekken met haar. Gewoon ehm... dit gaan we doen en dat gaan we doen. Maar dan komt er een stroomversnelling van nieuws. Dat is wel jammer vind ik, het zou beter zijn als je dingen kunt doorspreken. Dat de relatie tussen een specialist (redacteur) en de correspondent meer daarop gericht zou zijn. En dat schiet erbij in. Omdat beide partijen het vaak gewoon te druk hebben. Tijdens verkiezingen en aanslagen, dan zou je juist zo'n correspondent willen spreken, maar dan zijn ze slecht bereikbaar. Wanneer je dan zou willen bespreken 'hoe gaan we dat aanpakken?', dan is daar geen tijd voor of geen mogelijkheid toe.” Fragment 2.23a Henk Müller

“Is er sprake van een dagelijks contact?” Nee, hoor, nee. Dat wisselt heel sterk. De radiomensen hebben bijvoorbeeld wel heel veel contact. Maar die maken ook bijna niets zelf. Die maken alles met de correspondent. Dat komt omdat radio ook een heel simpel medium is. Simpel, niet denigrerend bedoeld, maar simpel qua techniek. Dus je kunt zo'n correspondent heel snel iets laten roepen. Bij televisie moeten ze toch weer een verslag maken –

Nou ja er zijn verschillende mogelijkheden voor een correspondent om daar contact mee te hebben, of ze maken zelf een verslag. Dus dan gaan ze met een cameraman op stap en maken een verhaal in hun land. En daar ben je dan als redacteur zijdelings bij betrokken. Het materiaal wordt dan via de satelliet doorgestraald naar hier. En wij moeten er dan voor zorgen dat het uitzend klaar wordt. (...) Nou en dan heb je het verhaal dat je samen met een correspondent maakt. Dat wil zeggen wij krijgen beeld hier binnen via de 'agencies'. En we besluiten dat we een verhaal maken met de stem van de correspondent erbij. Dan zijn er weer verschillende mogelijkheden. De meeste correspondenten maken hun eigen verhaal. En er zijn er een aantal, zeker omdat er veel met radio samen doen. Het gebeurt vaak dat wij hier de verhalen maken maar dat de correspondent ze inspreekt. Alsof ze van daaraf komen. Puur nep dus. En sowieso als een correspondent een verhaal maakt, dan gebruiken we vaak beelden van hier, en gebruiken we zijn stem in feite. Uhm... en de derde mogelijkheid is dat je het verhaal gewoon helemaal hier op de redactie maakt. Dat is eigenlijk logistiek verreweg het makkelijkste. (...) En het streven is om die tussenlaag die ik net noemde, waarom je begon te lachen. Om die uit te schakelen. Minder de correspondent zelf de verhalen te laten maken met beeld van hier. En al helemaal niet dat ze hier geschreven zijn en ingesproken worden door iemand die er zogenaamd zelf bij geweest is. Fragment 3.11a John Leenaarts

De werkrelatie tussen de correspondent en redacteur lijkt nogal afhankelijk te zijn van de mediaorganisatie waarvoor gewerkt wordt. Deze conclusie is natuurlijk gebaseerd op maar tien interviews waarin vijf werkrelaties aan de orde komen. Toch is de algehele indruk dat bij NRC Handelsblad de relatie tussen redacteur en correspondent vrij intensief is. Er is daar sprake van een dagelijks contact. Bij Radio 1 is de relatie ook intensief, zoals John Leenaarts van het NOS Journaal (tv) aangeeft: "De radiomensen hebben bijvoorbeeld wel heel veel contact. Maar die maken ook bijna niets zelf. Die maken alles met de correspondent." Laurens Boven, redacteur bij het Radio 1 Journaal zegt veel contact te hebben gehad met correspondent Sjifra Herschberg in het verleden. John Leenaarts heeft veel minder contact met de correspondent omdat veel nieuwsitems over het Midden-Oosten intern bij het NOS journaal worden gemaakt.

Bij de Volkskrant geeft Henk Müller aan het jammer te vinden dat relatie tussen de specialist (Midden-Oosten redacteur) en de correspondent niet meer gericht is op het doorspreken van het nieuws. Doordat het nieuws in een stroomversnelling komt is het contact hebben vaak niet mogelijk, dit ligt ook aan het feit dat de Volkskrant een ochtendkrant is en door de interne organisatie bij de Volkskrant.

Bij Trouw geeft de correspondent de doorslag bij het selecteren van nieuwsitems. Er vindt wel een wisselwerking plaats in het aanbrengen van onderwerpen. Er is geen sprake van een dagelijks contact maar er vindt wel geregeld contact plaats.

De vraag of de correspondenten en redacteuren rekening houden met de ideologie van het medium wordt vooral negatief beantwoord.

Bij Trouw wordt wel aangegeven dat het een krant is met een christelijke achtergrond. Judit Neurink zegt hierover: “ Wij zijn onafhankelijke krant, die een christelijke herkomst heeft. Dat kun je ook nog steeds wel zien. Die zich vooral interesseert en manifesteert op het gebied van een aantal kernonderwerpen, dat is bijvoorbeeld onderwijs, milieu, samenleving. Wij staan denk ik wat links van het midden. Maar om nou te zeggen dat wij dat ook uitdragen, nee, wij zijn vooral onafhankelijk en richten ons op intelligente mensen in Nederland. Die zelf een mening willen vormen.” De overige respondenten gaven allemaal aan dat de ideologie van het medium niet van invloed is.

§ 4.4.2 Conclusie factoren op organisatieniveau

Correspondenten en redacteuren onderhouden geregeld contact met elkaar. Het is van de mediaorganisatie afhankelijk hoe intensief dit contact is. Er is veelal sprake van een wisselwerking in de keuze van onderwerpen. Maar ook dit is afhankelijk van de organisatie. Bij sommige organisaties zoals de Volkskrant en Trouw lijken de correspondenten meer autonoom te werken. Opvallend is dat de radiocorrespondenten een heel intensief contact hebben met de redactie en dat dit bij de TV veel minder het geval is. Dit heeft vooral te maken met de techniek. Om een nieuwsitem te maken voor radio is men vooral aangewezen op geluidsfragmenten en die kun je bijna niet intern maken. Bij de televisie is men sterk afhankelijk van beeldmateriaal. Iedere dag krijgt de redactie van het NOS Journaal heel veel beeldmateriaal binnen van de persbureaus waardoor nieuwsitems eenvoudig intern gemaakt kunnen worden met de ondersteunende tekst van een presentator erbij.

Tenslotte is de ideologie van de mediaorganisatie, die vaak nog over is gebleven uit de tijd van de verzuiling in Nederland, tegenwoordig niet meer van invloed op de berichtgeving. Alleen bij Trouw gaf redacteur Judit Neurink aan dat de christelijke herkomst nog te merken is aan de kernonderwerpen in de krant.

§ 4.5 Internationale factoren (macro)

In deze paragraaf staan de factoren technologisering, globalisering & domesticering, , homogenisering, ideologische en extra-media (waaronder ook commercie valt) factoren centraal. Deze factoren zijn op macroniveau (zie figuur 2.1) van invloed op de praktijk van de correspondent en redacteur. Tijdens de interviews zijn deze factoren of trends in het internationale nieuws besproken met de journalisten. In de komende paragrafen wordt een selectie van de antwoorden gegeven.

§ 4.5.1 Factoren op macro niveau

Welke veranderingen hebben plaatsgevonden op technologisch gebied? En welke invloed hebben deze op het correspondentschap/redacteurschap? En is de snelheid van het nieuws van invloed op de kwaliteit van het nieuws? In de eerste plaats vroeg ik de correspondenten welke ontwikkelingen zij tijdens hun carrière hadden meegemaakt en of ze een kort overzicht wilden geven.

Correspondenten

“Nou toen ik er zat was de technologie echt nog onderontwikkeld. Telefoon deed het vaak niet. Je was sterk afhankelijk van de telex. En toen de Amerikanen het telefoonnet verbeterden kon je rechtstreeks bellen. Ik denk dat het in 1982/83 was. En tegen de tijd dat ik naar Algiers ging toen kwam internet helemaal op. En toen kregen we ook computers en dergelijke. Laptops bestonden nog niet. Je moest werken met DOS 2. Dus de communicatie met de redactie in Nederland en het Midden-Oosten liep voor wat betreft mijn deel voornamelijk via Telex. Zodra het internet op gang kwam en de telefoonlijnen beter werden kon je de verhalen rechtstreeks doorbellen. Niet via Telex maar dan belde je het verhaal gewoon door naar de stenoafdeling. En nog later toen we al die shootcomputers kregen ging het werken ook gemakkelijker. Wat je niet had, was internet. In Algiers had je wel internet maar Cairo bestond dat gewoon nog niet. Dus je kon je niet abonneren op een internetservice.” Fragment 4.7 Harm Botje

In het begin was het buitengewoon moeilijk om contact te krijgen met de media waarvoor ik werkte in Nederland of België. Omdat er geen directe telefoonverbinding was tussen Israël en de buitenwereld. Dat ging dus door middel van radioverbindingen in Zwitserland. Daar ging enorm veel energie in zitten. Ook voor NRC Handelsblad, dan hadden ze iets niet goed gehoord, dat kwam door de stenograven. ‘s Nachts veel kopij. Dat is na het leggen van de kabel onder de Middellandse zee aanzienlijk verbeterd. Dan kon je sneller bellen.

En toen kwam ook een telexmachine in mijn bezit. Daarna kwamen de computers. Na de computers kwamen de mobiele telefoons. Dat heeft het werken van de journalist, die technische ontwikkelingen, enorm vergemakkelijkt. De snelheid waarmee je een berichtje kunt versturen, een halve seconde en dan is het weg, en dan kun je weer andere dingen gaan doen. Terwijl je daar vroeger heel veel tijd aan moest besteden. Totdat die verandering plaatsvond was ik uren lang bezig een telexverbinding aan te vragen. Telefoonlijnen die niet goed werkte etc. Het is echt een gigantische vooruitgang geweest voor het werken. Fragment 1.17 Salomon Bouman

Redacteuren

“Ja, enorm. Ik ben nog zo iemand die begonnen is op een typemachine. En dat heeft gevolgen voor, maar dat is het algemene verhaal, je kunt je stuk twee tot drie keer schrijven. En daarna is het stukjes, plakken en dan echt knippen en plakken. Toen de computer kwam ging je onmiddellijk anders werken. Je tikt meestal een stuk in een keer. Je gaat heel anders werken. Maar ook sinds de komst, van het internet, we merken het hier op de redactie, de papieren kranten worden voor ons ook steeds minder belangrijk. The Guardian is voor mij een belangrijke bron, omdat zij beschikken over goede berichtgeving over het Midden-Oosten, die lees ik op het internet.

We krijgen ‘m op papier maar ik lees ‘m op het internet. The New York Times en de Washington Post, die ook uitgebreid berichten via het Midden-Oosten. Christian Times Monitor zou ik niet kunnen volgen als er geen internet was. Maar ook het contacten onderhouden met mensen. Vroeger zag je mensen tijdens je reis en dan belde je tussendoor nog eens een keer, maar verder waren je contacten vrij beperkt. Nu is het zo dat wanneer er iets gebeurt in hun omgeving – zij hebben ook internet – dan kun je een e-mail sturen met goh wat gebeurt daar? Of wanneer je bezorgd bent: gaat het wel goed met je? En dat is veel directer.” Fragment 1.12a Judit Neurink

Samenvattend zeggen de correspondenten en redacteuren allemaal dat de techniek voor een enorme vooruitgang heeft gezorgd in de snelheid waarmee nieuws verstuurd kan worden. Dertig jaar geleden koste het nog heel veel tijd om een bericht te verzenden, tegenwoordig is dit gereduceerd tot een paar seconden. Maar ook de mogelijkheden om contact te onderhouden met het Midden-Oosten zijn enorm vooruit gegaan. Vervolgens stelde ik de correspondenten en redacteuren de vraag wat de invloed is van die nieuwe technologie op de kwaliteit van de berichtgeving. Veel voorkomende antwoorden waren dat de toegang tot en de hoeveelheid aan bronnen enorm is toegenomen. Lokale kranten kunnen nu overal ter wereld gelezen worden. Daarnaast zijn internationale kranten sneller en gemakkelijker toegankelijk. Maar ook rapporten en ‘weblogs’ en dergelijke zijn bronnen die nu gemakkelijker verkrijgbaar zijn. Ook kunnen nieuwsberichten sneller verstuurd worden door verbeterde verbindingen met de redactie in Nederland. Een nadeel dat wordt genoemd is dat nieuws veel vluchtiger geworden is.

Sjifra Herschberg spreekt van een omloopsnelheid van vier dagen. Nieuws van overal ter wereld is wel heel snel bekend maar verdwijnt ook relatief snel uit de media.

Herschberg geeft aan dat zij dit kwalijk vindt wanneer zaken meer gewicht hebben. Omdat er op die manier minder tijd is om de meerdere lagen en de context waarin een verhaal geplaatst moet worden aan te geven. Judit Neurink geeft aan dat zij door de komst van internet en de betere toegang tot alternatieve bronnen niet meer puur is aangewezen op de belangrijkste persbureaus “nu kan ik veel meer mijn eigen selectie maken.” Hiermee zou je kunnen zeggen dat de trend van het steeds intensiever gebruik maken van de persbureaus (homogenisering) wordt tegengewerkt doordat correspondenten en redacteuren via internet naar alternatieve bronnen kunnen zoeken.

Correspondenten

“(…) Maar het heeft in ieder geval op de vluchtigheid van nieuws enorme invloed. Uhm... ik heb er laatst een beetje over nagedacht. En de omloopsnelheid van nieuws is denk ik vier dagen. Ik bedoel, er gebeurt iets, waar ook ter wereld. En als dat een gebeurtenis van enig belang is, is zo'n verhaal gemiddeld een dag of vier in het nieuws. En dan is zo'n verhaal weer verdwenen.

Want dan is er iets anders op de voorgrond getreden. De enige uitzonderingen zijn misschien megagebeurtenissen als een tsunami of 9/11. Maar verder gaat nieuws ongelooflijk snel. Dat heeft natuurlijk aan de ene kant voordelen. Bijvoorbeeld er is een supraanslag in Bagdad, nouja, dat is heel snel bekend. Het nadeel hiervan is dat: stel die aanslag vindt plaats om 10.00 uur 's ochtends dan zit om 11 of 12 uur zit dat in een nieuwsbulletin. Dan zit het nog een paar uur in een BBC world, in een 40 sec nieuwsbericht. En daarna is het weer verdwenen. Dus de omloopsnelheid is enorm toegenomen. Dat is op zichzelf bij iets relatief overzichtelijks als een aanslag niet een zo erg maar het is denk ik wel kwalijk bij zaken die iets ingewikkelder liggen.” Fragment 2.12 Sjifra Herschberg

“Ja, ja. Het zijn ander soort stukken. Ik bedoel, vroeger kon je ergens zijn en dan kon je een stuk drie dagen laten betijen voordat je eraan een begon. Nu is het instant. Dus dat is een heel ander – dat is direct van invloed. Alles moet korter, ... korter, sneller. Het gaat volgens mij soms ten koste van de diepgang. Aan de andere kant de toegang tot bronnen is veel groter door het internet. De fouten neem je over van het internet. Als er op het internet dingen staan die fout zijn en je checkt ze niet goed, door de snelheid. Het is iets oppervlakkiger geworden. Maar de lezer is ook veel meer een ‘scanner’ geworden dan vroeger. Beeld beslaat tegenwoordig een derde van de pagina. De manier waarop de lezer leest is ook helemaal veranderd.” Fragment 3.22 Inez Polak

“Jawel, want door de computer ben je in staat om snel de hele wereld af te gaan. Dus ik kom heel snel bij de Herald Tribune of de Times, Arabische media om te bekijken. Het verbreedt je scope.

Terwijl dat daarvòòr niet kon. De snelheid van de communicatie, van het doorgeven van kopij, en het ontvangen van informatie heeft een positieve invloed gehad op de journalistiek. Daar ben ik van overtuigd.” Fragment 1.18 Salomon Bouman

“Ja, enorm. Want in het begin was internet in Egypte echt enorm traag. En ehm... nu kun je in Egypte ook gewoon ISDN krijgen. En dat was toen ik weg ging nog niet. En dat is een enorm verschil niet alleen aan de vraag – aan mijn kant – maar ook aan de aanbodkant.

Want er komen nu heel veel ‘blogs’ en heel veel websites worden opgezet. Dus de productiekosten om als denktank je boodschap bij mensen te krijgen is echt enorm gedaald. Vroeger had je er een paar in Amerika, en die kwamen met papieren rapporten. Nou, krijg die maar eens in het Midden-Oosten! Nu – the international crisis group in Iran, die zet ‘t op het net en een dag later zie je het overal terugkomen. Dus de kwaliteit van de Midden-Oosten journalistiek is enorm toegenomen daardoor. Echt enorm.” Fragment 5.1 Joris Luyendijk

Redacteuren

“Vroeger was ik veel meer afhankelijk van de selectie van die persbureaus. Nu kan ik veel meer mijn eigen selectie maken. Op basis van mijn eigen bronnen op het internet. Die andere kranten, de webloggers, en daarbij nog eens een keer de e-mail contacten. Dus je verhalen worden completer heb ik het gevoel.” Fragment 1.13a Judit Neurink

“Die verbeterd daardoor. Wel grappig want bij tv is dat nog niet helemaal uitgekristaliseerd. Daarvoor is de techniek te veel in ontwikkeling denk ik. Maar bij radio vind ik dat het verbetert. Natuurlijk komt het voor dat je iets maakt – maar je maakt natuurlijk altijd iets voor de dag van vandaag – en niet voor morgen. En zeker in het Midden-Oosten waar ontwikkelingen vreselijk snel gaan loop je het gevaar wanneer je een reportage 3 a 4 dagen laat liggen, dat ie al weer achterhaald is.” Fragment 2.11a John Leenaarts

Andere factoren zijn ‘ideologie en extra-media’. Deze factoren op macroniveau zijn ontleend aan de hierarchy-of-influences benadering van Shoemaker en Reese (2001).

Joris Luyendijk zei het volgende over de factor ‘ideologie’:

“Nou, ik denk een hele belangrijke filter die vaak gemist wordt is ideologisering – Dat journalisten ook zelf hun perspectief meenemen en dat in de jaren ’70 en ’80 voornamelijk journalisten waren die voornamelijk uit een religieus milieu kwamen. En daarmee hadden gebroken. En in de Arabische wereld op zoek gingen naar medestanders die ook zeiden: Nee we moeten van dat geloof af. En zo hebben ze dus de groei van de religieuze trend, het fundamentalisme dat daar ontstond.

Die heel breed is en allemaal kleuren en vormen heeft, waarvan Bin Laden maar een vrij marginaal randverschijnsel is, die hebben ze helemaal gemist. Ze maken ook alleen gebruik van tolken die vaker kinderen waren van mensen die ook hadden gebroken met het geloof, ze zijn bijna altijd atheïst of seculier. En ik denk dat dat een enorm veronachtzaamde bron is. De neiging om in de Arabische wereld bevestigingen te zien van jouw gelijk in debatten hier. Dus het coöpteren van mensen als Nawal El Saadawi en Fatima Mernissi. Dat soort feministes. Die heel veel prijzen krijgen van ons en daar geen reet voorstellen. De neiging om te denken: zij moeten worden als wij want dat is goed voor het debat hier van feministen.” Fragment 5.31 Joris Luyendijk

Met ‘extra-media’ niveau worden alle invloeden bedoeld die buiten de mediaorganisatie liggen. De overheid, de commercie, public relations, invloedrijke nieuwsbronnen, belangengroepen, invloedrijke religieuze pressiegroepen en zelfs andere mediaorganisaties. Henk Müller en Inez Polak zeggen het volgende over het Israëliëse en Palestijnse/ Arabische mediabeleid.

“Als je met een Palestijnse diplomaat een afspraak maakt dan kun er zeker van zijn dat hij het vergeten is. Kom maar langs. Oh, hadden we een afspraak? Dat zijn echt lastige zaken. De Israëliëse ambassade geeft aan: Oh, die en die komt langs, wil je met hem praten? Dat zullen de Palestijnen nooit doen, die zullen nooit aangeven wat hun exacte standpunt is, of komen langs met een Hamas-man, die uitlegt hoe het zit. Die doen hun PR gewoon een stuk slechter. Dat is echt belachelijk. En ik heb dat ook wel eens tegen ze gezegd. Ik weet dat dus ik probeer dat in het gelijk te trekken. En ik laat me niet door die Israëliërs paaien natuurlijk. Maar professioneel gesproken is het niet slim. Waarom denk je dat er zo veel berichtgeving is over Israël en de Amerikanen? Omdat zij de pers zo vaak uitnodigen. Ik ben al een aantal keer bij de Israëliëse ambassadeur geweest, een keer op kantoor, een keertje geïnterviewd, een dineetje waar ik voor werd uitgenodigd. In vier maanden maken ze vijf afspraken! Ja eh... dat is gewoon een offensief.” Fragment 4.22a Henk Müller

“Kan een Israëliësch media apparaat correspondenten beïnvloeden? Volgens mij niet,... werkt niet. Het werkt in zoverre dat ze je kunnen uitnodigen maar daarmee beïnvloeden ze nog niet wat ik denk en hoe ik denk. En wat ik al zei, ik denk dat het omgekeerd werkt. Dat ik dan kritischer word ten opzichte van Israël. Ook omdat ik de ins en outs dan iets beter weet. En de Palestijnse maatschappij is toch een andere maatschappij waarbij niet alles op tafel ligt, als je er niet helemaal 100% in zit. Kijk, Israëliërs houden ervan om op vrijdagavond als ze bij elkaar zitten gewoon alles af te kraken. Palestijnen zijn meer beschermend ten aanzien van hun eigen maatschappij. Dus dat geeft een iets ander beeld. Fragment 3.19 Inez Polak

Over de factoren globalisering en domesticering is het een stuk lastiger uitspraken te doen voor de correspondenten en redacteuren. Ik vroeg hen in hoeverre zij daar iets van merken in de praktijk. Het gebeurt wel geregeld dat een correspondent vanuit de redactie te horen krijgt dat een bepaald onderwerp in Nederland speelt en of hij/zij wil kijken hoe dat in land zit van waaruit gecorrespondeerd wordt. In het theoretische gedeelte van deze thesis is vastgesteld dat het nieuws vooral globaliseert op het gebied van economie, politiek en financiën. Het tegengestelde effect dat hiermee wordt bereikt is dat men zich meer gaat focussen op binnenlands nieuws, de oorzaak hiervan ligt bij concurrentie en commercialisering. Die grotere behoefte aan 'lokaal' nieuws houdt ook weer verband met de behoefte die er voor een mediaorganisatie bestaat om een buitenlandcorrespondent aan te houden. Volgens de journalisten wordt bij veel mediaorganisaties wel bezuinigd maar niet in het bijzonder op buitenlands nieuws of buitenlandcorrespondenten. Wel zijn de wensen van 'het publiek' steeds belangrijker. De wijze waarop het publiek nieuws vergaart 'sneller informatie verkrijgen, meer scannen op onderwerpen' heeft invloed op het formaat en de layout die de kranten aanhouden (meer beeld en kortere stukken tekst). Ook bij de publieke omroep, de NOS, wordt flink bezuinigd. Een van de redenen hiervan is ook weer de commercie.

Redacteuren

“Ja, er wordt wel bezuinigd. Maar er wordt bij de hele NOS bezuinigd, maar ook op buitenland. Al is daar in de laatste – rond de fusie is er wel gezegd dat we de buitenlandberichterijding kwalitatief willen verbeteren. Met de opmerking dat er veel interesse moet zijn voor de landen direct om ons heen. Dat we relatief veel doen aan landen heel erg ver weg, en weinig doen aan landen heel erg dichtbij. En daar zit natuurlijk wel wat in.” Fragment 2.17a Laurens Boven

“Die invloed is inderdaad sterker geworden. Je ziet het aan Trouw, daar gaan er mensen uit omdat de verkoopcijfers niet behaald worden. Terwijl ze niet heel slecht draaien. In de dagelijkse praktijk heeft de commercialisering niet echt invloed op het werken. Wij zijn een onafhankelijke redactie.” Fragment 4.16a Henk Müller

“Trouw heeft voor een compacter formaat gekozen. Voor een deel ja, komt dat voort uit commerciële gedachten. Want compact wordt beter verkocht. De lezer vindt het prettiger in de hand liggen in de trein. Uhm... en bij dat compacte formaat hoort een korter schrijven waarover wij niet allemaal even gelukkig zijn. Ik ben soms echt jaloers op de NRC die nog flinke reportages kwijt kan van 1000 woorden. Dat is voor ons bij Trouw een omvang die in de nieuwskrant niet meer kan, dan zit je rond de 600 woorden voor een reportage. 700 woorden is een uitzondering.

Dat is echt heel zorgvuldig met je woorden omgaan. Juist als je het belangrijk vindt een plaatje te maken met woorden is dat echt heel moeilijk soms. Want sfeer heeft ruimte nodig.

Dus het heeft wel gevolgen dat is wel waar. Maar of dat nou puur aan de commercialisering te wijten is, het is denk ik meer onze tijdgeest. Alles moet sneller, alles moet korter.” Fragment 1.15a Judit Neurink

§ 4.5.2 Conclusie

Correspondenten en redacteuren gaven aan dat de technologische ontwikkelingen veel invloed hebben gehad op de werkwijze. Niet alleen konden zij het nieuws veel sneller versturen, ook kwamen er door de komst van internet veel meer bronnen tot hun beschikking. Bovendien geeft Joris Luyendijk aan dat de productiekosten om als denktank je ideeën te verspreiden enorm zijn gedaald. Er zitten ook minder rooskleurige kanten aan de technologisering, door de snelheid waarmee het nieuws verspreid wordt zijn we wel sneller op de hoogte maar de omloopsnelheid van het nieuws is ook flink toegenomen. Sjifra Herschberg spreekt van een gemiddelde omloopsnelheid van vier dagen, daarna is een item weer uit het nieuws verdwenen. Die snelheid heeft negatieve gevolgen voor de inhoud wanneer een zaak meer aandacht en achtergronden verdient. Over de factor ‘ideologie’ geeft Joris Luyendijk aan dat de westerse media de neiging hebben om in de Arabische wereld bevestigingen te zien van hun gelijk in debatten hier. En dat hiermee ons beeld van de Arabische wereld in feite vertekend is. Over factoren op extra-mediagebied, in dit geval het PR en mediabeleid van Israël versus Palestijnen en Arabieren, geven Inez Polak en Henk Müller aan niet erg ontvankelijk te zijn. Zij zeggen wel dat de Israëliërs dit beter georganiseerd hebben. Maar dat maakt je volgens hen juist kritischer naar Israël omdat wat zich in de Arabische wereld afspeelt een stuk minder zichtbaar is. Dus die situatie is minder gemakkelijk te interpreteren.

§ 4.6 Werken in het Midden-Oosten

Vanuit hoofdstuk 3 waar 'Midden-Oosten' nieuws centraal staat zijn er een aantal theorieën als uitgangspunt voor deze thesis gekozen. Een van die uitgangspunten is gebaseerd op de theorie van Edward Said. Hij geeft aan dat het Westen een oriëntalistisch vertoog voert waardoor ons beeld van de oosterse wereld gekleurd is. William Graham Summer definieert het begrip 'ethnocentrisme'. Ethnocentrisme is een bepaalde manier van kijken waarbij de eigen groep, de wij-groep, als het centrum van alles wordt gezien. De 'wij'-groep wordt gevormd door diegenen die allen dezelfde karakteristieken vertonen. Iemand die significant (in de ogen van de 'wij'-groep) verschilt, wordt onderdeel van de grote 'zij'-groep. Echter, wie regelmatig met de zij-groep wordt geconfronteerd, kan een polycentristische kijk ontwikkelen. Dit houdt in dat men kan erkennen dat andere mensen naar andere maatstaven beoordeeld moeten worden en het vermogen om de inwoner van een ander land of een buitenlander te begrijpen aan de hand van diens eigen normen. In hoeverre was het voor de Nederlandse correspondenten mogelijk om de inwoners van het land waaruit zij correspondeerden te beoordelen naar de maatstaven van dat land? Hadden zij het vermogen om zich aan te passen aan de nieuwe omgeving en deze te begrijpen? Hoe gingen zij daarmee om in hun berichtgeving en veranderde hun beeld van het Midden-Oosten naar mate zij er langer zaten? Daarnaast werd aan correspondenten en redacteurs gevraagd wat kenmerkend is voor Midden-Oosten nieuws.

§ 4.6.1 'Aanpassen aan' en 'omgaan met' een nieuwe omgeving

Salomon Bouman geeft aan dat het moeilijk was de Israëliëse cultuur aan te voelen omdat het gedragspatroon van de Israëliërs anders is dan dat van andere volkeren of culturen. Maar nadat hij enige tijd in Israël woonde nam zijn eigen gedragspatroon de kleur van zijn nieuwe omgeving aan. Joris Luyendijk vond het lastig nadat hij een tijd in het Midden-Oosten had doorgebracht zich in te leven in de lezer in Nederland. Dit omdat hij het contact met Nederland grotendeels verloor en zich totaal verdiepte in de Arabische wereld, waardoor hij zich moeilijk kon voorstellen over welke informatie de lezer in Nederland wel of niet beschikte. Voor Salomon Bouman was het vanwege zijn Joodse achtergrond eenvoudig contact te zoeken met Israëliërs en Israëliëse autoriteiten. Hij geeft aan dat er een historische band ontstond tijdens gesprekken waardoor deze gemakkelijker verliepen. Harm Botje vertelt dat hij vanwege het dictatoriale systeem in Egypte informele contacten het beste opdeed door lid te worden van allerlei sportclubs en door vaak bij dezelfde cafés te gaan zitten.

“Dat was inderdaad moeilijk want de Israëli hebben heel ander gedragspatroon dan de andere volkeren of culturen. (...) Want Israëli’s hebben sowieso in hun perceptie van de wereld, daar is ook een liedje over, het gevoel dat de hele wereld tegen ons is. En als je als correspondent komt van een buitenlandse krant, of je Jood bent of niet, merk je dat ook wel. Je stelt vragen maar, er is ook sprake van een zekere terughoudendheid, “wat wil je eigenlijk van ons?” Dat zit er een beetje in. Fragment 1.3 Salomon Bouman

“Ze zagen wel aan mijn uiterlijk en manier van kleding dat ik uit Israël kwam. Het gedragspatroon, je past je aan aan je omgeving. Het is een beetje als een kameleon, je neemt de kleur aan van je omgeving.” Fragment 1.8 Salomon Bouman

“Dan verlies je het contact met Nederland. Dus je moet je helemaal verdiepen in die samenleving. En daarna vergeet je hoe je over dat land dacht voordat je er heen ging. Dus dan wordt het ontzettend moeilijk om nog aan te sluiten bij het referentiekader van je lezer. Omdat je je op een gegeven moment niet meer voor kunt stellen dat je lezer niet weet waar Jordanië ligt. Dat is bijna niet te doen. Om de spagaat open te houden tussen helemaal precies over Jordanië – welk jaar welke coup is geweest, welke groepen er zijn – en iemand voor wie Jordanië zoiets is als voor mij Frans Equatoriaal-Afrika. Dat ik op de kaart niet kan aanwijzen. Dat is ontzettend moeilijk.” Fragment 5.9 Joris Luyendijk

“En in mijn geval, want ik heet Salomon Bouman, vroegen ze me altijd of ik Jood ben. Dat was wel belangrijk, want op het moment dat ik zei dat ik Jood ben, was het gesprek makkelijker. En ik weet dus dat niet Joodse correspondenten het met Israëlische leiders moeilijker hebben. Er ontstond tussen mij en degene met wie ik sprak een soort historische band. Hierdoor hadden de leiders meer vertrouwen in me. En had dat ook invloed op m’n journalistiek? Tja, ik schreef gewoon wat ik moest schrijven. En dacht wat ik moest denken. Maar het maakte wel het werken in Israël voor mij makkelijker ten aanzien van andere niet-Joodse correspondenten makkelijker. (...) Bovendien leefde ik in de Israëlische maatschappij, en ik heb daar kinderen, en ging naar school, ik hoorde veel. En ik was daar ingeburgerd. Dat is vrij uitzonderlijk, dat heb je niet met veel correspondenten. In de beginperiode had je veel Joodse correspondenten, nu niet meer.” Fragment 1.4 Salomon Bouman

“Het eerste wat je als correspondent moet doen als je ergens komt werken waar je vreemd bent is zorgen dat je een netwerk opbouwt. Dus kennissen krijgen onder de lokale bevolking. En dat kun je in de Arabische wereld eigenlijk alleen goed doen als je lid wordt van allerlei sportclubs. De Arabische wereld is erg gecontroleerd, het is echt een dictatuur. Egypte is een aangename dictatuur dan de meeste andere landen. En de persoonlijke neiging die ik zelf altijd heb is: je zoekt drie of vier cafés uit, en daar ga je zitten. En op een gegeven moment behoor je tot het meubilair. En zo bouw je dus informele contacten op.” Fragment 4.4 Harm Botje

§ 4.6.2 Kenmerkend aan Midden-Oosten nieuws

Ik vroeg de correspondenten en redacteuren wat zo kenmerkend is aan nieuws uit het Midden-Oosten. Salomon Bouman spreekt over het gewicht van 'Israël-nieuws' in Nederland en hoe dat in de krant steeds groter werd. Nederland voelt een grote betrokkenheid bij nieuws over het Midden-Oosten en in het bijzonder Israël. Sjifra Herschberg en Henk Müller spreken vooral over het Midden-Oosten als een regio waar veel gebeurt en waarvan de hele wereld afhankelijk is.

Judit Neurink geeft aan dat je als journalist moet beseffen dat vanuit de Arabische wereld na afloop van een gebeurtenis niet direct reacties op die gebeurtenis komen (van bijvoorbeeld officiële instanties). Dit duurt altijd een paar dagen of de reacties komen niet of nauwelijks. De onderwerpen waarover wordt geschreven zijn veelal het conflict, politieke analyses gecombineerd met maatschappelijke onderwerpen, rechtzaken, oorlog en de dreiging van oorlog. John Leenaarts spreekt in dit geval over het feit dat er relatief veel berichtgeving is en dat dit dus voornamelijk een kwantitatief karakter heeft maar dat ook hier het 'conflict' centraal staat. Op de redactie bij het NOS journaal werd ook wel gesproken van 'Eddo Dodental'. Salomon Bouman geeft aan dat vanuit de redactie van NRC Handelsblad er vooral interesse bestond naar artikelen over het Israëlische Palestijnse conflict. Wat de journalistieke kijk op Israël volgens hem vrij beperkt maakt.

“Het gewicht van Israël in de krant werd steeds groter. Israël neemt een onevenredig grote plaats in ten opzichte van andere gebieden van de wereld in de Nederlandse dagbladen. Israël wordt uitgemeten, tot op de millimeter bekeken. Het is volgens mij overdreven om Israël voortdurend onder een vergrootglas te leggen. Een Playboy effect. Israël vervult in de krant het effect van een naakte vrouw. Het roept emoties op. Dat is wel een leuke zin voor je.” Fragment 1.13 Salomon Bouman

“Omdat alles wat daar gebeurt of het nu om het Israëlisch - Palestijns conflict is of een oorlog in Irak of Libanon. Het hele spanningveld rond de olie. Het heeft allemaal buitengewoon veel belang voor de hele wereld. Je kunt er niet om heen.” Fragment 2.2 Sjifra Herschberg

“Nou, dat je niet onmiddellijk als er iets gebeurt, op dag twee de reacties uit het Midden-Oosten probeert te halen. Want die zijn er vaak nog niet. Men kijkt de kat uit de boom. Terwijl als er iets gebeurt in Afrika, dan kun je de volgende dag wel een bericht vullen met reacties uit de regio. Dat soort dingen leer je.” Fragment 1.4a Judit Neurink

“Ja, het is veelal politieke analyse. Gecombineerd met maatschappelijke verhalen. Rechtzaken ook wel. Maar ik denk dat het voor een belangrijk deel politiek nieuws is.” Fragment 2.19a Laurens Boven

“Maar kenmerkend – in al die tijd waarin ik verantwoordelijk ben geweest voor het Midden-Oosten – is conflict, de oorlog en de dreiging van oorlog.” Fragment 5.3a Carolien Roelants

“Nouja... het vijandige en dat is steeds sterker geworden de afgelopen jaren. Die tweeslachtigheid. Maar wat je vooral heel erg merkt is het anti-Amerikaanse. Want wat je de laatste tijd heel erg merkt is dat Europa zich ook heeft ingelaten met de oorlog in Irak. Ook richting Europa die vijandigheid bestaat. Daar moet je rekening mee houden in je contacten, maar ook als je schrijft. Het is wel dubbel, want aan de andere kant. Iran, een land dat bekend staat als het meest Anti-Amerikaanse land in die regio, als je daar komt is het helemaal niet Anti-Amerikaans. Als je daar komt zijn ze gek op de Amerikaanse cultuur.

En het is ook tegengesteld want het gaat om de politiek maar het gaat niet om individuen. Dus als je zelf in die landen komt, en als je zelf contact hebt met mensen via de telefoon. Dan heb je daar niet mee te maken. Je wordt hoffelijk bejegend. Je wordt niet negatief bejegend. Dus het kost ook even voordat je dat uit elkaar houdt.” Fragment 4.5a Henk Müller

“Nou, er is denk ik relatief veel berichtgeving over het Midden-Oosten. Dus kwantitatief, zeker. Uhm... nouja ... daar proberen we eigenlijk een beetje vanaf te komen, maar heel veel is het geweldsnieuws. Een bijnaam voor onze correspondent is: ‘Eddo Dodental’. Dat soort dingen, daar proberen we vanaf te komen. We proberen steeds meer duidende verhalen te maken.” Fragment 3.4a John Leenaarts

“Interesse voor Israël is gefocust op het Israëliëse Palestijnse conflict. Op de interne ontwikkelingen in Israël. Op de interne ontwikkelingen bij de Palestijnen. Op de religieuze aspecten bij de Israëliërs en de Palestijnen. Dus de Islam, het Christendom en daarmee betreffende zaken .

Dat is ook een beetje vernauwend. Er is heel weinig aandacht voor andere zaken, als de Israëliëse cultuur, Palestijnse cultuur. Daarom heb ik daar in mijn boekje een hoofdstuk aan besteed. Ik heb ook wel dingen voor de krant gedaan, maar daar was bijna geen vraag naar. Als er vrede komt in Israël tussen de Israëliërs en de Palestijnen, dan verliest Israël zijn journalistieke kracht. *Dan is er vanuit de redactie wel een duidelijke vraag naar bepaalde onderwerpen over Israël?* Absoluut. Tenzij het een briljant artikel is. Dat is de beperking van de journalistieke kijk op Israël. De Nederlandse kijk is heel erg gefocust op het conflict *Zou u daarmee willen zeggen het Nederlandse publiek hierdoor een beperkt beeld krijgt van Israël?* Ja dat is zo. Er zou meer aandacht moeten zijn voor de Israëliëse cultuur dan nu het geval is. De krant richt zich nu te veel op het conflict. Ik heb dit ook wel hinderlijk gevonden.” Fragment 1.20 Salomon Bouman

§ 4.6.3 Het beeld van correspondenten over het Midden-Oosten

Harm Botje geeft aan dat het correspondentschap hem in zekere mate heeft veranderd. Hij geeft aan dat hij cynischer is geworden en minder overtuigd raakte van het feit dat ontwikkeling per definitie iets goeds zou zijn voor de Arabische wereld, respectievelijk Egypte. Deze uitspraak is misschien wel een voorbeeld van hoe iemand het westerse idee 'ontwikkeling is goed voor de Arabische/islamitische wereld (deze kent geen 'verlichting' zoals het Westen deze wel kent)' heeft ingeruild voor een meer polycentrische kijk waarbij erkend wordt dat andere mensen naar andere maatstaven beoordeeld moeten worden.

“Ohja, ja...Je wordt cynisch. Je wordt cynischer. Dat betekent niet dat je er cynisch tegen aankijkt. Maar je wordt cynischer. Je gaat minder snel geloven dat A) ontwikkeling per definitie goed is, ontwikkelingen kunnen ook de verkeerde kant uit gaan. B) je ziet in gesloten maatschappijen als de islamitische en met name de Egyptische dat de godsdienst een enorme invloed kan hebben op die ontwikkelingen en dat heeft indirect te maken met het feit dat de Islam geen orthodoxie is, zoals het Christendom. Het gaat niet om geloof maar de Islam is sterk afhankelijk van gedrag. Door je gedrag krijg je onmiddellijk een godsdienstige lading. En aangezien ontwikkeling te maken heeft met gedragswijziging. Ehm..en bij een godsdienst waarin veranderingen zeer moeizaam tot stand komen zijn komen ontwikkelingen in de maatschappij ook moeizamer tot stand.” Fragment 4.10 Harm Botje

Inez Polak ging ooit naar Israël met een bepaald ideaal van een moderne socialistische maatschappij. Het duurde niet lang voordat zij daar op terug moest komen. In het onderstaande citaat vertelt zij hoe haar beeld van Israël veranderde.

“Ik ging met een bepaald ideaal van een socialistisch Israël. Ja, het kibbutz idee, maar helemaal van ehm... van een hele mooie moderne socialistische maatschappij. En dat was heel snel weg. (...) En het besef dat er iets mis was, dat had ik eigenlijk meteen al. Want we zaten in een studentenhuis met studenten uit de hele wereld. En toen wilden we een soort clubje vormen dat dan inderdaad naar een kibbutz ging. En toen kwam de grote beweging, de leiders, die kwamen aan met het idee dat we dan wel op de Golan konden gaan zitten. En toen zei ik meteen: hallo, dat is bezet gebied! En toen hadden ze nog het fantastische argument – ik zal het nooit vergeten – maar het is juist goed als jullie daar gaan zitten want als we het dan op willen geven dan trekken jullie daar weer weg. En ik dacht toen: daar zit iets wezenlijks mis. Dat was al snel, het was na een jaar. Toen ging er een lichtje branden. En het beeld van het mooie socialistisch pionerende Israël is natuurlijk met de tijd totaal vervaagd. En ja, veranderd. Maar het ging ook gepaard met – moet ik zeggen – het is altijd achteraf makkelijk om te zeggen dat het beeld niet juist was. Israël is natuurlijk ook veranderd. Dus het is samengegaan met het veranderende Israël denk ik.” Fragment 3.3 Inez Polak

Salomon Bouman antwoordt op mijn vraag of er grote cultuurverschillen zijn tussen Israëliërs en Palestijnen/Arabieren en in hoeverre hij dat kan overbrengen in de berichtgeving het volgende: “Het gevoel van innerlijke vrijheid is veel minder ontwikkeld bij de Arabieren dan bij de Israëliërs en dat merk je aan de sfeer, het gesprek, de manier waarop je wordt benaderd. Dat heeft ook met cultuur te maken. Met de respectievelijk joodse/christelijke cultuur en de islamitische cultuur. *Kunt u dat ook in de berichtgeving overbrengen?* Nou dat is heel moeilijk. Je krijgt natuurlijk wel informatie van de Palestijnen en de Arabieren. Maar het is maar de vraag of ze het achterste van hun tong laten zien. Joris Luyendijk brengt daar binnenkort een boek over uit. Hij heeft dat ook heel duidelijk aangevoeld. Het is moeilijk om de waarheid, nou ja niet de waarheid of de perceptie eruit te trekken. Veel samenzweringstheorieën, alles dat uit het westen komt wordt met een paranoïde blik bekeken. Dit heeft ook met de geschiedenis te maken van het westen en de Arabische wereld. Je kunt met een Arabische intellectueel een heel goed gesprek hebben en dan komt aan het einde van zo’n gesprek ineens een samenzweringstheorie naar boven. Van: ‘Amerika is er op uit de Arabische wereld onderuit te helpen’. Of het westen. Het is heel moeilijk journalistiek te bedrijven in de Arabische wereld.” Fragment 1.9 Salomon Bouman

Tenslotte vertelt Joris Luyendijk over zijn beeld van het Midden-Oosten en waarom een het voor een nieuwsconsument in het Westen moeilijk is deze wereld te begrijpen.

“Ik zag, als ik naar die wereld keek, niet de kampen die de nieuwsconsument ziet. Ik zag niet Israël versus Palestijnen. Ik zag gewoon allerlei coalities dwars door allerlei categorieën heen. Bij zo’n vredesproces dat zijn gewoon allerlei groepen die denken: hé als wij zo doen dan hebben we de komende decennia hier de macht. En ehm...op een gegeven moment als ze merken dat ze die macht niet gaan krijgen grijpen ze zo weer naar terreur of oorlogsmisdaden. Dus om je daar mee te gaan identificeren en te zeggen: Oh ja... ik ben helemaal voor Peres, of ik ben helemaal voor.... Ja..zucht...dat is zo’n miskening van hoe politiek in elkaar zit. (...) Fragment 5.18 Joris Luyendijk

“Hoe zou je nou een haas in de kinderboerderij kunnen uitleggen hoe de jungle werkt? Die haas denkt: ik krijg iedere dag te eten, als ik ziek word dan komt er zo’n grote rechtoplopende gast en die maakt me ook weer beter. En alle beesten gaan hier leuk met elkaar om en ja, in de jungle is het gewoon heel anders en dat is niet over te brengen.” Fragment 5.18 Joris Luyendijk

§ 4.6.4 Conclusie werken in het Midden-Oosten

In de inleiding van deze thesis wordt aangegeven dat het werken in het Midden-Oosten veelal als zwaar wordt omschreven. Het doel van deze masterthesis is te ontdekken voor welke persoonlijke en professionele uitdagingen Nederlandse correspondenten in het Midden-Oosten staan. Over het aanpassen aan de nieuwe omgeving gaven de correspondenten aan dat dit niet heel gemakkelijk was. Harm Botje legt nadruk op het probleem dat het in een dictatuur lastiger is informele contacten op te doen. Salomon Bouman geeft aan dat hij moest wennen aan Israëliëse cultuur waarvan het gedragspatroon afwijkt van andere culturen of groepen. Joris Luyendijk benadrukt dat hij door het verlies van het contact met Nederland zich minder goed kon inleven in de lezer in Nederland. Op de vraag wat kenmerkend is aan Midden-Oosten nieuws wordt veelal het woord 'conflict' gebruikt. Er is relatief veel berichtgeving over het Midden-Oosten. En de onderwerpen die centraal staan in het nieuws over het Midden-Oosten zijn volgens de correspondenten en redacteuren: het Israëliësch-Palestijns conflict, politieke analyses gecombineerd met maatschappelijke onderwerpen, rechtzaken, oorlog en de dreiging van oorlog. Er zou volgens hen meer aandacht moeten zijn voor de cultuur in het Midden-Oosten. Het beeld van het Midden-Oosten veranderde naar mate de correspondenten er langer verbleven. Over de cultuurverschillen tussen de Arabische wereld en het Westen wordt door de correspondenten aangegeven dat het lastiger is te berichten vanuit de Arabische wereld. Salomon Bouman spreekt over het feit dat de innerlijke vrijheid bij de Arabieren minder sterk ontwikkeld is.

Joris Luyendijk geeft tenslotte aan dat hij het Midden-Oosten niet bekeek als een wereld waarin twee kampen tegenover elkaar staan maar waar juist allerlei coalities dwars door allerlei categorieën heen lopen. Het is alleen lastig om over te brengen op de nieuwsconsument in het Westen (deze noemt hij in het laatste citaat 'hazen op de kinderboerderij') dat de wereld in het Midden-Oosten radicaal anders in elkaar steekt.

Hoofdstuk 5 Conclusie

In de voorgaande hoofdstukken is stelselmatig toegewerkt naar de beantwoording van de hoofdvraag in deze thesis. Het antwoord op de hoofdvraag 'hoe beleven correspondenten de werkpraktijk in het Midden-Oosten?' is niet eenduidig. In de theoretische hoofdstukken zagen we dat de beroepspraktijk van de correspondent aan een veelheid van factoren onderhevig is. Daarnaast speelt de praktijk van het Midden-Oosten een belangrijke rol in het productieproces van nieuws. Veel van die factoren zijn evengoed van toepassing op de praktijk van de Midden-Oostenredacteur in Nederland. Deze thesis poogt ook meer inzicht te geven in de werkrelatie tussen correspondent en redacteur.

De interviews met buitenlandcorrespondenten en buitenlandredacteuren voorzagen de theorie in deze thesis van inzichten uit de dagelijkse praktijk. Dit heeft ertoe geleid dat aan de hand van drie deelonderwerpen meer inzicht gegeven kan worden in de 'beleving' van die beroepspraktijk. Aan de hand van de volgende deelonderwerpen voorziet deze conclusie in een antwoord op de hoofdvraag van de scriptie:

De taak van een buitenlandcorrespondent / redacteur Midden-Oosten.

Factoren die het selecteren, maken en versturen van het nieuws beïnvloeden.

'Werken in' en 'schrijven over' het Midden-Oosten.

De taak van een buitenlandcorrespondent / redacteur Midden-Oosten.

'Journalisten hebben gevoel voor ethiek, validiteit, en legitimiteit' schreef Mark Deuze. De antwoorden van de correspondenten en redacteuren sloten hierop aan. Informatie moet 'controleerbaar' zijn. 'Hoor en wederhoor' toepassen en 'feiten en meningen gescheiden houden' zijn belangrijke journalistieke methodes volgens de correspondenten en redacteuren. Daarnaast achten correspondenten het belangrijkste dat zij in de praktijk leerden het feit dat een verhaal 'meerdere lagen' bevat en dat dit dient te worden aangegeven in berichtgeving.

'Objectiviteit' is een waarde waar je naar moet streven maar is eigenlijk niet haalbaar geven de correspondenten aan. Je zit er als journalist altijd zelf in, de vraag die wordt gesteld en de wijze waarop iets wordt opgeschreven. "Journalisten zijn mensen van vlees, bloed en vooroordelen."⁸⁵ De belangrijkste kennis en vaardigheden die een correspondent moet bezitten zijn de taal van de standplaats beheersen en de geschiedenis van zijn of haar gebied goed kennen.

⁸⁵ Luyendijk, Joris (Amsterdam 2006) 218.

Het zijn vooral de traditionele bronnen die de correspondenten en redacteuren aanwenden. Persbureaus, radio, televisie, kranten en internet. Verschillende correspondenten geven aan dat echter alles en iedereen als bron kan dienen.

Het inburgeren in de maatschappij van de standplaats is ook een goede manier om aan nieuwe bronnen te komen. Tevens heeft de komst van het internet gezorgd voor een sterke daling in de kosten om informatie in te winnen en te verspreiden.

Judit Neurink gaf aan dat zij hierdoor minder afhankelijk is van de selectie die persbureaus maken en meer haar eigen selectie kan maken. Nieuws wordt vooral gedefinieerd als 'iets dat afwijkt van het gewone' en als iets dat 'in beweging' dient te zijn om nieuws te blijven. Ook werd vanuit de analyse duidelijk dat nieuws echt een product is van mensen of systemen van mensen (instituties).

Factoren die het selecteren, maken en versturen van het nieuws beïnvloeden.

In de eerste plaats spelen er factoren op individueel niveau. Wat is de achtergrond van een journalist, welke talen spreekt hij of zij? Is het een man of vrouw, de leeftijd, gezinssituatie of opleiding al deze factoren oefenen op individueel niveau invloed uit. Sommige correspondenten geven aan dat zij voorafgaand aan of in het begin van het correspondentenschap een bepaalde ideologische overtuiging hadden. Maar deze vervaagt veelal wanneer zij het correspondentenschap enige tijd uitvoeren. Alle geïnterviewde redacteuren en correspondenten zijn seculier. Ook de ideologie van de mediaorganisatie lijkt in deze tijd geen rol meer te spelen in de berichtgeving. Alleen bij Trouw zijn de kernonderwerpen gebaseerd op de christelijke achtergrond van de krant.

Op organisatie niveau en voor wat betreft routines is een doorsnee werkdag van redacteuren meer afhankelijk van de routines van de mediaorganisatie dan bij de correspondenten. Deze formuleert de waarde 'autonomie'. Journalisten moeten onafhankelijk zijn, vrij en zelfstandig in hun werk. Deze waarde lijkt gemakkelijker te zijn na te streven voor correspondenten.

Daarnaast spelen er ook op macro niveau verschillende trends. In deze thesis zijn de factoren technologisering, globalisering & domestificering, homogenisering, ideologische en extra-media (waaronder ook commercie valt) factoren als uitgangspunt op macro niveau gekozen. De nieuwe technologie die tot de beschikking staat van correspondenten en redacteuren heeft een positieve invloed gehad op de kwaliteit van nieuws zeggen de redacteuren en correspondenten. Internet biedt hen de mogelijkheid meer bronnen tot zich te nemen. Ook kan nieuws gemakkelijker verstuurd worden vanwege verbeterde verbindingen.

Voor redacteuren is het mogelijk intensiever contact met 'de regio' te onderhouden, hierdoor geven zij aan vaak beter op de hoogte te zijn. Een nadeel aan de snelheid waarmee nieuws verspreid kan worden is dat nieuws van overal ter wereld wel heel snel bekend is maar ook relatief snel verdwijnt uit de media. De omloopsnelheid is enorm toegenomen.

Wanneer een zaak meer gewicht heeft en meer achtergronden nodig heeft kan hier door tijdgebrek niet altijd aan voldaan worden. Deuze geeft aan dat journalisten gevoel voor snelheid en actualiteit hebben. Zij zijn snel met het brengen van het laatste nieuws. Dit verschilt echter per medium. Bij televisie zijn scoops echt belangrijk, een krant met een verschijningsmoment van 1x per werkdag redt veel scoops in principe al niet. Daarom leggen kranten zich meer toe op de verdieping en de achtergronden, in plaats van het snelste te willen zijn met het laatste nieuws.

Met 'extra-media' niveau worden alle invloeden bedoeld die buiten de mediaorganisatie liggen. De overheid, de commercie, public relations, invloedrijke nieuwsbronnen, belangengroepen, invloedrijke religieuze pressiegroepen en zelfs andere mediaorganisaties. Correspondenten en redacteuren geven vooral aan dat bijvoorbeeld de mediavorlichters van de Israëlische overheid wel erg hun best doen invloed uit te oefenen maar dat de correspondenten hierdoor vooral juist erg kritisch worden ten opzichte van Israël. Joris Luyendijk geeft aan dat het belangrijkste dat hij heeft geleerd tijdens zijn correspondentenschap is hoe gevoelig wij zijn voor manipulatie. Dat PR- en communicatiebureaus veel invloed kunnen uitoefenen op onze beeldvorming. Maar ook dat in feite alle partijen betrokken bij een nieuwsverhaal of conflict de beeldvorming proberen te sturen.

Daarnaast hebben bepaalde dominante ideologieën in een maatschappij invloed op media-inhoud. In de vakliteratuur werd geconcludeerd dat journalisten buitenproportioneel vertrouwen geven aan officiële bronnen, dat het hen ontbreekt aan onafhankelijke opinies die de geaccepteerde norm tegenspreken en dat de acceptatie van westerse sociale waarden gelden als leidende structuur in verslaglegging.⁸⁶ De correspondenten en redacteuren geven echter tijdens de interviews aan dat zij een vrij kritische grondhouding aannemen ten opzichte van officiële bronnen. Hoewel zij aan de andere kant aangeven dat de persbureaus de belangrijkste bronnen van informatie blijven.

Tenslotte geven de correspondenten en redacteuren aan dat de commercie niet direct van invloed is op de berichtgeving. Het is echter wel zo dat de economische druk op veel nieuwsorganisaties hoog is. En dat zij zich steeds meer richten op de wensen van het publiek.

⁸⁶ Ibrahim, Dina (2003) 88.

Werken in en schrijven over het Midden-Oosten.

Nieuws uit het Midden-Oosten is veel minder voorspelbaar dan nieuws uit andere regio's. Er wordt door de journalisten aangegeven dat het niet mogelijk is om een dag na een bepaalde gebeurtenis in het Midden-Oosten direct de reacties uit de regio te krijgen. Soms duurt dit een paar dagen en soms komen die reacties niet of nauwelijks. Correspondenten geven aan dat het lastig is om je aan te passen aan de nieuwe omgeving maar dat je na verloop van tijd veel beter de cultuurverschillen en gedragscodes kunt aanvoelen. Er zijn grote cultuurverschillen tussen de Arabische landen onderling en de Arabische wereld en Israël. Arabisch nieuws is lastiger te interpreteren omdat deze samenlevingen is een stuk minder open zijn. Dit komt doordat er dictaturen heersen. In een dictatuur kunnen de westerse journalistieke methodes slecht toegepast worden. Mark Deuze schrijft 'journalistiek is de waakhond van de democratie'. Die waakhondfunctie kan niet uitgevoerd worden in een dictatuur. "In een dictatuur is slechts een minuscuul deel van de werkelijkheid controleerbaar en *fit to print*, en de rest blijft hangen in vier grote filters."⁸⁷ Het is voor westerse journalisten lastig om de Arabische wereld te interpreteren naar de maatstaven die in de Arabische wereld gelden. "Je wilt wel eens een week vooruit kijken, van wat gaat er gebeuren of wat staat er op de agenda. En dat is eigenlijk niet te doen. Het is heel chaotisch" zegt Laurens Boven. Kwantitatief gezien is er veel nieuws over het Midden-Oosten beschikbaar. In het Westen worden onderwerpen op de nieuwsagenda gezet. Het mediabeleid is ook veel strakker geregeld. Dit is in de Arabische wereld niet het geval. Daarom is het meer onvoorspelbaar. Correspondenten en redacteuren geven aan dat 'conflict' veelal het centrale onderwerp is in nieuws over het Midden-Oosten. De onderwerpen die centraal staan zijn het Israëliësch-Palestijns conflict, politieke analyses gecombineerd met maatschappelijke onderwerpen, rechtzaken, oorlog en de dreiging van oorlog. Er zou volgens hen meer aandacht moeten zijn voor de cultuur in het Midden-Oosten.

De definitie van nieuws die correspondenten en redacteuren aangeven is 'nieuws is iets dat afwijkt van het gewone' en nieuws is iets waarin 'verandering' moet zitten. Een item moet zich ontwikkelen. Daar het voor westerse journalisten lastiger is de ontwikkelingen in de Arabische wereld bij te houden leent dit nieuws zich minder goed voor de westerse pers.

⁸⁷ Luyendijk, Joris (Amsterdam 2006) 86.

Ten slotte

Nieuws is een product van mensen en instituties. Mensen en instituties hebben altijd een 'belang' of 'machtsbelangen' en zijn gebaat bij een bepaalde beeldvorming over bepaalde onderwerpen. Daarom proberen mensen en instituties die beeldvorming altijd te sturen of te beïnvloeden. Buitenlandcorrespondenten en redacteurs zijn hiervoor ontvankelijk. Dit valt hen echter niet te verwijten. In tegendeel!

Zij handelen naar eer en geweten vanuit hun eigen achtergrond, ideeën, vooroordelen, idealen en het triviale feit dat zij 'menselijk' zijn.

Tijdens de interviews probeerde ik te achterhalen wat de meest dominante invloedsfactoren zijn op de productie van nieuws over het Midden-Oosten. Getracht is de belangrijkste invloedsfactoren te filteren uit de theorie en te toetsen aan de praktijk tijdens de interviews.

Uiteindelijk kan ik de conclusie trekken dat het hier een scala aan factoren betreft die alle op elkaar inwerken en door elkaar heen lopen.

Om iets te begrijpen van de werkpraktijk van correspondenten en van de wijze waarop zij ons 'raam op de wereld' construeren moeten we vooral beseffen dat er dus zo ontzettend veel factoren spelen. En dat de representatie van het Midden-Oosten in de Nederlandse media onderhevig is aan allerlei factoren en belangen.

Literatuurlijst

Artikelen

Aldísardóttir, L. Research Note: Global Medium. Local Tool? How Readers and Media Companies Use the Web. In: *European Journal of Communication* Volume 15 (2) (2000) 241-251

Brants, Kees, Who's afraid of infotainment? In: *European Journal of communication* Volume 13 (3) (1998) 315 - 335

Deuze, Mark, What is Journalism? Professional identity and ideology of journalists reconsidered. In: *Journalism* Volume 6 (4): (2005) 442-464

Deuze, Mark, Journalistiek in een digitale omgeving: de medialogica van de Nederlandse internetjournalist. In: *Tijdschrift voor Communicatiewetenschap*, Volume 28 (4) (2000) 349-366

Foer, Jonathan Safran, Interview in *Libelle* (mei 2006) 20-23.

Hamilton, John Maxwell en Jenner, Eric, Redefining foreign correspondence. In: *Journalism* Volume 5 (3) (2004) 301-321

Ibrahim, Dina, Individual perceptions of international correspondents in the Middle East. In: *Gazette* Vol 65 (1): (2003) 87-101

Kleijn, Leo, Digitale Kloof. ICT is nuttig voor de derde wereld maar gebrek aan geld en kennis zet de landen om een achterstand. In: *De automatiseringsgids*. vol. 35, afl. 24 (2001)

Leurdijk, Andra. Ieder medium een eigen kleur? De mogelijkheden van pers, radio, televisie en internet (Augustus 1999).

Louw, Eric, 'Journalists reporting from Foreign Places' In: Beer, Arnold en John Merrill, *Global Journalism. Topical Issues and Media systems* (2004) 151-161.

Plasse, Jan van de en Vasterman, Peter, 'Meer vensters op de wereld' in *de Journalist* (3 november 1995) 16-20

Reese, Stephen, Understanding the Global Journalist: a hierarchy-of-influences approach. In: *Journalism Studies* 2 (2) (2001) 173-187

Vasterman, Peter en Young, Ralph en Wendy, Het correspondentennetwerk in *de Reporter* (Januari 1989) 20-25

Votquene, D. en P. van Aelst, 'Het buitenlands nieuws: een steeds kleiner venster op de wereld?' in *Internationale Spectator* volume 57 (1) (2003) 31-34

Wu, H. Dennis en Hamilton, John Maxwell 'US Foreign Correspondents; changes and continuity at the turn of the century' in *Gazette* volume 66 (6) (2004) 517-532

Boeken

Bardoel, J. Vos, C. van Vree, F. & Wijfjes, H. *Journalistieke cultuur in Nederland* (Amsterdam 2002)

Boer, C. de en S.I. Brenneke, *Media en Publiek* (Amsterdam 1999)

Bouman, Salomon, *Israel achter de schermen. Zionisme op een dwaalspoor.* (Amsterdam 2004).

Boyd-Barrett, Oliver en Tehri Rantanen, *The globalisation of News* (1998)

Cohen, Bernhard, *The press and foreign policy* (Princeton University press 1963)

Ginneken, Jaap van, *De schepping van het nieuws: de 101 vertekeningen die elk 1 procent verschil maken* (Alphen aan de Rijn 2002)

Hannerz, Ulf, *Foreign News: Exploring the World of Foreign Correspondents* (2004)

Hess, Stephen, *International news and foreign correspondents* (Washington 1996)

Hutton, Will en Anthony Giddens, *On the Edge, Living with Global Capitalism* (1990)

Hofstede, Geert, *Allemaal anders denkenden, omgaan met cultuurverschillen* (Amsterdam 1998)

Leurdijk, Andra, *Televisiejournalistiek, over de multiculturele samenleving* (Amsterdam 1999)

Luyendijk, Joris, *Het zijn net mensen. Beelden van het Midden-Oosten* (Amsterdam 2006)

Tennekes, J. *De onbekende dimensie. Over cultuur, cultuurverschillen en macht* (Apeldoorn 1990)

Tumber, Howard, (ed.) *News; a reader* (Oxford 1999)

Tunstall, Jeremy, *Journalists at work: specialist correspondents: their news organizations, news sources, and competitor-colleagues* (London 1971)

Said, Edward, *Covering Islam. How the media and the experts determine how we see the rest of the world* (New York: Random House Inc, 1997)

Said, Edward, 'Orientalism' en 'Introduction to orientalism, the Edward Said reader' (New York 2000)

Sattar, Abdus, *Onderzoek naar anti-islamitische tendensen in de Nederlandse pers* (1995)

Servaes, J. *De nieuwsmarkt: vorm en inhoud van de internationale berichtgeving* (Wolters-Noordhoff, Groningen 1992)

Servaes J. & Lie R. *Globalisation: Consumption and identity. Towards researching nodal points* (Londen 2000)

Stevenson, R. en Shaw, D, *Foreign news and the world information order* (Iowa State University Press 1984)

Roelants, Carolien, *Iran achter de schermen* (Amsterdam 2001)

Weaver, David, *The Global Journalist: news people around the world* (1998)

Wijffjes, Huub, *Journalistiek in Nederland 1850-2000* (Amsterdam 2004)

Websites

<http://jolo.jmk.su.se/students/global05/mediaday/correspondents/references/hannerz.html>

bekeken op 25 juni 2006

www.beeldvorming.net./media_allocht.pdf

bekeken op 9 september 2006